

POLITIET
KRIPOS

SEKSUELL UTNYTTELSE AV BARN OG UNGE OVER INTERNETT

Innhold

KAPITTEL 1: INNLEDNING	10
1.1 Rapportens bakgrunn og formål	10
1.2 Rapportens oppbygning	11
1.3 Avgrensninger	11
1.4 Kildegrunnlag	11
1.5 Begrepsbruk	12
 KAPITTEL 2: INTERNETT SOM KILDE TIL OVERGREPSMATERIALE OG KANAL FOR KOMMUNIKASJON MELLOM GJERNINGSPERSONER	 16
2.1 Omfang og deling av overgrepsmateriale	16
2.2 Chatting	18
2.3 Beslag av overgrepsmateriale	20
2.4 Kommersialisering av overgrepsmateriale	22
 KAPITTEL 3: INTERNETT SOM KOMMUNIKASJONSKANAL MED BARN OG UNGE	 24
3.1 Forledelse av barn over internett	24
3.2 Seksuell tvang og utpressing	26
3.3 Seksualisert kontakt på internett med fysiske seksuelle overgrep som formål	29
3.4 Direkteoverførte bestillingsovergrep	30
 KAPITTEL 4: GJERNINGSPERSONENE	 34
4.1 Kjønn	34
4.2 Unge gjerningspersoner	35
4.3 Gjerningspersoner som har befatning med overgrepsmateriale	37
4.4 Gjerningspersoner som bruker internett for å kontakte og begå overgrep mot barn online eller offline	37
4.5 Sammenhengen mellom bruk av overgrepsmateriale og fysiske overgrep	39
 KAPITTEL 5: DELING AV SEKSUALISERT MATERIALE BLANT UNGDOM	 44
5.1 Relevante dommer	45
5.2 Vanlige spørsmål blant unge	47
 KAPITTEL 6: UTSATTE BARN OG UNGE	 50
6.1 Kategori 1: Barn som fremstilles i overgrepsmateriale på internett	50
6.2 Kategori 2: Barn som forledes inn i seksuell kontakt over internett, herunder seksuell utpressing	54
6.3 Kategori 3: Barn som utsettes for direkteoverførte bestillingsovergrep	58
6.4 Kategori 4: Barn og unge som fotograferes/filmes av jevnaldrende i en seksualisert situasjon, herunder overgrep	59
6.5 Kategori 5: Barn og unge som frivillig produserer seksualiserte bilder eller filmer av seg selv	59
6.6 Politiets avdekking av overgrep som har skjedd tilbake i tid	61
6.7 Samfunnsmessige kostnader	62

KAPITTEL 7: OPPFØLGENDE OG FOREBYGGENDE POLITIARBEID	64
7.1 Oppfølging av barn og unge i forbindelse med etterforskning	64
7.2 Forebyggende politiarbeid gjennom tilstedeværelse på internett	65
7.3 Forebyggende politiarbeid gjennom tekniske løsninger på internett	66
7.4 Politiets forebygging gjennom andre tiltak	67
7.5 Internasjonale kampanjer	70
 KAPITTEL 8: UTFORDRINGER FOR POLITI OG PÅTALEMYNDIGHET	 72
8.1 Manglende krav til lagring av abonnementsinformasjon for IP-adresser	72
8.2 Plikt til å slette koblingen mellom IP-adresse og abonnent etter 21 dager	73
8.3 Manglende regulering av VPN-leverandører	73
8.4 Manglende regulering av kryptovaluta	73
8.5 Uavklarte prosessuelle rettigheter for fornærmede i utlandet	74
8.6 Forkortet foreldelsesfrist i straffeloven § 305 b	75
8.7 Lav strafferamme i straffeloven § 311	75
8.8 Ingen avvergingsplikt for straffeloven §§ 310 og 311	76
8.9 Manglende meldeplikt ved funn av overgrepsmateriale	76
8.10 Komplisert juridisk praksis ved utveksling av IP-adresser mellom USA og Norge	77
8.11 Behov for tettere internasjonalt politisamarbeid	77
8.12 Praktiske utfordringer i saker med mange fornærmede	78
 KAPITTEL 9: FREMTIDSUTSIKTER	 80
9.1 Den globale digitaliseringen vil føre til flere potensielle overgripere og ofre	80
9.2 Omfanget av egenprodusert seksualisert materiale av barn på internett vil fortsette å øke	80
9.3 Personer som ønsker å utnytte barn seksuelt ved hjelp av internett, vil benytte seg av stadig ny teknologi for å beskytte identiteten sin	80
9.4 Økt kommersialisering av seksuell utnyttelse av barn over internett	81
9.5 Sterkere fokus på forebygging blant personer med seksuell interesse for barn vil kunne forhindre overgrep, både via internett og fysisk	81
9.6 Betydelige samfunnsmessige kostnader ved at flere barn utnyttes seksuelt over internett	81

Forord

Norge er et av verdens mest digitaliserte land, og internett og sosiale medier har blitt en integrert del av dagliglivet til store deler av Norges befolkning, også barn og unge. Dagens generasjon unge vokser opp i et samfunn som på mange måter er grunnleggende forskjellig fra det foreldregenerasjonen opplevde, særlig når det gjelder hvordan de kommuniserer med hverandre, og den nye delingskulturen.

Det digitaliserte samfunnet gjenspeiles i trusselbildet dagens barn og unge møter i sin hverdag, både i den fysiske og den digitale verdenen. Trusselaktørene er ikke bare personer de kjenner, men også ukjente. Noen av dem er voksne som bruker internett og andre digitale plattformer for å få kontakt med barn og unge som de gjennom en rå og hensynsløs tilnærming utnytter seksuelt. Andre er profittmotiverte organiserte aktører med base i utlandet. Også kjente personer, som en kjæreste, kan forårsake uopprettelig skade ved å distribuere svært personlige bilder eller filmer på internett.

Med rapporten *Seksuell utnyttelse av barn og unge over internett* retter Kripas søkelyset mot et stort og voksende kriminalitetsområde. Nedlasting og deling av filer med overgrepsmateriale, seksuell forledelse og utpressing og bestilling av direkteoverførte overgrep er noen av fenomenene som beskrives. Rapporten peker også på hvilke konsekvenser delingskulturen blant unge kan ha for den enkelte når den også omfatter straffbar deling av seksualiserte bilder og videoer. I den forbindelse er utvikling av barn og unges digitale kompetanse viktig.

Tempoet i den digitale utviklingen stiller store krav, og rapporten presenterer flere utfordringer politiet og påtalemyndigheten møter i etterforskningen av seksuallovbrudd begått ved bruk av internett. Dette er utfordringer sentrale etterforskningsledere i politidistriktene har fortalt om under arbeidet med rapporten.

Kripas har en sentral rolle som kompetansesenter og bistandsorgan innen bekjempelsen av seksuelle overgrep mot barn over internett. Med utarbeidelsen av *Seksuell utnyttelse av barn og unge over internett* bidrar Kripas til økt kunnskap om et kriminalitetsområde som kommer til å kreve stadig større innsats fra politiet og andre relevante samfunnsaktører.

Mars 2019

Ketil Haukaas

Rapporten trekker frem tolv spesifikke utfordringer politi og påtalemyndighet støter på i behandlingen av denne sakstypen. Disse kan du lese nærmere om i kapittel 8.

- Manglende krav til lagring av abonnementsinformasjon for IP-adresser
- Plikt til å slette koblingen mellom IP-adresse og abonnent etter 21 dager
- Manglende regulering av VPN-leverandører
- Manglende regulering av kryptovaluta
- Uavklarte prosessuelle rettigheter for fornærmede i utlandet
- Forkortet foreldelsesfrist i straffeloven § 305 b
- Lav strafferamme i straffeloven § 311
- Ingen avvergingsplikt for straffeloven §§ 310 og 311
- Manglende meldeplikt ved funn av overgrepsmateriale
- Komplisert juridisk praksis ved utveksling av IP-adresser mellom USA og Norge
- Behov for tettere internasjonalt politisamarbeid
- Praktiske utfordringer i saker med mange fornærmede

Sammendrag

Norsk politi har i en årrekke sett at internett står stadig mer sentralt i seksuallovbruddssaker. I revidert statsbudsjett for 2017 og 2018 ble Kripos tilført ekstrabevilgninger til arbeidet med å bekjempe seksuallovbrudd og vold mot barn og unge. Ekstratildelingen har blant annet resultert i denne rapporten, som har som formål å belyse hvordan bruk av internett muliggjør ulike former for seksuelle overgrep mot barn og unge. Rapporten er et bidrag til økt kunnskap om og en felles forståelse av denne kriminalitetstypen. Et felles kunnskapsgrunnlag gir større muligheter for å utarbeide effektive forebyggende tiltak.

Første kapittel avgrenser rapporten til å omhandle seksuell utnyttelse av barn og unge under 18 år og gir et overordnet bilde av kriminalitetstypen. Det inneholder også en liste over sentrale begreper. Begrepsbruken i rapporten er i overensstemmelse med retningslinjene i ECPAT Internationals *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. En enhetlig og gjennomtenkt begrepsbruk er ikke bare viktig for kommunikasjonen på tvers av organisatoriske enheter nasjonalt og internasjonalt, men også for å sikre at begrepene tydeliggjør, heller enn å tilsløre, hvor alvorlig denne kriminaliteten er. Eksempelvis drøftes begrepet barnepornografi (*child pornography*). Til tross for at dette begrepet brukes mye i internasjonalt og nasjonalt lovverk, anbefaler retningslinjene at det erstattes av begreper som i større grad får frem innholdet. I denne rapporten brukes derfor begrepet *overgrepsmateriale*.

Gjerningspersoner og modus

Politimyndigheter over hele verden har for lengst sluttet å la seg overraske over hvordan personer med seksuell interesse for barn bruker den til enhver tid tilgjengelige internetteknologien til å skaffe seg

overgrepsmateriale, dele dokumentasjon av egne overgrep eller etablere seksualisert kontakt med barn, gjerne fordekt som en annen person. Internett har utviklet seg til en utømmelig kilde til overgrepsmateriale, både på det åpne, dype og mørke nettet. Kapittel 2 omhandler omfanget av og innholdet i overgrepsmateriale på internett. Lite materiale slettes, og nytt materiale tilføres hele tiden, så mengden tilgjengelig materiale øker for hver dag. En økende andel av materialet er produsert av barn eller ungdom som er blitt forledet eller truet til å utføre seksuelle handlinger med seg selv.

Sosiale mediers og andre plattformers teknologiske løsninger endrer seg kontinuerlig, og anonymiserings-teknikker, krypteringsmuligheter og sletteprogrammer bidrar til lavere risiko for å bli oppdaget når man deler eller lagrer filer. Videre finner personer med seksuell interesse for barn hverandre på ulike nettfora, der de legitimerer seksuelle overgrep mot barn overfor hverandre og oppfordrer hverandre til å begå fysiske overgrep.

Kapittel 3 beskriver hvordan gjerningspersoner bruker internett til å etablere seksualisert kontakt med barn og unge. Utviklingen innenfor sosiale medier og barns tilgang til smarttelefoner gjør det lettere å komme i direkte og seksualisert dialog med dem. Straffesaker i inn- og utland viser at gjerningspersoner ved bruk av falske profiler, stor tilpasnings-evne og manipulatoriske evner – og også konkrete trusler – på kort tid kan manøvrere barn og unge inn i svært ydmykende og traumatiske seksuelle situasjoner. Norsk politi har de siste årene etterforsket store sakskomplekser hvor en enkeltanmeldelse har ført til at flere hundre barn har blitt identifisert som ofre for én og samme gjerningsperson.

Stadig bedre teknologiske løsninger gjør at direkte kommunikasjon mellom mennesker over hele verden foregår mer og mer sømløst. Dette utnytter personer som ønsker å se fysiske overgrep i sanntid. De siste årene har det vært flere saker hvor norske statsborgere har bestilt og betalt for grove overgrep mot små barn, og flere er domfelt. Både i Norge og andre land ser man at direkteoverførte overgrep ofte bestilles fra Filippinene, men informasjon tilsier at dette også skjer i andre land, og på andre kontinenter. Omfanget av slike direkteoverførte bestillingsovergrep er ukjent, men mørketallene er trolig store.

Kapittel 4 handler om hvem som står bak denne kriminaliteten. Vi har begrenset med kunnskap om gjerningspersonene, blant annet om hvor sannsynlig det er at personer som befatter seg med overgrepsmateriale, også har begått eller vil begå andre typer seksuelle overgrep mot barn. Foreløpig tyder mye på at en betydelig, men ukjent andel av dem som befatter seg med overgrepsmateriale, også har begått andre seksuelle overgrep. Denne sammenhengen, og hensynet til de avbildede barna, tilsier at denne kriminalitetsformen må tas på alvor. Det at så mange skaffer seg og deler overgrepsmateriale, gjør også at politiet må prioritere hvem de skal rette innsatsen mot, både forebyggende og i straffesakssporet.

Smarttelefoner og sosiale medier har ført til en delingskultur hvor det å dele bilder og filmer med kjente og ukjente er en helt naturlig del av hverdagen. Kapittel 5 omhandler tilfeller der denne delingskulturen blir straffbar. Kapitlet tar for seg problemstillinger ungdom møter daglig, blant annet gjennom eksempler fra dommer de siste årene. Konsekvensene kan være store for ungdom som opplever å få seksualiserte bilder eller filmer spredt på internett.

De utsatte barna

Kapittel 6 retter søkelyset mot barna som blir utsatt for denne kriminaliteten. De er delt inn i fem kategorier. De tre første kategoriene omfatter i all hovedsak barn som enten har blitt utsatt for fysiske overgrep, eller som har blitt forledet eller truet til å utføre seksuelle handlinger med seg selv. Fellesnevneren er at overgriperen har dokumentert overgrepene – og sannsynligvis delt dem på internett. Både forskning og Kripos' erfaringer tilsier at det ofte er de ekstra sårbare barna som blir utsatt for overgrep. Samtidig understreker erfarne etterforskere at det også er mange ressurssterke barn blant ofrene, og at «hvem som helst» kan bli utsatt.

Mens vi har mye kunnskap om konsekvensene av å bli utsatt for seksuelle overgrep, vet vi mindre om skadevirkningene av at dokumentasjon av overgrep deles med andre, og av at den aldri vil forsvinne helt fra internett. Forskning tilsier imidlertid at deling innebærer en stor tilleggsbelastning, og mange forteller at de føler at overgrepet aldri tar slutt.

De to siste kategoriene omfatter barn og unge som deler seksualisert materiale frivillig, men som opplever at materialet senere blir distribuert på internett uten deres samtykke. Dette er alltid en risiko når man sender et seksualisert bilde av seg selv til en annen.

Oppfølging og forebygging

Kapittel 7 tar for seg politiets oppfølging og forebygging. De utsatte barna er i mange tilfeller i en særstilling fordi de ikke har anmeldt saken selv, men blitt identifisert av politiet som fornærmede. Da trenger barna og foreldrene deres ofte særskilt oppfølging. Politiets spesialutdannede avhørere

og ansatte på Statens Barnehus opplever daglig nye og uvanlige utfordringer i disse sakene.

I politiinstruksen § 2-1 heter det om politiets virksomhet at «i ethvert tilfelle gjør politiet best nytte for seg hvis det på forhånd lykkes i å forebygge eller avverge lovbrudd eller ordensforstyrrelser». Dette gjelder også når kriminaliteten skjer på internett. Politiet arbeider med å forebygge seksuell utnyttelse av barn på internett på flere måter, blant annet ved å komme i kontakt med barn og unge på sosiale medier og ved bruk av tekniske løsninger som henvender seg direkte til gjerningspersonene på internett. I 2019 lanserte Kripas og politidistriktene undervisningsopplegget «Delbart?» som har som mål å forebygge ulovlig bilde- deling blant ungdom. Gjennom Proteus-prosjektet og etterforskningsgruppen SOBI samarbeider Trøndelag politidistrikt med kompetansesenteret for retts-, sikkerhets- og fengselspsykiatri om å avdekke seksuelle overgrep og tilby behandling til personer som har lastet ned overgrepsmateriale.

Utfordringer

Saker som gjelder seksuelle overgrep mot barn og unge ved bruk av internett, er et prioritert område for politiet og påtalemyndigheten. Etterforskning og irettføring av disse sakene er viktig av hensyn til de fornærmede, men også for i forebyggende hensikt å ivareta den individual- og allmennpreventive virkningen dette kan ha. Kapittel 8 trekker frem tolv spesifikke utfordringer politiet og påtalemyndigheten støter på i behandlingen av denne sakstypen. Flere av utfordringene er knyttet til etterforskning, blant annet det manglende kravet til lagring av abonnementsinformasjon for IP-adresser. Politiets erfaring er at regelverket rundt IP-adresser har ført til at mange nordmenn som har utnyttet barn seksuelt på internett, ikke har blitt identifisert. I noen sammenhenger fører det også til at Norge blir en mindre aktuell samarbeidspartner for andre lands politimyndigheter når spor leder til Norge eller norske VPN-tjenester.

Fremtidsutsikter

Avslutningsvis inneholder rapporten noen betraktninger rundt den fremtidige utviklingen på ulike områder som beskrives i rapporten. Fremtidsutsiktene gir samlet sett uttrykk for at personer med seksuell interesse for barn kommer til å fortsette å benytte tilgjengelig teknologi for å utnytte barn seksuelt så lenge ikke politiet i samarbeid med andre aktører lykkes med forebyggende tiltak, rettet både mot gjerningspersonene, ofrene og deres pårørende. Denne kriminalitetstypen vil høyst sannsynlig fortsette å utfordre politiet og påtalemyndigheten, og kreve betydelige ressurser til etterforskning og irettføring.

A close-up photograph of a spider web, showing the intricate spiral and radial patterns. The web is illuminated with a blue and purple gradient, creating a glowing effect. The background is a soft, out-of-focus mix of these colors.

Innledning 1

Kapittel 1

Innledning

1.1 Rapportens bakgrunn og formål

I 2017 hadde 98 prosent av Norges befolkning (9–79 år) tilgang til internett.¹ I 2017 hadde 91 prosent tilgang til en smarttelefon.² Internett er dermed for svært mange blitt en naturlig del av dagliglivet, og skillet mellom den virtuelle og den virkelige verden er uklart. Dette gjelder særlig barn og unge under 20 år.³

Norsk politi har i en årrekke sett at internett står stadig mer sentralt i seksuallovbruddssaker. Denne rapporten handler om *seksuell utnyttelse av barn og unge over internett*. Dette brukes som en samlebetegnelse på alle typer seksuallovbrudd mot barn ved bruk av internett, også befatning med bilder eller filmer som seksualiserer barn eller viser overgrep mot barn. Rapporten tar også for seg problemstillinger knyttet til produksjon, lagring og deling av seksualisert materiale blant unge.

Omfanget og konsekvensene av denne typen kriminalitet har blitt svært tydelig de siste årene. Slik politiet koder straffesaker, er det ikke mulig å hente ut tall for saker som utelukkende gjelder seksuelle overgrep over internett. Likevel er det verdt å trekke frem at Politidirektoratets rapport om anmeldt kriminalitet i 2018 viser at antall seksuallovbruddssaker økte med 75,2 prosent fra 2014 til 2018.

Antall saker økte med 5 prosent fra 2017 til 2018. Seksuallovbrudd over internett anføres som en viktig årsak til økningen.

Seksuell utnyttelse av barn og unge over internett har fått stor oppmerksomhet fra flere sentrale samfunnsaktører. I Riksadvokatens prioriteringsskriv for straffesaksbehandlingen i 2018 er alvorlige seksuallovbrudd, herunder overgrep mot barn via internett, en prioritert sakstype. Det står også at «ofrene må søkes identifisert, så langt det er praktisk mulig, slik at de får nødvendig hjelp, støtte og beskyttelse samtidig som innsatsen for å avdekke og straffeforfølge gjerningspersonene må forsterkes».⁴

I revidert statsbudsjett for 2017 og 2018 ble Kripos tilført ekstrebevilgninger til arbeidet med å bekjempe seksuallovbrudd og vold mot barn og unge, herunder internettrelaterte overgrep.⁵ Ekstratildelingen har blant annet resultert i denne rapporten, som på et overordnet nivå har som formål å belyse hvordan bruk av internett muliggjør ulike former for seksuelle overgrep mot barn og unge. Rapporten er ment å være et bidrag til økt kunnskap om og en felles forståelse av denne kriminalitetstypen. Et felles kunnskapsgrunnlag gir større muligheter for å utarbeide effektive forebyggende tiltak.

¹ <http://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/ikt/347>.

² <http://www.medienorge.uib.no/statistikk/aspekt/tilgang-og-bruk/388>.

³ <http://www.krokan.com/arne/2009/06/06/gamliser-digitale-immigranter-og-innfdrte>.

⁴ Riksadvokaten. 2018d.

⁵ Stortingets justiskomite. 2016.

1.2 Rapportens oppbygning

Rapporten er delt inn i åtte hovedkapitler og et kortere avslutningskapittel med noen betraktninger rundt den fremtidige utviklingen. Kapittel 2 og 3 handler om hvordan gjerningspersonene bruker internett som kilde til overgrepsmateriale og til å etablere seksualisert kontakt med barn. Kapittel 4 presenterer hva vi vet om ulike grupper av gjerningspersoner, mens kapittel 5 tar for seg noen problemstillinger knyttet til barn og unges deling av seksualisert materiale. I kapittel 6 rettes søkelyset mot barna, og vi ser på omfang og skadevirkninger for utsatte barn i fem ulike kategorier. Kapittel 7 omhandler politiets forebyggende arbeid, nasjonalt og internasjonalt. I kapittel 8 presenteres tolv utfordringer knyttet til denne kriminalitetstypen. Rapportens siste og avsluttende kapittel presenterer noen sentrale utviklingstrekk og fremtidsutsikter.

1.3 Avgrensninger

Rapporten gir kun et overordnet situasjonsbilde. Kriminalitetsområdet er i stadig endring, og rapporten beskriver derfor i liten grad hvilke tekniske løsninger, applikasjoner eller plattformer som brukes. Av hensyn til pågående etterforskninger har beskrivelsen av modus også fått en generell form. Rapporten omhandler primært saker der de utsatte er *barn og unge* under 18 år. Enkelte fenomener kan imidlertid også gjelde for personer over 18 år.

1.4 Kildegrunnlag

Hovedkildene for rapporten er norske og internasjonale politikilder, andre nasjonale og internasjonale aktører og relevant forskningslitteratur.

Norsk politi

Norsk politi har de siste årene etterforsket mange svært omfattende saker og sitter på betydelig kunnskap om dette kriminalitetsområdet. Noen av disse sakene har blitt brukt som eksempler på modus. Sitater i rapporten er kun hentet fra rettskraftige dommer.

Andre sentrale informasjonskilder er politiets etterretning og intervjuer med etterforskningsledelsen i store sakskomplekser i Oslo, Vest og Trøndelag politidistrikt. Kripas' rolle som tipsmottaker og koordinator for informasjon fra andre lands myndigheter har vært viktig for informasjonstilfanget.

Interpol og Europol

Både Interpol og Europol er sentrale kilder i rapporten. Interpol er verdens største internasjonale politiorganisasjon, med 192 medlemsland, og spiller en sentral rolle i bekjempelsen av seksuelle overgrep mot barn på internett. Interpol utgir flere typer produkter, herunder trusselvurderinger og periodiske rapporteringer.⁶

Europol er Den europeiske unions byrå for kriminalitetsbekjempelse. En av Europols kjerneoppgaver er kriminalitetsanalyse, og de produserer regelmessige analyseprodukter, for eksempel *Serious and Organised Crime Threat Assessment* (SOCTA) og *Internet Organised Crime Threat Assessment* (IOCTA).⁷ Europol etablerte European Cybercrime Centre (EC3) i 2013. I europeisk sammenheng er EC3 en sentral aktør innenfor bekjempelse av utnyttelse av barn over internett.⁸

⁶ <https://www.interpol.int/Crime-areas/Crimes-against-children/Online-child-abuse-Q-As>.

⁷ <https://www.europol.europa.eu/about-europol>.

⁸ <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-cybercrime-centre-ec3>.

Nasjonale og internasjonale aktører

Kvalitative intervjuer med relevante aktører utgjør en viktig del av kildegrunnlaget for rapporten. Intervjuer med ansatte ved Statens Barnehus i Oslo, Barneombudet og V27⁹ i Bergen har vært viktige for forståelsen av de utsatte barnas situasjon. Vi har også innhentet informasjon fra internasjonale aktører som Internet Watch Foundation (IWF)¹⁰, National Centre for Missing and Exploited Children (NCMEC)¹¹, WeProtect Global Alliance (WPGA)¹² og ECPAT¹³.

Forskning

Generell forskningsformidling ligger utenfor Kripas' rolle. Deler av rapporten baserer seg likevel på forskningslitteratur, hovedsakelig publikasjoner som samler resultater fra flere enkeltstudier (metaanalyser¹⁴ og litteraturgjennomganger) om temaer som er sentrale for Kripas' forståelse av kriminalitetsbildet. Unntaksvis er det brukt enkeltartikler om temaer som ikke er belyst i metaanalyser og litteraturgjennomganger.

I tillegg vises det til forskning utført av kunnskapscentre som Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) og Barnafrid. Sistnevnte er et svensk kompetansesenter som har som oppdrag å samle inn og spre kunnskap om vold og overgrep mot barn.

Begrensninger

Rapporten inneholder ikke tall på politianmeldelser av internettrelaterte seksuallovbrudd. Som nevnt er det ikke mulig å hente ut tall for saker som utelukkende gjelder seksuelle overgrep over internett. Dette skyldes at kodeverket gjenspeiler bestemmelsene i straffeloven, som i stor grad er steds- og teknologinøytrale slik at de samme straffebudene kan anvendes uavhengig av om overgrepene skjer fysisk eller over internett.

1.5 Begrepsbruk

Bekjempelse av seksuell utnyttelse av barn over internett krever internasjonalt samarbeid, og en enhetlig begrepsbruk og en felles språklig standard har vist seg å være viktig for å oppnå best mulig kommunikasjon på tvers av landegrensene. I 2014 ble det derfor nedsatt en internasjonal arbeidsgruppe som skulle utarbeide en felles begrepsoversikt på dette kriminalitetsområdet. I 2016 utga ECPAT International *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*. Retningslinjene går gjennom sentrale begreper og er et viktig redskap for å oppnå en mer enhetlig og effektiv kommunikasjon, både på nasjonalt og internasjonalt nivå. Begrepsbruken i denne rapporten er i samsvar med tilrådingene i disse retningslinjene.

1.5.1 Sentrale begreper i rapporten

Det dype nettet: Det dype nettet er all informasjon som ikke kan indekseres av vanlige søkemotorer. For å finne informasjon som ligger gjemt her, må man ha en konkret URL-adresse eller få tilgang via en invitasjon eller påloggingsopplysninger. Eksempler er private filer som deles via skytjenester, e-post og sosiale medier.

9 V27 er en klinisk ressursenhet for barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikker i Helse Vest, og er knyttet til Betanien BUP ved Betanien sykehus. Målgruppen er barn og ungdom som utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd mot andre barn.

10 IWF er en uavhengig britisk organisasjon som identifiserer og fjerner både britiske og utenlandske nettsider med overgrepsmateriale.

11 NCMEC er en halvstatlig ideell organisasjon i USA som jobber for å forhindre blant annet seksuell utnyttelse av barn og deling av overgrepsmateriale. Blant annet mottar og behandler NCMEC tips fra tjenestetilbydere på internett lokalisert i USA. NCMEC etterforsker ikke egne saker, men videreformidler informasjon til politimyndigheter i ulike land. (Kilde: www.missingkids.com/about.)

12 WeProtect Global Alliance er et internasjonalt samarbeid for å bekjempe utnyttelse av barn på internett. Det opprinnelige britiske initiativet er nå et omfattende internasjonalt prosjekt med støtte fra blant annet UNICEF.

13 ECPAT er et internasjonalt nettverk av organisasjoner som arbeider mot seksuell utnyttelse av barn, etablert i Thailand i 1990. ECPAT Norge ble etablert i 2015 og samarbeider med 104 søsterorganisasjoner i 93 land. Se www.ecpatnorge.no.

14 I en metaanalyse brukes statistiske metoder for å legge sammen resultatene fra en rekke uavhengige studier av samme problemstilling. Målet er å finne bedre holdpunkter for hva som er pålitelige, holdbare og robuste forskningsresultater, enn det man kan få fra hver enkelt studie. (Kilde: <https://snl.no/metaanalyse>.)

Det mørke nettet: Det mørke nettet består av krypterte nettverk og kan derfor ikke indekseres av vanlige søkemotorer. Her finner man for eksempel markeds plasser for illegale produkter og tjenester, som gjerne betales med kryptovaluta og sendes på måter som beskytter både avsender og mottaker. Det mørke nettet krever også spesielle internettlesere, for eksempel The Onion Router (TOR), der man kan finne fora og markeds plasser for overgrep mot barn. De krypterte nettverkene brukes blant annet av seksualforbrytere som deler overgrepsmateriale.

Det åpne nettet: Det åpne nettet består av all informasjon som kan indekseres av vanlige søkemotorer, og som kommer opp som treff ved vanlige søk på Google, Bing, Yahoo og lignende.

Direkteoverført seksuell utnyttelse av barn over internett: Seksuell utnyttelse av barn som overføres over internett i sanntid. Ved direkteoverføring etterlater ikke overgrepet seg bevis i form av bilder eller filmer, med mindre gjerningspersonen tar opptak av det.

Direkteoverførte bestillingsovergrep: Overføring av fysiske overgrep i sanntid på bestilling. Begrepet brukes i denne rapporten om situasjoner der en person sender en bestilling over internett med en beskrivelse av overgrepene han eller hun ønsker utført. Bestilleren befinner seg et annet sted enn barna som blir utsatt for dem, og de fysiske overgrepene blir organisert og gjennomført av en tredjeperson.

Domenenavn: Et domenenavn er en unik, hierarkisk oppbygget navnestreng som benyttes til adressering på internett. I utgangspunktet foregår all kommunikasjon på internett med IP-adresser.

Domenenavn er imidlertid lettere å huske fordi de som oftest beskriver nettsidene brukeren søker etter, for eksempel www.kripos.no.

IP-adresse: Alle datamaskiner som kommuniserer over internett eller andre datanettverk, har en unik IP-adresse, for eksempel 83.242.8.128. Denne adressen er en unik identifikator for den aktuelle datamaskinen på det tidspunktet den observeres, og trengs som mottaker- og avsenderadresse for datapakker på internett. Det er tilbydereren av internettabonnementet som tildeler IP-adresser til kundenes datautstyr.

En datamaskin med en dynamisk IP-adresse vil få tildelt forskjellige IP-adresser for hver oppkobling. To datamaskiner vil aldri få tildelt samme IP-adresse i samme tidsperiode. Normalt tildeles IP-adresser per døgn, men det er tilbydereren som bestemmer dette. En statisk IP-adresse betyr at IP-adressen er «reservert» for kundens abonnement eller datamaskin i lange tidsperioder eller i hele abonnementets levetid. Hvorvidt en datamaskin får tildelt en statisk eller en dynamisk IP-adresse, avhenger av abonnementstype, antall IP-adresser tilbydereren disponerer/eier, antall kunder mv.

Kryptovaluta: Digital valuta som bruker kryptografi for å sikre transaksjoner. På denne måten kan store beløp overføres over landegrensene, ofte med lave gebyrer. Kryptografi er en matematisk prosess for å sikre innhold, slik at kun mottakeren kan få innsyn i det.¹⁵

¹⁵ Nasjonalt tverretattlig analyse- og etterretnings senter. 2018.

Overgrepsmateriale: Straffeloven § 311 omfatter både «fremstilling av seksuelle overgrep mot barn» og «fremstilling som seksualiserer barn». *Overgrepsmateriale* brukes i denne rapporten som en samlebetegnelse på bilder og film mv. som enten viser seksuelle overgrep mot barn, eller som seksualiserer barn. Med barn menes alle som er, eller fremstår som, under 18 år.

Med «fremstilling av seksuelle overgrep mot barn» menes fremstillinger som viser eller beskriver seksuelle overgrep mot barn. Seksuelle overgrep kan blant annet være voldtekt, seksuell omgang og seksuell handling mot barnet.

Med «fremstilling som seksualiserer barn» menes eksempelvis straffbare bilder og filmer som viser nakne barn, barn som poserer i en seksualisert setting, og tekst som seksualiserer barn. I flere tingrettsdommer er også seksualiserte barnedukker vurdert som fremstillinger som seksualiserer barn. Denne lovtolkningen er imidlertid ikke vurdert av Høyesterett.¹⁶

Begrepet *barnepornografi* (*child pornography*) brukes fremdeles i enkelte land, og det er også å finne i flere internasjonale konvensjoner og direktiver. ECPATs retningslinjer fra 2016 drøfter begrepet i detalj og anbefaler å erstatte det med begreper som i større grad får frem det faktiske innholdet, og som tydeligere skiller overgrep mot og seksualisering av barn fra pornografi. I Norge besluttet lovgiver i 2005 å skille ut barn fra den gjeldende pornografibestemmelsen.

Peer-to-peer-nettverk: Nettverk som gjør det mulig for flere brukere å dele filer direkte uten at filene blir lagret på en sentral server.

Proxyserver: En proxyserver fungerer som et mellomledd mellom to datamaskiner eller en datamaskin og internett, og kan blant annet benyttes til å skjule brukerens egentlige plassering og identitet.

Seksuell utpressing: Innebærer at en person presser en annen til å oversende seksualisert materiale eller penger, i en del tilfeller etter først å ha forledet offeret til å sende seksualisert materiale. Utpressing kan skje ved trusler om å offentliggjøre materialet på internett eller sende det til venner, foreldre eller andre som gjerningspersonen har fått kjennskap til, gjerne da kontakten med offeret først ble etablert.

The Onion Router: The Onion Router (TOR) er en gratis og fritt tilgjengelig anonymiseringstjeneste som brukes for å skjule kommunikasjon på internett. Brukerne får også en fiktiv IP-adresse. Datatrafikk via TOR kan ikke spores til et spesifikt sted, og både aktiviteten og identiteten til brukerne blir hemmelig. Brukerne får også tilgang til områder på internett som bare er tilgjengelig for TOR-brukere.

Tjenesteleverandør: En tjenesteleverandør er innen telekommunikasjon et selskap som produserer tele-tjenester i eget nett og tilbyr dem til andre tele-selskaper, som igjen viderefører dem til slutt-kunden som en virtuell operatør eller selger dem direkte til sluttkunden gjennom videresalg.

VPN (virtuelt privat nettverk): En teknologi som benyttes for å opprette en sikker og kryptert forbindelse mellom en eller flere datamaskiner over et nettverk (ofte internett).

¹⁶ HR-2018-2306-U.

Internett som kilde til overgrepsmateriale
og kanal for kommunikasjon mellom
gjerningspersoner

2

Kapittel 2

Internett som kilde til overgrepsmateriale og kanal for kommunikasjon mellom gjerningspersoner

2.1 Omfang og deling av overgrepsmateriale

Det er umulig å si nøyaktig hvor mye overgrepsmateriale som finnes på internett. Omfanget vokser imidlertid konstant, ettersom overgrepsmateriale som legges ut på internett, ikke blir borte. Internet Watch Foundation rapporterte at de i 2016 fant 2416 domener som inneholdt overgrepsmateriale, en økning på 21 prosent fra 2015. Alle tjenester som støtter deling av filer, kan brukes til distribusjon av overgrepsmateriale.

Størsteparten av overgrepsmaterialet på internett er produsert av gjerningspersonene selv. En økende andel er imidlertid produsert av barn, i mange tilfeller fordi de har blitt utsatt for seksuell utpressing. Slikt materiale kalles i denne rapporten *egenprodusert materiale*.

I utgangspunktet brukes enhver tjeneste med filutvekslingsfunksjonalitet og/eller som gjerningspersonene oppfatter at har et visst nivå av sikkerhet, til å dele overgrepsmateriale eller kommunisere skriftlig om overgrep mot barn. Deling av overgrepsmateriale skjer på det åpne, dype og mørke nettet. På det åpne nettet er all aktivitet og alle brukere sporbare, enten via tilgangs- eller tjenesteleverandøren, og det er en mengde lett tilgjengelige tjenester og applikasjoner. Utviklingen av avanserte smarttelefoner og applikasjoner som er ende-til-ende-kryptert, gir imidlertid store muligheter for å produsere, laste ned, lagre og dele overgrepsmateriale uten at dette enkelt kan avdekkes. Det gjør at overgrepsmateriale

er å finne på et stort antall plattformer også på det åpne nettet.

På det mørke nettet er grunnfunksjonaliteten å beskytte brukerne mot identifisering, og all kommunikasjon og filutveksling er kryptert. The Onion Router (TOR) er en mye brukt anonymiseringstjeneste, og antall brukere økte fra én million i 2013 til over fire millioner i 2018.¹⁷

Den reduserte oppdagelsesrisikoen gjør at gjerningspersonene kommuniserer mer åpent på det mørke nettet og deler selv svært ekstremt overgrepsmateriale. De bruker ulike fora av varierende størrelse. Ifølge en trusselvurdering fra WeProtect Global Alliance finnes det et forum med over 400.000 registrerte medlemmer der brukerne kommuniserer om og deler overgrepsmateriale.¹⁸ På mindre fora kan personer med helt spesielle seksuelle preferanser finne hverandre. Eksempelvis finnes det et forum med 1800 registrerte medlemmer som er spesielt interessert i misbruk av spedbarn og bilder og filmer som dokumenterer overgrep mot disse. Tallene fra WeProtect Global Alliance samsvarer med Kripos' egne erfaringer.

Det mørke nettet er en sentral arena for deling av overgrepsmateriale og kommunikasjon mellom gjerningspersonene om fysiske overgrep. Mye av delingen av overgrepsmateriale på det mørke nettet skjer imidlertid i form av deling av lenker til filer på det åpne nettet, blant annet på grunn av det mørke nettets begrensede lagringskapasitet og hastighet.

¹⁷ WeProtect Global Alliance, 2018.

¹⁸ Ibid.

Dette innebærer at det meste av det tilgjengelige overgrepsmaterialet på internett ligger på det åpne nettet, som i skybaserte fillagringstjenester og åpne fildelingsnettverk.

Kripos mottar daglig informasjon fra aktører i andre land om norske brukere som har lastet ned eller delt overgrepsmateriale. Kripos mottok i 2018 i underkant av 10.500 tips fra National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC) og National Child Exploitation Coordination Center (NCECC)¹⁹. Det kommer også informasjon via Europol og Interpol. I tillegg får Kripos informasjon fra ulike organisasjoner og enkeltpersoner via en egen tipsløsning²⁰ på internett, e-post og telefon.²¹

2.1.1 Fildeling

En mye brukt fremgangsmåte for å få tilgang til filer med store mengder overgrepsmateriale er å delta i åpne fildelingsnettverk. Slike nettverk er trolig den største kilden til overgrepsmateriale på internett. Programmene som benyttes for å bli med i fildelingsnettverk, er fritt tilgjengelig på internett og gratis å bruke. Det stilles ingen spesielle krav til maskin eller programvare utover en vanlig internettilkoblet datamaskin, og programmene er brukervennlige. Dermed kan enhver som har tilgang til internett fra en datamaskin delta i disse fildelingsnettverkene. Brukerne gjør filer de ønsker å dele tilgjengelige fra sin egen datamaskin, og kan søke på og laste ned fra datamaskiner der andre brukere har delt filer. De aller fleste fildelingsnettverk benytter vanlige åpne protokoller på internett og er ikke kryptert eller beskyttet på annen måte.

Lukkede fildelingsnettverk fungerer i hovedsak på samme måte, men man må få en invitasjon for å bli

medlem. På lukkede fildelingsnettverk er det også direkte kommunikasjon mellom brukerne.

2.1.2 Omfang av fildeling i Norge

Gjennom samarbeid med utenlandske politimyndigheter har Kripos tilgang til svært avanserte verktøy for å identifisere datamaskiner som inneholder, gir tilgang til og distribuerer filer klassifisert som overgrepsmateriale. Disse verktøyene brukes til innledende undersøkelser i potensielle straffesaker som omhandler overgrepsmateriale.

Et av disse verktøyene, som benyttes av politimyndigheter over hele verden og retter seg mot åpne fildelingsnettverk, knyttet i perioden 12.02.17–12.02.18 om lag 15.000²² unike norske IP-adresser til overgrepsmateriale. Det må ytterligere etterforskning til for å verifisere om brukerne av IP-adressene faktisk er i befatning med overgrepsmateriale. I og med at flere brukere kan benytte seg av en og samme IP-adresse, og én bruker kan ha flere IP-adresser i løpet av et år, er antall IP-adresser ikke sammenfallende med antall personer som faktisk har vært i befatning med disse filene.²³

Det er dessuten mulig å bruke åpne proxyservere eller VPN-løsninger som tilbyr oppkoblinger i Norge. Med slike løsninger ser IP-adressene norske ut, men de benyttes egentlig av personer i utlandet. Bruken av VPN øker: VPN-tjenester var den åttende mest nedlastede typen kommunikasjonsapplikasjon for Android-mobiltelefoner i 2017.²⁴ I tillegg kommer alle dem som bruker denne tjenesten på PC eller andre operativsystemer.

¹⁹ NCECC er kontaktpunkt for etterforskning av seksuell utnyttelse av barn på internett i Canada. (Kilde: www.rcmp-grc.gc.ca/ncecc-cnccc/about-ausujet-eng.htm.)

²⁰ www.tips.politiet.no.

²¹ Se Aanerød og Mossige for en analyse av 600 tips fra årene 2015–2017.

²² 15.000 unike IP-adresser som kan knyttes til overgrepsmateriale, er et høyere tall enn Kripos har publisert tidligere. Årsaken er at systemet som identifiserer IP-adresser i besittelse av overgrepsmateriale, i økende grad er i stand til å identifisere disse adressene. IP-adresser som tidligere «gikk under radaren», blir nå funnet og registrert. Det er altså ikke noe som tyder på at det er flere norske brukere av fildelingsnettverk, men heller at tallene nå i større grad viser den reelle bruken.

²³ For eksempel kan et helt universitet ha en og samme IP-adresse.

²⁴ WeProtect Global Alliance. 2018.

Figur 1: Oversikt fra EMPACT over steder hvor det befinner seg personer som har lastet ned filer som fremstår som overgrepsmateriale – globalt.

Vi har ikke tall på hvor mange reelle personer som laster ned overgrepsmateriale fra internett. Kripes leder imidlertid et europeisk forebyggingsprosjekt

Figur 2: Oversikt fra EMPACT over steder i Nord-Europa hvor det befinner seg personer som har lastet ned filer som fremstår som overgrepsmateriale.

i regi av EMPACT²⁵ hvor man har oversikt over hvor mange som har lastet ned filer som på grunn av filnavnet fremstår som overgrepsmateriale. Filene er i virkeligheten tomme eller inneholder informasjon fra politiet.

Figur 1 og 2 er egnet til å illustrere omfanget av nedlastere, både globalt og i Norge. Globalt (figur 1) representerer hver prikk mellom én og mange hundre IP-adresser. For Norge (figur 2) representerer hver prikk mellom én og flere titalls IP-adresser. Bak hver IP-adresse kan det være en eller flere personer, et universitet, en kommune osv.

2.2 Chatting

Gjerningspersoner bruker ikke internett bare for å få tilgang til bilder og filmer, men også for å kunne kommunisere med likesinnede gjennom chatting. Dersom en chat seksualiserer barn, rammes den av straffeloven § 311.

²⁵ EMPACT er en samarbeidsplattform for EU-landenes kriminalitetsbekjempende myndigheter. Se kapittel 7.3.2 for en nærmere beskrivelse av prosjektet.

Norsk politi har gjennom etterforskning og andre kilder avdekket hundrevis av tilsynelatende norske brukere som chatter om seksuelle overgrep mot barn i ulike nettfora.

Slike nettfora finnes både på det åpne, dype og mørke nettet, gjerne i form av videobasert programvare. Tjenestene er som oftest kryptert. Gjerningspersonene bruker gjerne skjulte identiteter, noe som bidrar til at de fritt kan dele ikke bare tanker og fantasier, men også erfaringer fra reelle fysiske overgrep mot barn. Her finner de fellesskap de vanskelig kan finne i det virkelige liv, og i og med at nettverk skapes på tvers av landegrensene, vil det være noen å snakke med til alle døgnets tider.²⁶ I noen av forumene er det mulig å utveksle filer, slik at chatting ofte foregår samtidig med at overgrepsmateriale deles.

I norske etterforskninger har følgende eksempler på temaer dukket opp:

- Diskusjon om og utveksling av detaljerte beskrivelser av grove seksuelle overgrep og til dels tortur mot barn i alle aldre, herunder egne barn.²⁷ I en dom fra 2018 beskriver domfelte hvordan han ved gjentatte anledninger ved bruk av webkamera deltok i chattegrupper hvor han og andre menn masturberte mens de benyttet bilder av barn og delte seksuelle fantasier.²⁸ Politiet har i flere saker avdekket at detaljert beskrevne overgrep som gjerningspersonen hevdet kun var fantasier, faktisk hadde funnet sted.²⁹
- Oppfordring til å begå seksuelle overgrep mot barn (gjerne egne barn), for så å dele dokumentasjonen

av overgrepene. Denne typen medvirkning rammes av straffeloven. I 2018 ble en mann dømt for å ha psykisk medvirket til at en annen mann begikk seksuelle overgrep mot to av sine døtre:

*Den psykiske medvirkning skjedde ved at de to skrev tekster til hverandre på Skype – chat – om seksuelle overgrep mot barn og mulige seksuelle overgrep mot de to døtrene. Dessuten utvekslet de digitale bilder og filmer med slikt innhold. [...] Mange ganger beskrev tiltalte seksuelle overgrep mot barn og han ordla seg noen ganger slik at han hadde begått overgrep mot barn. NN ble således over tid utsatt for en generell påvirkning fra tiltalte som var egnet til å bryte ned hans motforestillinger mot seksuelle overgrep mot barn.*³⁰

- Diskusjon om og utveksling av beskrivelser av overgrep mot dyr.³¹
- Utveksling av informasjon om nettsider som viser overgrep mot eller seksualiserer barn.
- Utveksling av informasjon og erfaringer knyttet til reiser til andre land for å begå fysiske overgrep mot barn der, herunder priser og typer overgrep. Det er funnet krypterte beskrivelser av fremgangsmåter og priser som fremstår som en reiseguide med tips til personer som ønsker å reise til utlandet for å begå seksuelle overgrep mot barn.³²
- Utveksling av kontaktinformasjon til sårbare og lett tilgjengelige barn. Dette er spesielt aktuelt for gjerningspersoner som ønsker å etablere seksualisert kontakt med barn på nettet.
- Utveksling av informasjon om sikkerhetsforanstaltninger for å skjule den kriminelle virksomheten, som krypteringstjenester, anonymiserings-tjenester og sletteprogrammer. Mens man tidligere

26 Ifølge NetClean-rapporten 2017 søker gjerningspersoner etter overgrepsmateriale til alle timer på døgnet, alle dager i uken. Flest søker på søndager og om kvelden. Færrest søker tidlig på morgenen, men antall søk stiger mellom kl. 7 og 10 på formiddagen.

27 HR-2018-2315-A gjaldt en sak der domfelte utga seg for å være ektefellen og beskrev grove overgrep hun skulle ha begått mot egne barn. Overgrepene ble diskutert i én-til-én-chat med andre.

28 17-055240MED-SOFT.

29 LG-2017-147231.

30 17-187613MED-BERG/2.

31 17-089296MED-BERG/2.

32 Vest politidistrikt.

kunne kategorisere gjerningspersoner basert på deres tekniske innsikt, er det mye som taler for at en slik inndeling blir stadig mindre relevant. Ifølge Europol er det nå vanlig at gjerningspersoner bruker forskjellige tekniske løsninger for å redusere oppdagelsesrisikoen, gjerne etter å ha utvekslet erfaringer med likesinnede på nettet.³³ Kripos ser imidlertid fortsatt en betydelig variasjon i gjerningspersonenes tekniske evne og i hvilken grad de for eksempel søker å redusere oppdagelsesrisikoen.

Eksempel på en chat hentet fra en dom fra 2017:³⁴

Tiltalte: Hvor ung jenter har di fantasert om/tenner du på?

C: Off ... Ned i 3/4 år kanskje ... Er det engang lov?

Tiltalte: Ikke yngre?

C: Nja, kanskje to, men ikke tenkt så mye yngre..

Tiltalte: Hadde du blitt kåt av å slikke ei på 3/4?

C: Kan jeg få lov å spørre hvorfor du spør ... ? Svaret er ja. jeg blir det hvis jeg tillater meg å tenke tanken iallfall..

Tiltalte: Hadde du blitt kåt av å se Pappa slikke ei på 3/4?

C: Jammen ... Ja jeg hadde trolig det. Men siden det ikke er lov og dessuten kanskje feil på flere måter overfor en jente som ikke er i stand til å forsvare seg, så holder jeg igjen de tankene. Men tanken om at du gjør med henne slik jeg hadde ønsket at Pappa gjorde med meg da jeg var liten, liker jeg å tenke..tenke at jeg er henne lissom

Tiltalte: spørs på måter vi tenner på det

Jeg tenner ikke på ett overgrep på ei så lita

Jeg hadde knullet deg fra du var 3-4 om jeg kjente deg da

[...]

Tiltalte: Når jeg knuller deg når du har smokk, kjenner jeg på hele meg at jeg knuller dattera min

Altså ikke min datter, men min datter i deg.

[...]

Tiltalte: Du skal ikke stoppe før du gir deg selv orgasme.

Se for deg ei annen lita si fitte at pappa gir deg lov til å kose med henne

Ei på 10-11

Ei med naturlig glatt fitte, ingen former

[...]

Tiltalte: Se for deg den flotte fitta hennes også

At du kjenner hvor kåt ei så ung si fitte gjør deg.

2.3 Beslag av overgrepsmateriale

Det varierer hvor aktive gjerningspersoner som har hatt befatning med overgrepsmateriale, er på internett. I noen saker har de utelukkende lastet ned overgrepsmateriale, mens de i andre har hatt en mer aktiv rolle, med et stort kontaktnett blant likesinnede både i inn- og utland. I en tredje kategori saker har gjerningspersonene i tillegg til å laste ned også dokumentert egne seksuelle overgrep og delt materialet med likesinnede på internett. I hvilken grad gjerningspersoner som laster ned overgrepsmateriale, også begår fysiske overgrep, kommer vi tilbake til i kapittel 4.5.

Et eksempel på den første kategorien saker finner vi i en dom fra 2016, som beskriver et beslag som antas å være blant de største i Norge hva gjelder antall bilder og filmer.³⁵ Beslaget omfattet samlet minst 11 millioner bilder, hvorav om lag 2,3 millioner var unike, og 56.000 filmfiler med mer enn 5800 timer samlet spilletid.

Gjerningspersonen hadde anskaffet materiale fra 2001 til 2014, og han hadde kunnet lagre alt dette materialet fordi han hadde ubegrenset tilgang til lagringsmedier gjennom sin stilling som IKT-leder

³³ Europol. 2016.

³⁴ TOSLO-2017-152271.

³⁵ 16-161367MED-OFOT.

i kommunen han bodde i.³⁶ Under etterforskningen ble det ikke funnet tegn til at han hadde delt materiale med noen eller produsert materiale ved selv å begå fysiske overgrep mot barn. Det ble i dommen likevel lagt vekt på spredningsfaren ved å sitte på så enormt mye materiale, selv om en god del av det var kryptert.

I andre saker har gjerningspersonen en mer aktiv rolle. I 2018 ble en mann dømt til ett år og åtte måneders fengsel for gjennom en tiårsperiode å ha mottatt, oppbevart og delt filer med andre.³⁷ Politiet beslagla flere millioner bilder som domfelte systematisk hadde sortert i mapper på PC-en sin. En stor andel av bildene var systematisert med utgangspunkt i kallenavnet til den som hadde delt bildene med ham på nettet. Domfeltes begrunnelse for å systematisere materialet på denne måten var at det ville være enkelt for ham å finne frem dersom noen av kontaktpersonene hans ba ham om å dele filer med et nærmere bestemt innhold, for eksempel bilder av barn i en bestemt aldersgruppe. Mannen hadde delt filer med i alt 72 norske og utenlandske kontaktpersoner.³⁸

I en annen dom fra 2018 fremkommer det at politiet hadde beslaglagt totalt 15.000 bilder og 2500 filmer med en samlet lengde på 130 timer.³⁹ Domfelte skal ikke bare ha vært meget aktiv i et fildelingsnettverk, men også ha delt oppskrifter og guider til hvordan man kunne begå seksuelle overgrep mot barn fra spedbarnsalder og oppover. Beslaget inneholdt bilder og filmer av svært grove seksuelle overgrep mot barn fra spedbarnsalder til 18 år, herunder overgrep som bar preg av tortur og påførte barna store smerter.

I den tredje kategorien saker har gjerningspersonen ikke bare hatt befatning med overgrepsmateriale, men også selv begått fysiske overgrep mot barn, dokumentert overgrepene og delt materialet med likesinnede via internett. I de fleste sakene er gjerningspersonen alene om å begå overgrep, men politiet har også avdekket at gjerningspersoner har etablert kontakt på internett og deretter møttes fysisk. I en dom fra 2018 blir et slikt forhold beskrevet på følgende måte:

Deling av seksualiserte fremstillinger av barn med NO3 har skjedd både via internett og i fysiske møter. Herunder har han tilbudt NO3 å komme hjem til ham og bli sugd mens han lukter på datterens truse og ser på henne mens hun sover i sengen, invitert til besøk med å fortelle om at han har datteren som «sover best» på overnatting, at han har «ferske» brukte truser fra døtrene og/eller venninner av døtrene samt fortalt om venninner av døtrene som han har fått «lyst» på og sendt bilder av disse.⁴⁰

2.3.1 Like store beslag, men en mindre andel overgrepsmateriale

Politiets databeslag hos mistenkte gjerningspersoner inneholder ofte svært store mengder materiale i form av bilder eller filmer, men analysen av materialet viser ofte at andelen straffbart materiale er betydelig mindre enn beslagets innhold. Overgrepsmaterialet skjules gjerne blant familiebilder og andre filer gjerningspersonen har lagret på ulike medier.

I svenske NetCleans rapport for 2017 er det samlet informasjon fra politimyndigheter i 33 land. Her fremkommer det at det største beslaget som ble rapportert inn i 2016, inneholdt 100 millioner bilder totalt, hvorav 10 millioner var dokumenterte seksuelle overgrep mot barn. Slike store beslag er imidlertid ikke normen. Det rapporteres derimot

36 Ifølge Netclean (2018) mottar svensk politis nationella operativa avdelning rundt 90 saker i året hvor en arbeidsplass har avdekket nedlastet overgrepsmateriale. Norsk politi har også etterforsket flere saker hvor det er avdekket at gjerningspersonen har brukt datamaskiner på arbeidsplassen til å oppbevare overgrepsmateriale.

37 17-055240MED-SOFT.

38 Mannen ble for øvrig arrestert etter at Interpol i England hadde varslet norsk politi om at han var aktiv i deling av overgrepsmateriale.

39 17-139038MED-OTIR/OI.

40 LG-2017-147231.

om en trend hvor det enkelte beslag inneholder mindre overgrepsmateriale enn tidligere.

Noen av årsakene som trekkes frem, er:

- Gjerningspersonene har blitt mer sikkerhetsbevisste. For å redusere oppdagelsesrisikoen unngår mange ukrypterte harddisker og store bildesamlinger, og de bruker sletteprogrammer for å slette bildene etter bruk. Sletteprogrammer kan også brukes til å slette midlertidige eller potensielt uønskede programmer, nettleserhistorikk, minnefiler, loggfiler og annen skjerm historikk.
- Gjerningspersonene oppfatter at de har enklere tilgang til overgrepsmateriale enn før, på grunn av bedre hastighet og mer tilgjengelig materiale på internett, og kan derfor slette det nedlastede materialet for hver gang. Bildene de faktisk lagrer, har derfor en tendens til å være mer konsentrert i innhold, avhengig av gjerningspersonens preferanser. Det er også grunn til å tro at mange gjerningspersoner bestiller direkteoverførte overgrep fra andre land i stedet for å laste ned filer.
- Gjerningspersonene lagrer overgrepsmaterialet i skytjenester. Med økt utbredelse av gode og sikre skylagringstjenester er det grunn til å tro at mer lagring vil foregå der i fremtiden. I realiteten betyr dette at overgrepsmaterialet vil være lagret kryptert i utlandet, men at gjerningspersonen vil ha tilgang til materialet fra sin egen datamaskin som om det var lagret lokalt.

2.4 Kommersialisering av overgrepsmateriale

Selv om mye er gratis tilgjengelig på internett, omsettes det årlig overgrepsmateriale for store pengesummer. Den estimerte globale verdien

varierer fra kilde til kilde. FNs høykommissær for menneskerettigheter anslo i 2009 at produksjon og distribusjon av overgrepsmateriale genererer mellom 3 og 20 milliarder dollar årlig.⁴¹

Omsetningen skjer både på det åpne og det mørke nettet, og ulike aktører er involvert. I enkelte tilfeller produserer og/eller omsetter gjerningspersonen overgrepsmateriale på bestilling, med spesifikke krav til barnets alder eller utseende eller til selve overgrepshandlingene.⁴²

Betalingen skjer både gjennom anonymiserte betalingsløsninger og gjennom mer tradisjonelle løsninger, for eksempel nettbaserte betalings-tjenester. Europol argumenterer for at gjerningspersoner oftere bruker kryptovaluta seg imellom som betaling for overgrepsmateriale, mens mer tradisjonelle betalingsmetoder gjerne brukes i forbindelse med direkteoverførte bestillings-overgrep, se kapittel 3.4.⁴³

I 2015 ble en australsk statsborger arrestert på Filippinene etter å ha filmet svært voldelige seksuelle overgrep mot spedbarn og andre små barn, begått av ham selv og to kvinnelige medhjelpere. Videoen ble lagt ut på et forum på det mørke nettet, og spilt av for forumets medlemmer mot betaling. Gjerningspersonen krevde opptil 10.000 australske dollar⁴⁴ for produksjon av en video som viste mishandling av en 18 måneder gammel jente. Dette materialet er nå fritt og gratis tilgjengelig på internett, også utenfor det mørke nettet.

Kilde: WeProtect Global Alliance. 2018.

41 FNs høykommissær for menneskerettigheter. 2009.

42 Europol. 2017a.

43 Ibid.

44 Om lag 66.000 NOK.

3

Kapittel 3

Internett som kommunikasjonskanal med barn og unge

Utviklingen av internett og sosiale medier i kombinasjon med barn og unges tilgang til PC, nettbrett og andre mobile enheter innebærer store muligheter for personer som søker å etablere seksualisert kontakt med barn. Politiet har de siste årene etterforsket flere saker der gjerningspersonen har lyktes med å etablere slik kontakt, i noen tilfeller med flere hundre barn. Hvordan relasjonen utarter seg, varierer fra gjerningsperson til gjerningsperson. Dette kapitlet handler om hvordan gjerningspersoner forleder barn inn i en seksualisert situasjon, som ofte involverer direkteoverført kontakt i sanntid.

3.1 Forledelse av barn over internett

En rekke nettsider, sosiale medier og nettspill er beregnet på og benyttes av barn. De samme plattformene benyttes imidlertid også av voksne som på ulike måter forleder barn inn i seksualiserte situasjoner.

Flere personer er i Norge domfelt for å ha forledet barn til å utføre seksuelt krenkende handlinger med seg selv gjennom kontakt på internett, og flere store sakskomplekser er under etterforskning.

Etterforskning avdekker hvordan én og samme gjerningsperson kan nå frem til flere titalls eller flere hundre barn og unge.

Gjerningspersonen har gjerne utgitt seg for å være en annen, for eksempel en jevnaldrende, ved hjelp av én eller flere falske profiler. Ofte bruker gjerningspersonen flere profiler til å fremsnakke hovedprofilen, slik at barnet får inntrykk av at flere personer går god for den personen. Gjerningspersonen har i mange av sakene utvist betydelig kjennskap til barn og unges språk og kommunikasjon, og har derfor kunnet kommunisere med barn på en troverdig måte. I enkelte tilfeller visste ikke de fornærmede at de snakket med en voksen, før politiet fortalte dem det som et ledd i etterforskningen.

Gjerningspersonene bruker ulike fremgangsmåter for å få barnet til å produsere seksualisert materiale av seg selv. I noen tilfeller spør gjerningspersonen barnet direkte om han eller hun kan sende bilder eller filmer av seg selv. Mange barn gjør dette, gjerne i den tro at de er i et slags kjæresteforhold. I andre tilfeller sender gjerningspersonen bilder som skal forestille den falske identiteten, og overtaler deretter barnet til å sende tilsvarende bilder av seg selv. Bildene gjerningspersonen sender, kan vedkommende ha funnet på internett eller mottatt fra et annet barn han eller hun tidligere har forledet til å sende bilder. En tredje fremgangsmåte er å be om seksualiserte bilder eller filmer i bytte mot penger, sigaretter, snus, alkohol eller noe annet barnet ønsker seg.

I noen saker har gjerningspersonen utgitt seg for å være en annen voksen, for eksempel en polititjenestemann, en kjendis eller en representant for et modellbyrå.⁴⁵

I 2016 ble en mann domfelt for å ha forledet 25 barn til å utvise seksuelt krenkende atferd i bytte mot spillpenger. Dommen beskriver hvordan mannen utnyttet tillitsforholdet han hadde opparbeidet til barna gjennom to profiler:

For øvrige forholdene taler det skjerpende at tiltalte grovt har utnyttet tilliten han hadde opparbeidet til de fornærmede, som han visste var unge – fra omkring 9 år og litt oppover. Han var utspekulert da han kontaktet dem via til to profiler, N30 ([Brukernavn 1]) og N31 ([Brukernavn 2]). De fornærmede trodde de var i kontakt med ei jente og en gutt, som var litt eldre enn dem. Tiltalte brukte bevisst profilene for å påvirke de fornærmede barna. Det er gjennomgående at de fornærmede først kom i kontakt N30 ofte ved at tiltalte gikk inn på nettstedet MovieStarPlanet. N30 kom raskt inn på seksualitet og fikk dem til å kontakte profilen N31 som kunne forklare og vise mer om seksualitet. Som et ledd i manipuleringen av barna tilbød og ga tiltalte flere barn poeng på spill, noe som kostet penger. Barna kunne da spille mer. Ofte var motytelsen at de sendte helt eller delvis nakenbilder av seg eller at de viste seg helt eller delvis nakne på web-kamera. Tiltalte bedrev sin aktivitet over tid og han holdt på til han ble stoppet av politiet.⁴⁶

I noen saker kan en gjerningspersons forledelse av et barn raskt eller over tid utvikle seg til en utpressingssituasjon. Da vil gjerningspersonen, etter å ha fått etterspurt seksualisert materiale fra barnet, typisk starte en utpressingsprosess der materialet brukes til å true barnet til å etterkomme bestemte krav.

I noen saker forsterker gjerningspersonen utpressingen ved å presse barnet på flere sosiale medier samtidig og gi korte tidsfrister.

3.1.1 Organisert forledelse av barn

I sakene over var gjerningspersonen i all hovedsak alene om forledelsen, men det skjer også i organisert form. I USA ble medlemmer av et internasjonalt nettverk i 2017 dømt for å ha forledet over 350 barn fra åtte år og oppover til å utføre seksuelle handlinger foran webkamera. Gjerningspersonene hadde opprettet to nettsider hvor de utga seg for å være tenåringer. Ved hjelp av tidligere innspilte filmer av tenåringer som viste seksuelle handlinger, fikk de nye ofre til å tro at de kommuniserte med jevnaldrende, og forledet dem deretter til å utføre seksuelle handlinger foran kamera – som medlemmene av nettverket fikk se i sanntid. Filmene ble også lagret og gjort tilgjengelig for nedlasting. Administratorene rangerte medlemmenes innsats for å forlede barn til å produsere seksualisert materiale av seg selv.⁴⁷

«Believing they were cloaked in the anonymity of the Internet, the members of the group sexually exploited hundreds of children around the nation and globe through deceit and trickery. This case exemplifies the threat of online predators to the world's most unsuspecting and vulnerable victims.»

Kilde: WeProtect Global Alliance. 2018. Sitat fra US Department of Justice.

⁴⁵ I NetClean-rapporten 2017 forteller australsk politi om en mann som utga seg for å være Justin Bieber og fikk over 150 barn verden over til å begå seksuelle handlinger med seg selv. Barna ble fortalt at de skulle få konsertbilletter eller VIP-pass dersom de gjorde som de ble fortalt.

⁴⁶ TOVRO-2016-491.

⁴⁷ WeProtect Global Alliance. 2018.

3.2 Seksuell tvang og utpressing

Seksuell tvang og utpressing er et kriminalitetsfenomen det foreligger begrenset kunnskap om, både hva gjelder omfanget, karakteristika ved ofrene og gjerningspersonene og selve utpressingsprosessen.

Informasjonen i denne delen av rapporten er hovedsakelig hentet fra norske straffesaker og rapportering fra Europol, samt en rapport av de amerikanske forskerne Wolak og Finkelhor basert på intervjuer med 1631 ofre for seksuell utpressing.⁴⁸

Europol trekker frem tre hovedelementer ved seksuell utpressing: *seksualisert materiale*, *trusler* og *verdi*.⁴⁹

Det første elementet er det *seksualiserte materialet*. En betingelse for at en seksuell utpressingssituasjon skal kunne oppstå, er at det finnes bilder eller film av fornærmede i en seksualisert situasjon. Materialet kan fornærmede ha produsert og delt selv, ofte etter å ha blitt overtalt eller manipulert av gjerningspersonen, eller det kan eksempelvis være hacket fra fornærmedes mobiltelefon. I andre tilfeller har fornærmede ikke bare produsert materialet, men også oversendt det frivillig til gjerningspersonen, typisk en kjæreste eller tidligere kjæreste. Gjerningspersonen kan også ha produsert materialet, uten fornærmedes viten eller samtykke.

I mange saker har det første bildet gjerningspersonen får tak i, mindre alvorlig innhold enn det som senere produseres. Mange presser fornærmede til å utføre stadig mer krenkende handlinger, og i noen tilfeller vil de falle inn under straffelovens bestemmelse om voldtekt.

Det andre elementet er *trusler*. I utpressingssaker blir fornærmede utsatt for trusler dersom han eller hun ikke oppfyller gjerningspersonens krav. Innholdet i truslene vil variere. I Wolak og Finkelhors rapport var den vanligste trusselen at gjerningspersonen ville publisere bilder på internett eller sende bilder til venner og familie. En annen trussel var at gjerningspersonen skulle opprette falske profiler i fornærmedes navn og publisere bilder eller annen personlig informasjon. Også trusler om å skape problemer for fornærmede på skole eller jobb og trusler om forfølgelse eller fysisk vold, drap eller voldtekt av fornærmede eller dennes familie ble fremsatt. Gjerningspersonen kan også true med å ta sitt eget liv. 44 prosent av respondentene opplyste at gjerningspersonen hadde gjennomført noen av truslene, hovedsakelig publisering.

I noen tilfeller har politiet sett at gjerningspersonen kontakter barn gjennom en fiktiv profil og utgir seg for å være en autoritetsperson, for eksempel en polititjenesteperson. Da vil truslene ha en ytterligere skremmende effekt på barnet.

Det tredje elementet i en sak om seksuell utpressing er *verdien*. Dette er gjerningspersonens krav til fornærmede; motivasjonen for utpressingen.

Gjerningspersoner ser som oftest ut til å ha ett av tre følgende formål med utpressingen: å få barnet til å produsere mer seksualisert materiale, å oppnå fysisk seksuell aktivitet med barnet eller å oppnå en økonomisk vinning.⁵⁰ Vi kommer tilbake til de to siste formålene under.

⁴⁸ Wolak og Finkelhor. 2016.

⁴⁹ Europol. 2017b.

⁵⁰ Ibid.

3.2.1 Seksuell tvang og utpressing med seksuelt motiv i Norge

Kripos mottar jevnlig tips eller annen informasjon om at barn blir presset til å produsere og dele bilder eller filmer av seg selv. Disse sakene blir sjelden anmeldt. I de aller fleste straffesakene om seksuell utpressing har en anmeldelse fra én fornærmet bidratt til at politiet har kunnet avdekke øvrige ofre for den samme gjerningspersonen.

Både Europols og Wolak og Finkelhors rapportering viser at det ligger et seksuelt motiv bak majoriteten av slike saker. Dette samsvarer med det Kripos har sett i sakene som har vært etterforsket i Norge de siste årene. I de aller fleste sakene har gjerningspersonen presset barnet til å produsere ytterligere materiale.

Gjerningspersonene tilpasser profil og fremgangsmåte etter hvem de ønsker kontakt med, og hva slags materiale de ønsker at barnet skal produsere. Eksempelvis ble en 27 år gammel mann høsten 2017 dømt for voldtekt eller forsøk på voldtekt av 17 jenter.⁵¹ Voldtektene skjedde over internett. I den innledende nettsamtalen forledet domfelte jentene til å tro at han var russ, og tilbød dem å være med i russebussen hans dersom de viste seg avkledd foran et webkamera. Uten at jentene samtykket eller visste om det, tok domfelte skjermbilder av aktiviteten deres foran kameraet, og brukte disse til å presse dem til å utføre stadig flere svært krenkende og ydmykende seksuelle handlinger med seg selv. Trusselen var at hvis de ikke gjorde som han sa, ville han publisere bildene med navn og ansikt. Domfelte benyttet en svært manipulerende nedtellingsmetode. I et utdrag fra dommen kommer domfeltes fremgangsmåte tydelig frem i en av mange chatlogger med en av de fornærmede:

«Snu deg med rumpa mot camen og len deg fram», «så drar du trusa sakte nedover», «helt av», «vis meg rumpa skikkelig», «spre beina ALT du kan», «skal se INN», «len deg bakover», «ta to fingre inn», «NÅ», «ut og inn», «så suger du fingrene som om de var en kuk», «sug», «smak», «flink», «finn noe å brukes om en dildo, gulrot, agurk, banan, stearinlys + + +», «tida går NÅ», 'Jeg bestemmer når vi er ferdige, du holder kjeft imens», «den skal INN», «ut og inn», «4,3,2», «så suger du den», «grundig», «helt inn», «flink», «sett deg med rumpa mot camen og len deg fram», «så tar du børsten inn analt», «helt inn».

Selv om de fornærmede i en stor andel av disse sakene er jenter, har Kripos sett at også flere gutter utsettes for forledelse eller seksuell utpressing over internett. I en dom fra 2016 ble en mann dømt for å ha drevet seksuell utpressing mot flere gutter:

Hans typiske fremgangsmåte var å opprette ulike profiler med jentenavn på forskjellige sosiale medier og plattformer, slik som Kik, Snap Chat, Instagram, Facebook, Skype osv. Han kontaktet så tilfeldige gutter han fant på de ulike sosiale mediene, og under forehavende av å være jente innledet han kontakt. Nokså snart begynte han og den enkelte gutten å ha seksualiserte samtaler over nett og det ble utvekslet bilder, inkludert nakenbilder og bilder og filmer som viste seksuelle handlinger. Tiltalte sendte jentebilder han hadde funnet på internett, og den enkelte gutt sendte nakenbilder av seg selv tilbake.

[...] Domfelte hadde fremtvunget de fornærmede til å sende ham seksualiserte bilder av seg selv og foreta seksuell omgang «live» på Skype mens han overværet og filmet handlingene. Truslene bestod i at han ville publisere/dele seksuelt materiale på sosiale medier dersom de fornærmede ikke etterkom hans krav.

51 16-163911MED-OTIR/02.

[...] Tiltaltes typiske modus ble etter dette at han ved å true med publisering og offentliggjøring av nakenbilder av de fornærmede, fikk de fornærmede til å sende flere nakenbilder og filmer av seg selv, og også sende bilder og/eller filmer av at de onanerte.

[...] Trusselen som ble fremmet var alltid publisering av bilder og filmer på nett og for familie og venner, og på den måten å ødelegge liv og fremtid for den enkelte.⁵²

3.2.2 Seksuell utpressing mellom personer som kjenner hverandre

Politiet erfarer i enkelte utpressingssaker at gjerningspersonen og fornærmede er kjent for hverandre, og at utpressingen skjer i forbindelse med andre seksuelle krenkelser. I en rapport fra Barneombudet som gjengir samtaler med 200 ungdommer, blir denne sammenhengen omtalt slik:

Det kan også være trusler eller sanksjoner inne i bildet når seksuelle krenkelser skjer. Når et nakenbilde er sendt, så har motparten noe de kan true med. Hvis man ikke sender flere bilder, så risikerer man at det man allerede har sendt blir spredt. Rykter, men også fysiske trusler, er også en del av situasjonen.⁵³

I noen tilfeller er eller har fornærmede og gjerningspersonen vært kjærester. Da har den ene parten som regel sendt seksualisert materiale til den andre, og så blir dette brukt mot vedkommende når forholdet tar slutt. Dette er en kjent sakstype også i andre land. For eksempel rapporterte 42 prosent av respondentene i Wolak og Finkelhors undersøkelse at gjerningspersonen ønsket at de skulle forbli i eller vende tilbake til et kjærlighetsforhold med dem.

3.2.3 Seksuell utpressing med økonomisk motivasjon

Omfanget av seksuell utpressing med økonomisk motivasjon i Norge er ukjent, men politiet har grunn til å tro at denne sakstypen er underrapportert. I Wolak og Finkelhors undersøkelse svarte ni prosent av respondentene at de ble presset for penger. Europol omtaler seksuell utpressing med økonomisk motiv som en forholdsvis ny trend.⁵⁴

I slike saker er det ofte unge menn som blir forledet til å utføre seksuelle handlinger foran et webkamera, for så å motta trusler og pengekrav. Fornærmede tror først han kommuniserer med en ung kvinne, som viser seg å ikke være reell når profesjonelle aktører deretter benytter opptak av handlingene til å presse ham for penger. Trusselen er ofte at opptaket vil bli publisert på internett eller delt med fornærmedes familie og venner på sosiale medier dersom han ikke betaler en gitt sum penger innen en kort tidsfrist. Pengekravene er ofte relativt små og mulige å oppdrive for en ung person innen fristen.

I flere saker omsetter gjerningspersonene truslene sine i handling. Utpressingen er aggressiv og pågående. Hvilken sum og valuta det bes om, varierer, det samme gjør betalingstjenestene og landene pengene skal sendes til. I slike saker er de fornærmede gjerne noe eldre, siden sjansen da er større for at de faktisk har penger de kan sende gjerningspersonen.

I motsetning til utpressing med seksuelt motiv gjennomføres utpressing med økonomisk motiv ofte av organiserte kriminelle grupper som befinner seg i utlandet og opererer profesjonelt på et globalt nivå. Blant annet er det avdekket profesjonaliserte call-sentre.

I flere land har personer tatt sitt eget liv etter å ha blitt utsatt for denne typen utpressing, også i Norge.

⁵² LE-2016-38512.
⁵³ Barneombudet, 2018.

⁵⁴ Europol, 2017b.

3.3 Seksualisert kontakt på internett med fysiske seksuelle overgrep som formål

Det er ingen tvil om at en del av personene som etablerer seksualisert kontakt med barn på internett, også har et ønske om å begå fysiske overgrep. De siste årene har flere blitt dømt etter ikke bare å ha forledet eller presset barn til å produsere seksuelt materiale av seg selv, men også for å ha tatt initiativ til og deretter gjennomført fysisk møter med dem for å begå overgrep.⁵⁵ En høyesterettsdom fra 2017 beskriver hvordan den domfelte tok kontakt med flere barn på KIK, en meldingstjeneste brukt av mange barn. Han begikk deretter svært krenkende nettovergrep mot flere jenter, og oppsøkte i tillegg en av dem og begikk fysiske overgrep mot henne i hennes eget hjem.⁵⁶

En dom fra 2017 omhandler en lignende sak, der en mann ble funnet skyldig i seksualforbrytelser begått mot over 100 barn over en periode på 11 år.⁵⁷ Barna var i alderen 9–17 år, de fleste i 11–12-årsalderen. De fleste overgrepene var begått over internett, men domfelte hadde også begått fysiske overgrep mot tre av jentene, som alle var under 16 år. I tillegg både filmet og fotograferte han overgrepene – politiet fant 83 videoer og 987 bilder med seksuelt innhold av en av jentene. Bildene var tatt «når hun har seksuell omgang med ham, poserer naken, masturberer og benytter gjenstander i skjeden». Mannen delte bildene av jenta med seks ukjente og én kjent person via sosiale medier.

Mot en jente på 14 år begikk han fysiske overgrep, onanerte foran webkamera i påsyn av jenta og skrev gjentatte ganger seksuelt krenkende meldinger i chatter, som vil «knulle fjortishora mi» og «tar du spruten i munnen?». Hos mannen fant politiet 89 videoer og 5435 bilder av denne jenta. Materialet var delt med to kjente og fem ukjente personer på internett.

Hvor stor andel av nettovergriperne som faktisk møter sine ofre for å begå fysiske overgrep, er ukjent, men en studie fra svenske politimyndigheter fra 2007 viser at i nesten 40 prosent av 315 straffesaker hvor gjerningspersonen og en mindreårig hadde kommet i kontakt via internett, hadde gjerningspersonen også møtt den mindreårige fysisk.⁵⁸ I over halvparten av tilfellene resulterte dette i seksuallovbrudd mot barnet. I 20 prosent av tilfellene var gjerningspersonen en jevn gammel. Det seksuelle overgrepet fant som oftest sted under første fysiske treff etter at kontakten var etablert på internett, gjerne i forbindelse med kveldsaktiviteter med venner. For de øvrige sakene deler studien gjerningspersonen opp i tre kategorier: de som fikk fornærmede til å bli forelsket i seg, de som forespeilet fornærmede en modelljobb, og de som tilbød fornærmede betaling mot fysiske seksuelle tjenester. I over 50 prosent av de 315 sakene forble kontakten på internett. Ofte innledet gjerningspersonen en seksualisert samtale, forsøkte å få barnet til å kle av seg foran webkamera eller blottet seg for ham eller henne.⁵⁹

I undersøkelsen til Wolak og Finkelhor fra 2016 svarte 26 prosent av de utsatte at gjerningspersonen ønsket et fysisk møte, vanligvis med et seksuelt formål.

⁵⁵ 12-201395AST-BORG/01 og LE-2016-99126.

⁵⁶ HR-2017-1282-A.

⁵⁷ TGJOV-2015-164934. Saken ble senere behandlet i lagmannsretten (LE-2016-99126) og Høyesteretts ankeutvalg (HR-2017-898-U).

⁵⁸ Brottsförebyggande rådet. 2007, referert i Barnafriid. 2017.

⁵⁹ Brottsförebyggande rådet. 2007.

3.4 Direkteoverførte bestillingsovergrep

Som nevnt i kapittel 2.4 begås overgrep mot barn også i kommersiell sammenheng, blant annet i form av det som i denne rapporten kalles *direkteoverførte bestillingsovergrep*. Slike overgrep kan bli bestilt og begått i samme land, men begrepet brukes som oftest om overgrep som blir utført på bestilling av en person i et vestlig land mot et barn i et ikke-vestlig land.

Bestillingsovergrepene blir organisert og/eller begått av tilretteleggere som har en relasjon til barna. De kan være medlemmer av organiserte gjenger, utenlandske eller lokale halliker, naboer, slektninger eller – i en stor andel av tilfellene – barnas egne foreldre. I noen tilfeller legger barna selv til rette for direkteoverførte overgrep, uten hjelp av voksne. Disse barna kan også være involvert i gateprostituasjon.

Teknologien som brukes til å bestille og gjennomføre direkteoverførte seksuelle overgrep, er velkjent og enkel å bruke. I tillegg kan teknologiske løsninger brukes til å kryptere kommunikasjonen, noe som kan gjøre det vanskeligere å bevise at overgrepene har funnet sted.

I Norge har kun noen få norske statsborgere blitt dømt for å ha bestilt og betalt for direkteoverførte overgrep, men flere svært alvorlige og omfattende saker er under etterforskning. De fleste sakene er knyttet til Filippinene, men ikke alle. Etterforskningen avdekker ofte at den norske gjerningspersonen har drevet med dette i lang tid før pågripelsen, og har hatt kontakt med et betydelig antall voksne som tilrettelegger for eller gjennomfører overgrepene. Informasjon om hvordan man kan gå frem for å bestille og begå slike overgrep, deles på ulike chattekanaler.⁶⁰ Etterforskning har avdekket flere hundre barn som er grovt seksuelt utnyttet og misbrukt.⁶¹

I NetClean-rapporten for 2017 oppgir 10,7 prosent av de spurte polititjenestepersonene at de har sett en økning i antall saker som gjelder direkteoverførte bestillingsovergrep.

Europol rapporterte i 2016 om at gjerningspersoner som bestiller direkteoverførte overgrep, også reiser til det aktuelle landet for å begå fysiske overgrep. Kripas erfarer at dette også kan gjelde norske gjerningspersoner.

Informasjon fra etterforskninger og etterretning om norske statsborgeres betalingsoverføringer til kjente tilretteleggere av bestillingsovergrep indikerer at mørketallene er store på dette området. Enheten for finansiell etterretning ved ØKOKRIM opplyser at de mottar stadig flere rapporter om mistenkelige transaksjoner som knyttes til direkteoverførte bestillingsovergrep. De forventer at økningen vil fortsette, grunnet et stadig økende fokus hos de ulike rapporteringspliktige.

3.4.1 Modus

Kontakten mellom gjerningspersonen og tilretteleggeren etableres ofte på nettsted med kamera-til-kamera-tjenester som reklamerer med at de selger seksuelle tjenester for voksne, men som etterforskning har avdekket at også benyttes for seksuelle overgrep mot barn. Disse tjenestene kan ta 40–70 prosent av det gjerningspersonen betaler.⁶² I noen tilfeller er det tilretteleggeren som først tilbyr såkalte *live shows* med barn, i andre er det gjerningspersonen som etterspør dem. Overgrepet strømmes deretter på en kommunikasjonstjeneste med både chatte- og videofunksjon.

Betalingsmetoden varierer, og tilpasses kontinuerlig etter hvor sporbar den er. Gjerningspersonen kan overføre pengene direkte til mottakeren, møte opp hos en betalingsformidler eller bruke en nettbasert

⁶⁰ Vest politidistrikt.

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

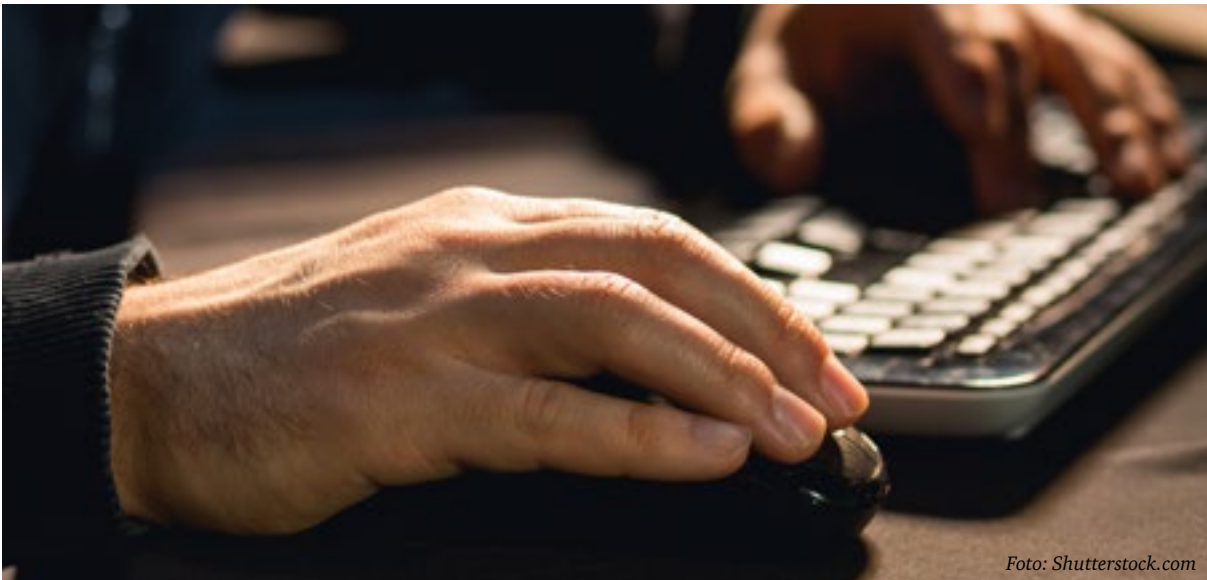

Foto: Shutterstock.com

betalingstjeneste. Kryptovaluta benyttes ved kommersiell distribusjon av overgrepsmateriale, men brukes trolig i mindre grad for å betale for direkteoverførte bestillingsovergrep, da kryptovaluta er mindre tilgjengelig for de som tilrettelegger for og begår de fysiske overgrepene mot barna.⁶³

Gjerningspersonene betaler relativt små summer for å få gjennomført overgrepene, mellom 10 og 40 USD.⁶⁴ Når type overgrep, pris og betalingsmåte er avtalt, overføres pengene, og en bekreftelse på overføringen sendes mottakeren. Så bestemmes tidspunktet for overgrepet, og gjerningspersonen kan sitte hjemme i sin egen stue og instruere den som begår det faktiske overgrepet.

Ved direkteoverførte bestillingsovergrep lagres i utgangspunktet ikke video eller bilder av overgrepet. Dersom gjerningspersonen eller tilretteleggeren likevel lagrer noe og så deler det på det mørke eller åpne nettet, vil det utgjøre en del av det samlede tilgjengelige overgrepsmaterialet på internett.

I 2017 ble en mann domfelt for å ha bestilt grove seksuelle overgrep mot til sammen åtte jenter i alderen 7–8 til 12–14 år, alle bosatt på Filippinene. Overgrepene skal ha pågått i over tre år. I dommen står det blant annet:⁶⁵

NN hadde to jenter som hun særlig viste frem, men det hendte også at han fikk se to andre jenter dersom han kontaktet henne. I tillegg hadde han noe kontakt med 2–3 andre brukere, og bestilte også live shows fra disse, men forklarte at han ofte ikke fikk det han betalte for, eller han ønsket å se yngre jenter, som disse brukerne ikke kunne tilby.

[...] Til å begynne med fikk han se jenter som poserte og viste seg frem nakne, men forholdsvis raskt gikk han over til å be om at jentene skulle beføle seg selv, masturbere seg selv og etter hvert ba han om at de førte en rekke ulike gjenstander inn i skjeden. Gjenstandene var blant annet dildo, stearinlys, skaftet på ulike kjøkkenredskaper og penner. Han ba også om at de førte sine egne fingre inn i skjeden.

63 Europol. 2017a.

64 ECPAT International. 2017.

65 17-086572MED-GJOV.

Bilde tatt i forbindelse med Kripas' etterforskning av direkteoverførte bestillingsovergrep på Filippinene. Foto: Politiet.

I dommen fremkommer det at bestillingsovergrepene kunne vare fra et par minutter til 15–20 minutter, og at han bestilte direkteoverførte overgrep kanskje en gang per måned. Noen ganger ble overføringene avbrutt på grunn av dårlig bildekvalitet, men de ble som regel avsluttet når han selv var tilfredsstilt.

Dommen beskriver hvordan domfelte i liten grad viste anger ovenfor de fornærmede, men at han angret fordi han ble oppdaget, og fordi han mente han hadde blitt svindlet fordi han hadde betalt for overgrep han ikke fikk se:

Retten viser også til tiltaltes forklaring om at han opplevde å bli svindlet, dvs. at han betalte, men ikke fikk se overgrepene likevel. Hans beskrivelse av dette som svindel, viser med all tydelighet kynismen i tiltaltes straffbare handlinger.

Mannen ble dømt til sju års fengsel for overgrepene og for besittelse av 5638 ulovlige bilder og 8 ulovlige filmer.

3.4.2 Direkteoverførte bestillingsovergrep og straffelovens menneskehandelsbestemmelser

Handlinger begått i forbindelse med direkteoverførte bestillingsovergrep kan også bli rammet av menneskehandelsbestemmelsene i straffeloven §§ 257 og 258.

I 2016 ble en mann dømt for overtredelse av tilsvarende bestemmelse i straffeloven av 1902 (§ 224) etter å ha bestilt direkteoverførte seksuelle overgrep mot barn på Filippinene. I dommen ble det påpekt at både tilretteleggerne og barna var avhengige av pengene fra domfelte, og at han ved å misbruke denne sårbare situasjonen hadde medvirket til utnyttelse av flere personer til seksuelle formål. Handlingene ble definert som grov menneskehandel, da alle de fornærmede var under 18 år. Retten skriver at mannen har «visst at de mindreårige ofrene og deres familier var fattige, slik at de var avhengige av pengene han betalte for de seksuelle handlingene», og at dette er en «kynisk utnyttelse av fattige barn som er avhengige av inntektene overgrepene har gitt dem».⁶⁶

66 TBERG-2016-61974. Se også Kripas. 2017a.

Gjerningspersonene

4

Kapittel 4

Gjerningspersonene

I en rapport om seksuelle overgrep mot barn og unge over internett er det naturlig å spørre hva som karakteriserer gjerningspersonene. Den «typiske» gjerningspersonen på dette kriminalitetsområdet finnes imidlertid ikke. Tvert imot blir det stadig tydeligere at de som misbruker eller på annen måte utnytter barn, utgjør en heterogen gruppe, med stor variasjon i alder, etnisitet, yrke og sosial status.

To andre grunnleggende spørsmål er også aktuelle: Skiller gjerningspersoner som begår seksuelle overgrep mot barn via internett, seg fra gjerningspersoner som begår fysiske seksuelle overgrep mot barn? Og er gjerningspersoner som bruker internett til å begå seksuallovbrudd en avgrenset gruppe, eller kan man skille for eksempel mellom dem som kun befatter seg med overgrepsmateriale, og dem som også, eller utelukkende, søker seksuell kontakt med barn over internett?

Forskningslitteraturen gir ikke noe entydig svar på disse spørsmålene, blant annet fordi forskningsfeltet er relativt ungt. I tillegg er det flere utfordringer knyttet til måten ulike studier har definert grupper av gjerningspersoner som utnytter barn seksuelt over internett, på.⁶⁷ For det første omtaler mange studier gjerningspersonene de studerer, som «internett-» eller «online-gjerningspersoner», uten å klargjøre om de har befattet seg med overgrepsmateriale og/eller hatt seksuell kontakt med barn over internett. For det andre kategoriserer flere studier gjerningspersoner etter de sist begåtte lovbruddene,

uten å undersøke om straffesakshistorikken deres i sin helhet også inkluderer fysiske seksuallovbrudd.

I tillegg er det enkelte generelle metodeutfordringer knyttet til det å forske på seksuelle overgrep mot barn. Store deler av forskningen er basert på informasjon om gjerningspersoner registrert av politiet, men majoriteten av seksuelle overgrep blir ikke anmeldt til eller på andre måter oppdaget av politiet.⁶⁸ Samlet sett gjør disse utfordringene at kunnskapen vi har, er usikker, og at den ikke nødvendigvis er representativ for gjerningspersoner som ikke kommer i politiets søkelys. Det finnes for eksempel lite systematisk kunnskap om hva som kjennetegner de mest teknologisk sofistikerte gjerningspersonene.⁶⁹

Til tross for metodeutfordringene er det gjort en del funn som både tilsier at det er visse forskjeller mellom grupper av gjerningspersoner, og at det for mange er en glidende overgang fra å begå seksuallovbrudd på én arena til en annen. Norske straffesaker viser et stort mangfold. Hos enkelte finner man bevis for at de både har brukt overgrepsmateriale, søkt seksuell kontakt med barn på nettet via chat og webkamera og begått fysiske overgrep, mens for mange blir bare én type lovbrudd bevist.

4.1 Kjønn

De fleste som begår seksuelle overgrep, er menn, uavhengig av om de har hatt befatning med over-

67 Henshaw, Ogloff og Clough. 2017, og DeMarco, Sharrock og Crowther. 2018.

68 Thoresen og Hjemdal. 2014, og Collin-Vézina, Daigneault og Hébert. 2013.

69 Henshaw, Ogloff og Clough. 2017.

grepsmateriale, begått andre internettrelaterte overgrep eller fysisk forgrepet seg på barn.⁷⁰

I forskningslitteraturen diskuteres det hvorvidt det at få kvinner anmeldes for overgrep, betyr at få kvinner begår overgrep, eller at oppdagelsesrisikoen er lavere for kvinner enn for menn. En ny metaanalyse sammenligner andelen kvinnelige gjerningspersoner i anmeldte saker og i selvrapporteringsstudier blant overgrepsutsatte.⁷¹ Kvinner utgjorde 2,2 prosent av de anmeldte gjerningspersonene, mens 11,6 prosent av de overgrepsutsatte fortalte at gjerningspersonen var en kvinne. Kun 4 prosent av utsatte jenter/kvinner sa at gjerningspersonen var en kvinne, mot 40 prosent blant gutter/menn. Dette tyder på at det er større mørketall knyttet til tall fra politiregistre for kvinnelige enn for mannlige gjerningspersoner. Om det samme gjelder overgrep i tilknytning til internett, er usikkert.

I et samarbeid mellom Interpol og ECPAT gjennomgikk forskere overgrepsmateriale fra Interpols ICSE-database (se 6.1.1). I over halvparten av bildene og filmene var det ikke mulig å identifisere overgriperens kjønn. Der det var mulig, var gjerningspersonen i de fleste tilfellene én eller flere menn (92,7 prosent). I det øvrige materialet var gjerningspersonene henholdsvis både en kvinne og en mann (5,5 prosent) eller kun kvinner (2 prosent).⁷²

Til tross for få kvinnelige gjerningspersoner i norske straffesaker av denne typen finnes det flere enkelt-eksempler på at kvinner har hatt en sentral rolle i overgrepssaker som også har omfattet bruk av internett. I 2015 ble en kvinne dømt for besittelse og distribusjon av overgrepsmateriale. Materialet omfattet blant annet fremstillinger som seksualiserte hennes egne barn, samt seksualiserte chatter. I samme sak ble en annen kvinne dømt for besittelse av overgrepsmateriale og seksualisert chatting.

Chattene beskrev blant annet utførlig fremtidige voldtekter av hennes eget barn.⁷³ I 2017 ble en kvinne funnet skyldig i å ha fotografert én eller flere jenters kjønnsorganer i forbindelse med barnehage-jobben sin.⁷⁴

4.2 Unge gjerningspersoner

Gjerningspersoner som begår seksuelle overgrep mot barn via internett, er i alle aldre. Kripes har tidligere hatt fokus på mindreårige som blir anmeldt eller dømt for seksuallovbrudd, og risikoen for at de fortsetter å begå seksuallovbrudd i voksen alder.⁷⁵ Antall unge som anmeldes for seksuallovbrudd øker, og i flere av sakene har den unge vært i befatning med overgrepsmateriale og/eller etablert straffbar seksualisert kontakt med barn over internett. Flere mindreårige er domfelt for å ha manipulert og/eller truet barn og mindreårige over internett. I 2015 ble en da 21 år gammel mann dømt for blant annet 135 voldtekter begått over nett. De totalt 28 fornærmede var mellom 12 og 18 år. Domfelte var 17 år da de straffbare forholdene startet.⁷⁶ Noen av sakene gjelder produksjon og/eller distribusjon av seksualiserte filmer og bilder av jevnaldrende, handlinger som også rammes av straffeloven.

«Etterforskere frykter at den tidlige tilgangen på hardcore porno og kravene til sirkulering av seksualisert eksponering i sosiale medier, kan vekke interesse for tvang og voldelige seksualitet. Det kan gjøre unge personer sårbare for overgrep, bidra til grenseløshet og til at unge i større grad vurderer seg selv utfra andres blikk og forventninger.»

Kilde: Oslo politidistrikt, Trendrapport 2018–2021.

⁷⁰ DeMarco, Sharrock og Crowther. 2018.

⁷¹ Cortoni, Babchishin og Rat. 2017.

⁷² ECPAT International og Interpol. 2018.

⁷³ 15-004657MED-DRAM.

⁷⁴ LA-2017-111088.

⁷⁵ Kripes. 2017b.

⁷⁶ TNER0-2015-155920 og LE-2016-38512.

V27 er en klinisk ressursenhet for BUP-klinikkene i Helse Vest. Målgruppen er barn og ungdom som utøver problematisk eller skadelig seksuell atferd mot andre barn. På forespørsel har V27 kommentert følgende om en eventuell sammenheng mellom pornografi og overgrep:

«Ut fra vår kliniske erfaring vil det for noen av de barn og unge som utøver seksuelt skadelig adferd (SSA), være slik at de har hentet ideer fra pornografi de har sett. De oppgir selv å være inspirert av ulike script som de har observert på film.

Det å ha blitt eksponert for pornografi i for tidlig alder kan ha vekket/forstyrret normativ seksualutvikling. Dette kompliseres ytterligere ettersom pornografi i stadig større grad har innslag av voldelige elementer. Ifølge en gjennomgang av pornografivideoer har innholdet i «mainstream» pornografi endret seg. 88 prosent av scenene i ordinær pornografi i dag inneholder fysisk aggresjon.

Flere enkeltstudier har vist at ungdom som utøver SSA, har høyere konsum av pornografi enn ungdom som ikke utøver SSA. Ut fra dette kan en

naturligvis ikke trekke slutningen om at alle som ser pornografi, vil utsette andre for SSA. Hva som fremstår som utøverens individuelle sårbarhetsfaktorer, varierer, for mange inkluderer dette egne overgrepserfaringer, impulsivitet, lav kognitiv fungering, vansker med sosiale ferdigheter, utsatthet for overseksualisert klima i hjem/omgangskrets osv.

Det er undersøkelser som tyder på at pornografi i stor grad påvirker barn og ungdom. Det er bekymringsfullt at ungdom viser til pornografisk materiale når de blir spurt hva som utgjør grunnlaget for forventinger de har til hvilke handlinger sex skal innebære, samt holdninger til kropp og utseende.»

Kilder:

Bridges, Wosnitzer, Scharrer, Sun og Liberman. 2010. Aggression and sexual behavior in best-selling pornography videos: A content analysis update. *Violence Against Women*, 16(10), 1065–1085.

www.itstimewetalked.com.au (prosjektet Reality&Risk ved Maree Crabbe og David Corlett).

Det er forsket lite på unge personers bruk av internett for å få tilgang til overgrepsmateriale og konsekvensene av dette.⁷⁷ I en litteraturgjennomgang foretatt av den britiske organisasjonen National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC) fremkommer det imidlertid at når man sammenligner unge gutter (12–20 år) som har begått fysiske seksuelle overgrep, med unge gutter som har hatt befatning med overgrepsmateriale, er det en tendens til at sistnevnte gruppe er eldre, har en mer stabil bakgrunn, har færre dommer og utviser mindre annen norm- og regelbrytende atferd. På den annen side viser de større seksuell

interesse for barn og har større vanskeligheter med vennskap. Disse funnene samsvarer med tilsvarende forskning på voksne.⁷⁸

Internett og bruk av smarttelefoner har medført at barn og unge har langt enklere tilgang til pornografi beregnet på voksne enn for bare noen år siden.

I en rapport fra Barneombudet påpekte noen ungdommer at pornografi kan være en mulig årsak til krenkelser: «Ikke minst fordi mye av pornoen ungdommene ser på er litt virkelighetsfjern og brutal, og grensene blir visket ut for hva som er greit.»⁷⁹

77 DeMarco, Sharrock, Crowther og Barnard. 2018.

78 National Society for the Prevention of Cruelty to Children. 2016.

79 Barneombudet. 2018.

Hvorvidt det er en årsakssammenheng mellom bruk av ikke-samtykkende pornografi⁸⁰ og seksuelle overgrep, er omdiskutert. Enkelte forskere mener det er sannsynlig, særlig for unge, der eksponering i størst grad kan forsterke en skjevutvikling.⁸¹

4.3 Gjerningspersoner som har befatning med overgrepsmateriale

Flere oversiktsstudier har sammenlignet personer som har begått fysiske overgrep, eller både fysiske overgrep og overgrep over internett, med personer som, så vidt man vet, kun har befattet seg med overgrepsmateriale.

Sistnevnte gruppe beskrives slik:⁸² De er yngre, de har oftere mer enn ti års skolegang, er oftere i stabil jobb og oftere enslige, har sjeldnere problemer med misbruk av alkohol/rusmidler, begår mindre annen kriminalitet og er i mindre grad selv utsatt for fysiske eller seksuelle overgrep. Personer i denne gruppen har mindre mulighet til å begå overgrep, siden de i mindre grad har tilgang til barn. De har også i større grad psykologiske trekk som kan utgjøre barrierer mot å begå overgrep, som at de har mer empati med ofre⁸³ og i mindre grad har holdninger som støtter overgrep mot barn.⁸⁴

Samlet tegner forskningen et bilde av en gjerningsperson som utad har et relativt velfungerende liv.⁸⁵ Samtidig bruker denne gruppen i større grad seksuell aktivitet som en mestringsstrategi, og de er i større grad ensomme og har lavere selvfølelse.⁸⁶

En begrensning ved studier som skiller mellom grupper på denne måten, er at opp mot halvparten

av dem som kategoriseres som «kun brukere av overgrepsmateriale», kan ha begått uoppdagede fysiske overgrep mot barn.⁸⁷

4.4 Gjerningspersoner som bruker internett for å kontakte og begå overgrep mot barn online eller offline

Gjerningspersoner som bruker internett for å kontakte og begå overgrep mot barn, for eksempel ved seksualisert chat, bruk av webkamera eller med formål om å møtes fysisk, er en gruppe det er forsket mindre på enn gjerningspersoner som man kun kjenner til at benytter overgrepsmateriale.⁸⁸

Foreløpige resultater tyder på at denne gruppen gjerningspersoner er yngre, har mer utdanning og i mindre grad deler bosted med barn, sammenlignet med dem som har begått fysiske overgrep. Slik sett ligner gruppen mer på dem som bruker overgrepsmateriale.⁸⁹ De viser oftere seksuell interesse for barn i pubertetsalder enn for de minste barna,⁹⁰ muligens fordi de litt eldre barna i større grad er på nettet.⁹¹ Det kan dermed tenkes at gjerningspersoner med interesse for yngre barn oftere vil begå denne typen overgrep etter hvert som stadig flere yngre barn begynner å bruke internett.⁹² En anonym nettundersøkelse blant gjerningspersoner viste at når de faktisk fikk etablert kontakt med mindre barn, så var sannsynligheten for et seksuelt utfall av kontakten like stor eller større enn når de fikk kontakt med ungdommer.⁹³ Norske straffesaker viser flere eksempler på at gjerningspersoner begår overgrep over internett også mot barn under 10 år.⁹⁴

80 Pornografi der en eller flere av partene fremstilles som om han/hun ikke fullt ut samtykker til den seksuelle aktiviteten.

81 Malamuth. 2018.

82 Garrington, Rickwood, Chamberlain og Boer. 2018, og Henshaw, Ogloff og Clough. 2017.

83 Babchishin, Hanson og VanZuylen. 2015.

84 Henshaw, Ogloff og Clough. 2017.

85 Garrington, Rickwood, Chamberlain og Boer. 2018.

86 Henshaw, Ogloff og Clough. 2017.

87 Babchishin, Hanson og VanZuylen. 2015.

88 Kloess, Beech og Harkins. 2014, og Seto. 2015.

89 Seto, Wood, Babchishin og Flynn. 2012.

90 Ibid.

91 Schulz, Bergen, Schuhmann, Hoyer og Santtila. 2016.

92 Ólafsson, Livingstone og Haddon. 2014.

93 Schulz, Bergen, Schuhmann, Hoyer og Santtila. 2016.

94 Se for eksempel 16-061974MED-BBYR/01 og TOVR0 2016-491.

4.4.1 Typologi: «kontaktdrevet» vs. «fantasidrevet»

Mye av forskningen på gjerningspersoner som søker seksuell kontakt med barn på internett, har delt gjerningspersonene inn i to typer: de som har som formål å møte barnet og begå fysiske overgrep (såkalt kontaktdrevet), og de som har som formål å utnytte barnet seksuelt over internett (såkalt fantasidrevet). Denne inndelingen har imidlertid vist seg å være lite fruktbar. Mange er tilsynelatende fleksible med hensyn til hvor den seksuelle kontakten skal skje, og det er ingen tydelige forskjeller mellom gruppene i hvordan de kontakter barna, bygger relasjon til dem eller gjør tiltak for å redusere oppdagelsesrisikoen, eller i hvilken grad de oppfører seg truende mot barna.⁹⁵

En meningsfull typologi må derfor trolig skille ulike typer gjerningspersoner fra hverandre basert på andre kriterier enn hvor gjerningspersonen ønsker at overgrepet skal skje, da overgangene synes å være for glidende.

4.4.2 Typologi utviklet av European Online Grooming Project

European Online Grooming Project⁹⁶ gjennomførte dybdeintervjuer av 33 menn dømt for grooming.⁹⁷ Prosjektet resulterte blant annet i en typologi som trekkes frem som mer lovende enn skillet mellom kontakt- og fantasidrevne gjerningspersoner.⁹⁸ Tre hovedtyper av groomere ble beskrevet.⁹⁹

Intimitetssøkende: Gjerningspersonene var ikke tidligere domfelt for seksuallovbrudd. De var ensomme, kjente seg mer selvsikre på nettet og syntes de hadde mer til felles med, og at det var lettere å snakke med, mindreårige i tidlig tenårsalder.

Gjerningspersonene hadde overgrepstøttende oppfatninger, som viste seg ved at de søkte «samtykkende forhold», spesielt hos sårbare unge. De forandret ikke identiteten sin, da de ønsket å bli likt for den de var. De kunne innta en mentorrolle og brukte mye tid på å snakke med den unge. De introduserte seksuelt innhold gradvis før de foreslo et møte for å videreutvikle det de så på som et intimt forhold. Gjerningspersonenes atferd skapte gjerne lojalitet hos de unge, som for eksempel kunne advare om at foreldrene hadde oppdaget kontakten dem i mellom. De hadde ikke overgrepsmateriale, og ikke kontakt med andre gjerningspersoner på nettet.

Tilpasningsdyktig: Gjerningspersonene var oftere tidligere dømt for seksuallovbrudd mot barn. Nøkkelkjennetegnet var at de tilpasset sin identitet og modus til dem de kom i kontakt med. De hadde overgrepstøttende oppfatninger om at de unge fornærmede var seksuelt modne og i stand til å «stoppe det» hvis de ønsket det. De brukte sin egen eller en falsk identitet og kunne også operere med flere identiteter parallelt. Seksuelle temaer ble typisk introdusert raskt, men det kunne også skje mer gradvis, avhengig av responsen de fikk. Overgrep kunne skje kun over internett eller fysisk i tillegg. Gjerningspersonene bedrev i enkelte tilfeller seksuell utpressing av de fornærmede. Ett kjennetegn var risikohåndtering, og de kunne ha for eksempel gjemte mapper og egne PC-er eller telefoner som kun ble brukt til grooming. Noen hadde overgrepsmateriale, men ikke spesielt store samlinger. De hadde ikke mye kontakt med andre gjerningspersoner.

⁹⁵ Broome, Izura og Lorenzo-Dus. 2018.

⁹⁶ Et EU-finansiert forskningsprosjekt med forskere fra ulike europeiske land.

⁹⁷ Webster, Davidson, Bifulco, Gottschalk, Caretti, Pham og Milazzo. 2012.

⁹⁸ Broome, Izura og Lorenzo-Dus. 2018.

⁹⁹ Webster, Davidson, Bifulco, Gottschalk, Caretti, Pham og Milazzo. 2012, og Broome, Izura og Lorenzo-Dus. 2018.

Hyperseksualisert: Noen av disse gjerningspersonene var tidligere domfelt for befatning med overgrepsmateriale. Kontakten med de unge var svært seksualisert og eskalerte veldig fort – det kom gjerne spørsmål om seksualisert chat eller bilder bare sekunder etter at samtalen hadde startet. De hadde overgrepstøttende oppfatninger som forskerne beskriver som «dehumanisering av unge».¹⁰⁰ Gjerningspersonene ønsket umiddelbar seksuell tilfredsstillelse og hadde ikke noe mål om å utvikle noen relasjon med de fornærmede. Fysiske møter forekom sjeldnere enn hos de intimitetssøkende og tilpasningsdyktige gjerningspersonene. De snakket ikke på telefon med de fornærmede. Profilbildet kunne være et bilde av egen penis. Gjerningspersonene brukte falske identiteter, men var mindre opptatt av risikoreduksjon enn den tilpasningsdyktige gruppen. De hadde store samlinger med overgrepsmateriale og omfattende kontakt med andre gjerningspersoner via internett. Noen hadde også betydelige samlinger med ekstrem voksenpornografi.

Gjerningspersonenes beskrivelser av de fornærmede viste en tendens til at intimitetssøkende gjerningspersoner lette etter unge som fremsto som sårbare, mens hyperseksualiserte gjerningspersoner lette etter unge som fremsto som spenningssøkende.

4.4.3 Begrensninger

En samlet presentasjon fra 2018 av ulike typologier, herunder den fra European Online Grooming Project, viser hvilke begrensninger som ligger i dem.¹⁰¹

Typologiene er gjerne basert på få gjerningspersoner eller på utvalg som av andre grunner kan være lite representative for gjerningspersoner som søker seksuell kontakt med barn og unge via internett.

Enkelte er ikke oppdatert med tanke på hvordan overgrep via internett foregår i dag. For eksempel mangler det kunnskap om hva som kjennetegner gjerningspersoner som begår direkteoverførte bestillingsovergrep, både i typologiene og i øvrig forskning. Typologiene bør derfor ses på som verktøy til å tilnærme seg feltet, og ikke som universelt gyldige grupperinger av gjerningspersoner.¹⁰²

4.5 Sammenhengen mellom bruk av overgrepsmateriale og fysiske overgrep

Sammenhengen med fysiske seksuelle overgrep er et viktig tema for norsk politis arbeid med saker som gjelder befatning med overgrepsmateriale, og den er nært knyttet til spørsmålet om gjerningspersonenes motivasjon for å oppsøke overgrepsmateriale på internett.

Det er rimelig å anta at mennesker oppsøker seksuelt materiale som reflekterer deres seksuelle interesser,¹⁰³ og at personer som oppsøker overgrepsmateriale, dermed har seksuell interesse for barn. Det foreligger da også forskning som viser at menn siktet for bruk av overgrepsmateriale blir seksuelt aktiverte når de ser bilder av nakne barn og hører lydopptak som beskriver seksuell aktivitet med de avbildede barna.¹⁰⁴ Samtidig tyder flere undersøkelser på at mange som oppsøker overgrepsmateriale på nett, eller begår overgrep mot barn, ikke tilfredsstiller de diagnostiske kriteriene for pedofili.¹⁰⁵ Dette antyder at det kan være flere grunner til at en person oppsøker overgrepsmateriale, noe som også preger forklaringene til gjerningspersonene i norske straffesaker.

¹⁰⁰ Artikkelen som beskriver typologien, går ikke inn på innholdet i oppfatningene, men andre har beskrevet ulike overgrepstøttende oppfatninger blant gjerningspersoner som bruker overgrepsmateriale, som en forståelse av barn som sexobjekter, der barn er redusert til objekter for seksuell tilfredsstillelse. Se Bartels og Merdian. 2016.

¹⁰¹ DeMarco, Sharrock og Crowther. 2018.

¹⁰² Aslan. 2011.

¹⁰³ Seto. 2015.

¹⁰⁴ Seto, Cantor og Blanchard. 2006.

¹⁰⁵ Dombert, Schmidt, Banse, Briken, Hoyer, Neutze og Osterheider. 2016, og Stinson og Becker. 2016.

Den tidligere omtalte litteraturgjennomgangen fra NSPCC så blant annet på hvordan voksne gjerningspersoner forklarte sin egen ulovlige atferd på internett, herunder befatning med overgrepsmateriale eller kontakt med barn.¹⁰⁶ Forklaringene varierte og må ikke anses som de faktiske årsakene, men hvordan de selv forklarte atferden sin:

- tilfeldig bruk
- nysgjerrighet
- flukt fra det virkelige liv
- håndtering av egne overgrepserfaringer fra barndommen
- seksuell tilfredsstillelse på bakgrunn av seksuell interesse for barn
- seksuell stimulering for å unngå å begå fysiske seksuelle overgrep
- selvstimulering før fysiske overgrep
- støtte for at seksuelle relasjoner mellom voksne og barn er akseptert
- vise barn hvordan de skal tilfredsstille en overgriper seksuelt
- få tak i / utpresse og kontrollere ofre
- dele bilder på internett
- tjene penger på bildene
- avhengighet

Noen av forklaringene er knyttet tett opp til fysiske overgrep, enten ved at gjerningspersonene ønsket å unngå dem, eller at de brukte materialet i forkant av overgrep.

4.5.1 Hvor mange begår også fysiske overgrep?

Det er usikkert hvor stor andel av dem som laster ned overgrepsmateriale, som også begår fysiske overgrep mot barn. En metaanalyse så nærmere på denne sammenhengen i en rekke studier som hovedsakelig inkluderte gjerningspersoner som hadde hatt befatning med overgrepsmateriale.^{107,108} Man undersøkte både hvor mange som tidligere hadde begått seksuelle overgrep, og hvor mange som hadde tilbakefall og begikk nye seksuallovbrudd etter å ha blitt dømt for befatning med overgrepsmateriale.

17 prosent av dem som hadde hatt befatning med overgrepsmateriale hadde begått overgrep tidligere, hovedsakelig mot barn. Andelen varierte avhengig av studienes datainnsamlingsmetode. I studier basert på straffesaksregistre hadde én av ti begått fysiske overgrep, mens i studier basert på gjerningspersonenes selvrapportering hadde litt over halvparten begått fysiske overgrep.

Analysen av tilbakefall etter løslatelse viste at 2 prosent av dem som hadde brukt overgrepsmateriale senere ble tatt for å ha begått fysiske overgrep mot barn, mens 3,5 prosent ble tatt for å ha begått nye lovbrudd relatert til overgrepsmateriale. Tilbakefallstallene er lave, men måleperiodene i disse studiene var kun på halvannet til seks år etter løslatelse. Studiene baserte seg her dessuten bare på straffesaksregistre, ikke selvrapportering. Straffesaksdata vil kun fange opp en liten andel av de seksuelle overgrepene som begås.¹⁰⁹ Likevel er de registrerte tilbakefallstallene lavere enn de man typisk ser blant gjerningspersoner som har begått fysiske seksuallovbrudd.¹¹⁰

107 Seto, Hanson og Babchishin. 2011.

108 I studiene som ligger til grunn for metaanalysen, går det ofte ikke klart nok frem hvorvidt gjerningspersonene har befattet seg med overgrepsmateriale og/eller søkt seksuell kontakt med barn på internett.

109 Thoresen og Hjemdal. 2014, og Collin-Vézina, Daigneault og Hébert. 2013.

110 Seto, Hanson og Babchishin. 2011.

106 National Society for the Prevention of Cruelty to Children. 2016.

En tysk studie fra 2016 skiller seg ut ved at den ikke baserer seg på gjerningspersoner som tidligere har vært i politiets søkelys. Deltakerne var over åtte tusen menn som svarte på en anonym spørreundersøkelse på internett.¹¹¹ 1,7 prosent rapporterte at de kun brukte overgrepsmateriale, 0,8 prosent at de kun hadde begått fysiske seksuelle overgrep mot barn, og 0,7 prosent at de både hadde brukt overgrepsmateriale og begått fysiske seksuelle overgrep. 4,1 prosent av deltakerne rapporterte for øvrig at de hadde seksuelle fantasier om barn under pubertetsalder. Deltakerne i studien var 18–89 år gamle. I en lignende studie blant svenske menn i alderen 17–20 år var andelen som brukte overgrepsmateriale 4,2 prosent.¹¹² Mulige årsaker til at andelen var høyere i det svenske utvalget, er at unge er mer seksuelt aktive og har enklere tilgang til og er mer erfarne med å bruke internett.¹¹³

Sammenhengen mellom bruk av overgrepsmateriale og overgrep mot barn både fysisk og over internett taler for at man ikke bør se isolert på internettrelaterte seksuallovbrudd, men snarere ta høyde for at de kan være en del av en utvikling i gjerningspersonens atferd.¹¹⁴

4.5.2 Risikovurdering

Til tross for de store metodeutfordringene knyttet til å få gyldige og representative tall på sammenhengen mellom bruk av overgrepsmateriale og fysiske (eller online) overgrep mot barn, tyder funnene over på at en betydelig andel av dem som bruker overgrepsmateriale, også har begått fysiske overgrep.

Selv om de foreløpige funnene viser at få som blir dømt for bruk av overgrepsmateriale, senere blir registrert som gjerningsperson i en overgrepssak, så ville det være et alvorlig feilgrep ikke å ta denne kriminalitetsformen tilstrekkelig på alvor. Metodeutfordringene gjør at tilbakefallstallene er usikre, og det antas at man med lengre måleperioder vil se at flere senere begår seksuallovbrudd.¹¹⁵ I tillegg blir de færreste seksuallovbrudd oppdaget,¹¹⁶ og brukere av overgrepsmateriale har ofte en profil som gjør at de lettere unngår politiets oppmerksomhet.¹¹⁷ Uavhengig av hvor mange som har tilbakefall til nye seksuallovbrudd, rammer kriminalitetsformen barna som er avbildet i overgrepsmateriale, ved at bilder og filmer av overgrepene spres i stort omfang og brukes som seksuell stimuli.

Siden så mange befatter seg med overgrepsmateriale fra norske IP-adresser, må politiet prioritere hvem kriminalitetsbekjempelsen skal rettes mot. Da kan det være aktuelt å bruke risikovurderingsverktøy utviklet de siste tiårene for gjerningspersoner som har begått fysiske overgrep. Fordelen ved disse verktøyene er at de er forsket mye på, og at det er sannsynlig at risikofaktorene de vektlegger, også vil være risikofaktorer for personer som bruker overgrepsmateriale.¹¹⁸ En ulempe er at de verktøyene som er best egnet for politiet, kan bidra til å undervurdere risikoen blant gjerningspersoner som utad fører velfungerende liv; de som er i arbeid, er registrert med lite ikke-seksuell kriminalitet og ikke sliter med rusproblemer¹¹⁹. Nettopp disse variablene kjennetegner også gjerningspersoner som bruk er overgrepsmateriale.¹²⁰

¹¹¹ Dombert, Schmidt, Banse, Briken, Hoyer, Neutze og Osterheider. 2016.

¹¹² Seto, Hermann, Kjellgren, Priebe, Svedin og Långström. 2015.

¹¹³ Dombert, Schmidt, Banse, Briken, Hoyer, Neutze og Osterheider. 2016.

¹¹⁴ DeMarco, Sharrock, Crowther og Barnard. 2018, og Fortin, Paquette og Dupont. 2018.

¹¹⁵ Seto, Hanson og Babchishin. 2011.

¹¹⁶ Collin-Vézina, Daigneault og Hébert. 2013.

¹¹⁷ Garrington, Rickwood, Chamberlain og Boer. 2018.

¹¹⁸ Seto, Hanson og Babchishin. 2011.

¹¹⁹ Lussier, Bouchard og Beauregard. 2011.

¹²⁰ Henshaw, Ogloff og Clough. 2017.

En nyere gjennomgang av slike risikovurderingsverktøy konkluderer med at tradisjonelle verktøy både kan over- og underestimere risikoen som personer som befatter seg med overgrepsmateriale, utgjør, og trolig vil andre risikofaktorer være aktuelle.¹²¹

Det finnes også risikovurderingsverktøy for å prioritere blant gjerningspersoner som bruker overgrepsmateriale, som er utviklet og testet spesielt for bruk på slike gjerningspersoner. Utviklingen er imidlertid i en tidlig fase, med begrensede data på hvor godt disse verktøyene fungerer.¹²²

Inntil videre synes det rimelig å kombinere etablert kunnskap om risiko fra forskning på gjerningspersoner som har begått fysiske seksuelle overgrep, med den nyere kunnskapen fra metodene under utvikling. Hvorvidt den man mistenker for bruk av overgrepsmateriale selv har uovervåket tilgang til barn, bør vektlegges. Ett av de to nyere risikovurderingsverktøyene utviklet spesielt for denne gruppen regner dette som en risikofaktor,¹²³ mens utviklerne av det andre har foreslått at det er en mulig risikofaktor som bør inkluderes i fremtidig forskning.¹²⁴

¹²¹ Garrington, Chamberlain, Rickwood og Boer. 2018.

¹²² Ibid.

¹²³ Long, Alison, Tejeiro, Hendricks og Gilles. 2016.

¹²⁴ Garrington, Chamberlain, Rickwood og Boer. 2018.

Deling av seksualisert materiale
blant ungdom

5

Kapittel 5

Deling av seksualisert materiale blant ungdom

Mens kapittel 2 hovedsakelig dreide seg om produksjon og deling av overgrepsmateriale av små barn, vil dette kapitlet ta for seg straffbarheten knyttet til produksjon og deling av seksualiserte fremstillinger av noe eldre barn, herunder ungdommer under 18 år.

En stor del av norske ungdommers liv foregår på digitale medier, og bruken av ulike applikasjoner som legger til rette for fotografering, filming og deling, har medført en utbredt delingskultur. Denne kulturen omfatter også produksjon og deling av intimt, seksualisert materiale, handlinger som i mange tilfeller rammes av straffeloven.

Oslo politidistrikt skriver i sin trendrapport fra 2018 at etterforskning av blant annet internettformidlede overgrep og utpressinger tegner et bilde av en krevende seksuell ungdomskultur, med utstrakt utveksling av bilder og filmer av seksuell karakter:

Jenter forventes å strekke seg langt i å yte avanserte seksuelle tjenester for å bli anerkjent og vurdert som attraktiv i vennegjengen. I enkelte miljøer blir det stilt krav om seksuelle tjenester for å få innpass i vennegjengen.

[...] De seksualiserte forventningene som unge dels opplever fra andre, dels har til seg selv, gir uklare grenser for hvor et overgrep begynner og hvor det slutter. Spørsmålet om frivillighet i fotografering og filming blir vanskelig når grenser ikke settes i forkant som 'samtykke', men i etterkant idet erfaringene blir for mye for den enkelte.

Man kan frykte en normalisering av handlinger som tidligere er blitt vurdert som truende for personers kroppslige integritet og trygghet.

I en rapport fra Barneombudet forteller ungdommer om hvordan digitale medier som nett, mobil og ulike applikasjoner brukes til seksuelle krenkelser. De var for eksempel særlig opptatt av hvor mye digitale medier brukes til både å ta og videresende seksualiserte bilder. De var også opptatt av strafferettslige konsekvenser:

Noen av ungdommene mener større kjennskap til lovverket og strengere straffer vil virke preventivt. Mange vet ikke hvor grensene går i dag, og de er heller ikke sikre på straffnivået. De ønsker politiet velkommen inn i skolene for å fortelle om lover, regler og konsekvenser. Da kan man også få vite hva som er lov og ikke.¹²⁵

De siste årene har flere unge blitt dømt for å ha produsert og/eller spredt seksualiserte bilder eller filmer av jevnaldrende. I dommene kommer det frem at den domfelte ikke hadde kjennskap til lovverket. En annen årsak til at unge begår slike lovbrudd, kan være at evnen til å vurdere risiko ikke er ferdig utviklet. Kanskje opplever de det som positivt å dele et seksualisert bilde fordi de får kred av den de deler med. Først etterpå oppdager de at de ikke har kontroll over det de har delt.¹²⁶

¹²⁵ Barneombudet. 2018.

¹²⁶ <https://www.aftenposten.no/norge/i/G4g1x/Psykologiprofessor-advarer-Nettovergrep-like-ille-som-fysiske-overgrep>.

I det følgende gjengis kort innholdet i enkelte dommer hvor én av eller begge partene var mindreårige. Deretter får vi svar på noen vanlige spørsmål unge ofte stiller i forbindelse med seksualisert materiale på internett.

«I sosiale og uformelle nettverk er det kjent at seksualiserte fremstillinger deles som skryt og for å skape gruppeidentitet. Fremstillingene kan være av medelever, kolleger, kjente personer, mm, og spredningen kan skje i mer eller mindre åpne nettverk av ulik størrelse. For den som utsettes for dette, fortoner spredningen av materialet seg gjerne som dypt krenkende.»

Kilde: Oslo politidistrikt. Trendrapport 2018–2021.

5.1 Relevante dommer

Rettsvesenets behandling av digital spredning av seksualisert materiale er et relativt nytt fenomen, som for tiden prøves ut i flere land.¹²⁷ I Norge har flere unge, også mindreårige, blitt dømt for å ha spredt seksualisert materiale av mindreårige på internett.

5.1.1 Gutt dømt til ubetinget¹²⁸ fengsel i tre år og fem måneder etter filming og distribusjon av sin straffbare seksuelle omgang med en jente under 14 år¹²⁹

I 2013 ble en gutt som var 19 år på gjerningstidspunktet, dømt til fengsel i tre år og fem måneder. Han hadde truffet fornærmede på et nettsted beregnet på ungdom over 15 år, men fornærmede sa at hun bare var 13 år. Ved ett tilfelle da de traff hverandre og hadde seksuell omgang, filmet domfelte

det med mobiltelefon og lovet at han bare skulle ha filmen på mobilen sin. Senere la han ut den tre minutter lange filmen på et pornografisk nettsted. På domstidspunktet hadde filmen blitt vist om lag 35.000 ganger. På enkelte nettsteder var fornærmedes navn oppgitt i direkte tilknytning til filmen.

Overtredelse av straffeloven § 195 hadde størst betydning for straffeutmålingen og oppreisningsbeløpet, mens straffen for overtredelse av straffeloven § 204a isolert sett utgjorde ubetinget fengsel i omkring ni måneder. Lagmannsretten fastholdt oppreisningsbeløpet på 150.000 kroner, som tilsvarende den alminnelige normen for voldtekts ofre. Et moment i vurderingen var publiseringens konsekvenser for fornærmede.

5.1.2 Gutt dømt til betinget fengsel i fem måneder og en ubetinget bot på 5000 kroner for filming av seksuell omgang¹³⁰

I 2016 ble en gutt dømt til betinget fengsel i fem måneder og en bot på 5000 kroner etter å ha filmet en jente på 16 år idet hun utførte oralsex på ham. Guttene var 17 år på gjerningstidspunktet. Han sendte materialet til venner, som sendte det videre. Filmene spredte seg raskt, blant annet gjennom sosiale medier. Fornærmede var ikke klar over at domfelte hadde filmet, og hadde følgelig ikke samtykket til delingen. Guttene ble også dømt til å betale oppreisning til fornærmede på 20.000 kroner.

5.1.3 To gutter dømt til 30 timers samfunnsstraff etter fotografering og distribusjon av bilder som viste seksuell omgang¹³¹

I 2017 ble to mindreårige gutter dømt til samfunnsstraff etter å ha fotografert en mindreårig jente som utførte oralsex på en av dem. Guttene og jenta var henholdsvis 15 og 16 år gamle på gjerningstidspunktet. Jenta samtykket i at bildene ble tatt, men

¹²⁷ Et av de mest kjente eksemplene er fra Danmark, hvor påtalemyndigheten reiste tiltale mot over 1000 personer for spredning av samme video med seksuelt krenkende materiale. De første dommene i denne saken falt i februar 2018.

¹²⁸ Den som dømmes til ubetinget fengsel, må sone i fengsel. Er lovbrøtteren under 18 år på gjerningstidspunktet, kan han/hun bare dømmes til fengselsstraff når det er spesielt nødvendig. Den som dømmes til betinget fengsel, slipper å sone, forutsatt at han/hun oppfyller visse betingelser, jf. straffeloven § 35–37.

¹²⁹ 12-201395AST-BORG/OI.

¹³⁰ 16-115404MED-SAFØ.

¹³¹ LB-2016-197003.

Som både de fornærmede, tiltalte og vitnene har forklart for retten er det ikke uvanlig at filmer og bilder av medelever som har sex eller 'roter' blir delt på sosiale medier.

Dette er imidlertid ikke formildende slik retten ser det. Selv om det kan tyde på at slik deling kan anses som normalt i ungdomsmiljøet er det fullt ut like straffverdig og krenkende.

Kilde: TSAFO-2017-33010.

ikke til at de skulle sendes til andre. Likevel sendte guttene bildene til en 18 år gammel gutt, som igjen la dem ut på sosiale medier, der de spredte seg raskt.

I dommen fremkommer det at hendelsen fikk alvorlige konsekvenser for jenta – hun fikk rusproblemer, og hele familien så seg nødt til å flytte til et nytt sted.

Fra lagmannsrettens dom: «Det framgår av tingrettens dom at bakgrunnen for å sende bildene videre var at B og C til stadighet forsøkte å overgå hverandre i å sende drøye bilder.» 18-åringen ble dømt til 30 dagers fengsel. Guttene ble også dømt til å betale fornærmede oppreisning på 50.000 kroner.

5.1.4 Jente dømt til 60 dagers betinget fengsel og en bot på 10.000 kroner etter å ha filmet og delt en film av to personer i seksuell aktivitet uten at de var klar over det¹³²

I 2017 ble en 16 år gammel jente dømt til 60 dagers betinget fengsel etter å ha filmet to 17-åringer i en seksuell situasjon på en privat fest uten at de var klar over det, for så å dele filmen på sosiale medier. Filmen ble slettet etter anmodning fra en av de fornærmede, men i mellomtiden hadde rundt 200 personer fått tilgang til den. Flere hadde tatt skjermdumper som var blitt spredt i ulike grupper på sosiale medier.

I dommen blir det fremhevet at denne typen spredning på sosiale medier er en relativt ny problemstilling i strafferetten. Det er ikke snakk om kriminelle nettverk i belastede miljøer som deler overgrepsmateriale av barn, men tankeløs deling av jevnaldrende i en intim situasjon. Retten uttaler imidlertid: «Som både de fornærmede, tiltalte og vitnene har forklart for retten er det ikke uvanlig at filmer og bilder av medelever som har sex eller 'roter' blir delt på sosiale medier. Dette er imidlertid ikke formildende slik retten ser det. Selv om det

kan tyde på at slik deling kan anses som normalt i ungdomsmiljøet er det fullt ut like straffverdig og krenkende.»

Domfelte ble dømt til å betale oppreisning på 5000 kroner til fornærmede. Følgende særvilkår ble satt: «Fullbyrding av straffen utsettes med en prøvetid på to år jf. straffeloven (2005) § 34, og på det særvilkår at domfelte i prøvetiden møter og bidrar til megling i konfliktrådet, og oppfyller eventuelle avtaler som der måtte bli inngått, jf. straffeloven (2005) § 37 første ledd bokstav i.»

5.2 Vanlige spørsmål blant unge

Aktører som jobber med barn og unge videreformidler ofte spørsmål fra unge om deling av seksualiserte bilder og filmer av jevnaldrende til Kripos. Dette kapitlet inneholder spørsmål ungdom ofte stiller seg, og som det er viktig at de får svar på. I spørsmålene brukes ofte begrepet *nakenbilder*. Med det menes i dette kapitlet bilder som faller inn under § 311 i straffeloven. Bilder kan være straffbare etter § 311 uavhengig av i hvilken grad den avbildede er avkledd. De samme reglene gjelder for video/filmer.

Barn og unge som blir utsatt for noe av det som blir beskrevet nedenfor, bør ta kontakt med politiet og/eller en voksen de stoler på. Det finnes også andre tjenester som kan gi råd, som Slettmeg.no, Røde Kors' chattetjeneste på korspaahalsen.rodekors.no og ung.no.

5.2.1 Er det ulovlig å ha lagret nakenbilder av noen under 18 år på telefonen?

Det er i utgangspunktet ulovlig å ha nakenbilder av barn under 18 år, eller bilder som «seksualiserer barn», som det står i straffeloven § 311. Straffen kan falle bort for den som tar og har et slikt bilde,

¹³² TSAF0-2017-33010.

dersom personen på bildet har samtykket (er enig), og de to er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling.

5.2.2 Jeg har lyst til å sende nakenbilder av meg selv til kjæresten min. Er det lov?

I utgangspunktet er alle bilder som seksualiserer barn under 18 år, ulovlige. Lovbestemmelsen i straffeloven § 311 er imidlertid laget for å beskytte den mindreårige, og du vil derfor normalt ikke bli straffet for å ta slike bilder av deg selv.

Straffeloven § 305 sier at det kan være straffbart å utvise «seksuelt krenkende (...) atferd i nærvær av eller overfor barn under 16 år». Dersom du er over 15 år og kjæresten din er under 16 år, kan det være straffbart for deg å sende nakenbilder av deg selv, selv om kjæresten din ønsker slike bilder av deg.

Det er også viktig å tenke på at det kan være straffbart for kjæresten din å ha nakenbilder av deg.

5.2.3 Kan jeg straffes for å ha videresendt eller vist frem nakenbilder jeg har fått av andre?

Det er ikke lov å vise frem eller videresende bilder som seksualiserer barn under 18 år. Dersom du har gjort det og er over 15 år, så kan du straffes for det. Dette gjelder uavhengig av om du sendte bildene for å være morsom, for å erte/mobbe eller av andre grunner.

5.2.4 Jeg har fått nakenbilder av andre som jeg ikke har spurt om. Kan jeg straffes for det?

Det er ulovlig både å motta og beholde bilder som seksualiserer barn under 18 år. Men dersom du uten å be om eller ønske det plutselig får slike bilder, så vil du i utgangspunktet ikke bli straffet for det. Velger du imidlertid å beholde bildene, kan det være straffbart selv om du i utgangspunktet ikke ønsket å motta dem.

5.2.5 Er det ulovlig å filme noen som har sex?

Det er ulovlig å filme noen som har sex dersom en eller begge er under 18 år, også hvis de samtykker til det, fordi det regnes som produksjon av «fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn» i straffeloven § 311. Det er ulovlig også dersom de som blir filmet, er over den seksuelle lavalder på 16 år og har lov til å ha sex.

5.2.6 Kan jeg straffes for å ha sendt eller solgt nakenbilder av meg selv eller andre, til andre?

Det står i straffeloven § 311 første ledd bokstav b at det er straffbart blant annet å overlate til andre eller selge bilder som seksualiserer barn. Det er også ulovlig for noen å kjøpe bildene.

Det å sende nakenbilder av seg selv eller andre til noen under 16 år, kan være «seksuelt krenkende atferd» som er forbudt etter straffeloven § 305. Det kan også være straffbart å sende slike bilder av seg selv til noen over 16 år dersom mottakeren ikke ønsker det, fordi det kan være «seksuelt krenkende atferd (...) overfor noen som ikke har samtykket i det», jf. straffeloven § 298.

5.2.7 Noen prøver å tvinge meg til å sende dem nakenbilder av meg selv. Er det lov?

Nei, det er forbudt å tvinge deg til å sende bilder. Det er flere lovbestemmelser i straffeloven som kan gjøre dette straffbart, for eksempel straffeloven § 311 om produksjon av bilder som seksualiserer barn, og § 251 om tvang.

Utsatte barn og unge

6

Kapittel 6

Utsatte barn og unge

I dette kapitlet retter vi søkelyset mot barna og ungdommene som utsettes for seksuelle overgrep som helt eller delvis skjer over internett. Vi har delt de utsatte barna i fem kategorier, som, med unntak av den femte kategorien, gjenspeiler beskrivelsene av gjerningspersonenes modus i kapittel 2, 3 og 4. For hver kategori beskrives omfang, eventuelle kjente karakteristika og skadevirkninger. Skadevirkningene vil i en viss grad være de samme for barn i de ulike kategoriene. For å illustrere at barn i de ulike kategoriene har ulike opplevelser, er inndelingen likevel opprettholdt.

6.1 Kategori 1: Barn som fremstilles i overgrepsmateriale på internett

Denne kategorien omfatter først og fremst barn som blir utsatt for fysiske seksuelle overgrep, før gjerningspersonene publiserer dokumentasjonen av overgrepene på internett. Kategorien inkluderer imidlertid også barn som er avbildet på en seksualisert måte, med eller uten klær.

6.1.1 Omfang

Hvor mange barn som er avbildet i overgrepsmateriale på internett, er ukjent, men ettersom overgrepsbilder i liten grad slettes, vil omfanget gradvis øke. Det finnes flere internasjonale databaser som gir kunnskap om tilgjengelig overgrepsmateriale. Forskjeller i hvordan materialet kategoriseres og arkiveres, gjør at man ikke kan konkludere om hvorvidt det har vært endringer i kjønn, alder og grovhet i overgreps-

materialet som er tilgjengelig på internett.¹³³ Vi har hentet informasjon fra to sentrale aktører på dette området, Interpol og Internet Watch Foundation.

International Child Sexual Exploitation (ICSE) Database

Interpol opprettet i 2009 ICSE Database, et internasjonalt register over barn og gjerningspersoner knyttet til overgrepsmateriale på internett. Et av formålene med registeret er å unngå at politimyndigheter i ett land arbeider med å identifisere ofre som allerede er identifisert av politimyndigheter i et annet land. Per 1. juli 2018 inneholdt databasen informasjon om mer enn 14.200 identifiserte ofre fra hele verden. Den inneholder også informasjon om uidentifiserte barn og gjerningspersoner.

Per 1. september 2018 hadde Norge innmeldt totalt 956 identifiserte barn og 90 gjerningspersoner til ICSE-databasen. Det er imidlertid sannsynlig at norske barn er avbildet i overgrepsmateriale på internett uten å være identifisert, eller at de er identifisert uten at det er rapportert til ICSE-databasen.

I februar 2018 lanserte Interpol og ECPAT International en analyse av materiale i ICSE-databasen, med blant annet en kvantitativ undersøkelse av uidentifiserte barn i mer enn en million datafiler. Den resulterte i følgende funn:¹³⁴

- I 72,5 prosent av sakene ble barnas kjønn registrert. 64,8 prosent av disse viste jenter, mens

¹³³ ECPAT International. 2018.

¹³⁴ ECPAT International og Interpol. 2018.

31,1 prosent viste gutter. 4,1 prosent viste barn av begge kjønn. I sakene hvor barna var gutter, var overgrepene oftere grovere eller omfattet handlinger som indikerte uvanlige seksuelle tenningsmønstre.

- Over 60 prosent av de uidentifiserte barna var i førpubertal alder. Jo yngre barnet var, jo oftere ble de utsatt for grovere overgrep eller handlinger som indikerte uvanlige seksuelle tenningsmønstre.
- I under halvparten av sakene var det mulig å bestemme gjerningspersonens kjønn. I disse sakene var 7,5 prosent av gjerningspersonene kvinner. I de fleste tilfellene begikk kvinnen overgrep sammen med en mann, og utgjorde også den parten som fysisk misbrukte barnet – mens han filmet. I de få tilfellene hvor en kvinne var alene som gjerningsperson, var hun betydelig yngre enn i de øvrige tilfellene.
- I 71,6 prosent av sakene var barnet alene med gjerningspersonen.
- 76,6 prosent av de uidentifiserte barna var hvite.
- De fleste av barna hadde samme etniske bakgrunn som gjerningspersonen. 76,6 prosent av de uidentifiserte barna og 78,8 prosent av gjerningspersonene, var hvite.

Kun 53 av Interpols 192 medlemsland har direkte tilgang til ICSE-databasen. Erfaring tilsier at landene i større grad innrapporterer de mest alvorlige tilfellene av overgrep. Funnene fra den kvantitative analysen er derfor ikke representative for alt tilgjengelig overgrepsmateriale på internett.

Internet Watch Foundation (IWF)

Den britiske organisasjonen IWF overvåker og fjerner nettsider med overgrepsmateriale. I sin

årsrapport for 2017 rapporterte de om følgende funn i overgrepsmaterialet de fant i 2017:

- På 86 prosent av bildene var barna jenter. På 7 prosent av bildene var de gutter, mens begge kjønn var representert på 5 prosent. På resten av bildene var det ikke mulig å bestemme barnets kjønn.
- 43 prosent av barna ble vurdert å være mellom 11 og 15 år. Andelen i denne aldersgruppen er omtrent som i 2016, men betraktelig større enn i 2015 (30 prosent) og 2014 (18 prosent). 20 prosent av bildene med barn i denne aldersgruppen viste grov seksuell mishandling.
- 55 prosent av barna ble vurdert å være under 10 år, en nedgang fra 2015 (69 prosent) og 2014 (80 prosent). 44 prosent av bildene med barn i denne aldersgruppen viste grov seksuell mishandling.
- Andelen barn under 2 år var på 2 prosent i 2017. Andelen har vært stabil, men noe synkende de siste årene (3 og 4 prosent i henholdsvis 2015 og 2014).
- 33 prosent av bildene viste grov seksuell mishandling, mot 28 prosent i 2016.

IWF forklarer den økende andelen barn i alderen 11–15 år med at stadig flere bilder er produsert av barna selv, ofte ved bruk av webkamera. I mange tilfeller vil barna ha blitt forledet til å produsere materialet eller blitt utsatt for seksuell utpressing, men de kan også ha lagt det ut helt på eget initiativ.

IWF fremhever også at de så 86 prosent flere nettsider som skjuler overgrepsmateriale. Dette er nettsider som fremstår som å ha legalt innhold, men der innvidde kan finne lenker til overgrepsmateriale. IWF varsler i tillegg om at en stadig økende andel av

overgrepsmaterialet er produsert i Europa, i motsetning til i Nord-Amerika slik man har sett tidligere.

6.1.2 Skadevirkninger

Det foreligger mye kunnskap om skadevirkningene av fysiske seksuelle overgrep. Nasjonalt kunnskaps-senter om vold og traumatisk stress oppsummerer: «Tegn på skadevirkninger på kort sikt kan være angst-tilstander (uro, redsel), mareritt, oppmerksomhets- og konsentrasjonsproblemer, fobier, PTSD, dissosi-ative reaksjoner, depresjon, lav selvfølelse, selvmords-atferd, seksuelle atferdsforstyrrelser.» Vanlige lang-tidsvirkninger er skyldfølelse, selvbekreidelse, sosial isolasjon, kriminalitet, rusavhengighet, seksuell problematikk og utsatthet for nye overgrep.¹³⁵

Vi vet mindre om skadevirkningene for barn utsatt for fysiske seksuelle overgrep som i tillegg har blitt fotografert eller filmet. I forskning fremkommer det likevel klart at dokumentasjon og deling av over-grepene på internett kan forverre traumene som påføres i forbindelse med selve overgrepene.¹³⁶

Det er ikke gjort større forekomstundersøkelser om konsekvensene for norske barn som har vært utsatt for overgrep som har blitt dokumentert og delt, men en undersøkelse foretatt av det svenske nasjonale kunnskapssenteret Barnafriad har sett på dette.¹³⁷ Av 5333 ungdommer oppga 20,9 prosent at de hadde vært utsatt for seksuelle overgrep. Blant disse visste 4, 6 prosent (n=50) at overgrepene hadde blitt dokumentert i form av fotografi eller film. Av disse 50 visste 26 prosent (n=13) at dokumentasjonen også hadde blitt spredd. Rapporten konkluderer med at de som hadde blitt utsatt for seksuelle over-grep som hadde blitt dokumentert, hadde betydelig dårligere helse enn andre unge, inkludert de som

hadde vært utsatt for seksuelle overgrep uten at det ble dokumentert. De som visste at materialet hadde blitt spredd, hadde dårligere helse enn de som svarte at det ikke var delt.

En amerikansk undersøkelse fra 2018 omfattet 133 voksne som hadde opplevd at overgrep de hadde blitt utsatt for i barndommen, var blitt dokumentert.¹³⁸ Utvalget besto av 64 prosent kvinner og 33 prosent menn.¹³⁹ 83 prosent oppga at de var under 12 år da de ble fotografert første gang, og 52 prosent var blitt utsatt for overgrep av et familiemedlem. 93 prosent hadde blitt utsatt for fysiske overgrep i tilknytning til fotograferingen. For 80 prosent pågikk overgrepene over seks måneder. 48 prosent visste at bildene eller filmene var blitt delt.

Respondentene oppga at de hadde hatt følgende reaksjoner i barndommen:

- en kontinuerlig følelse av skam, skyld eller ydmykelse (74 prosent)
- en kontinuerlig redsel for at personer som så bildene, skulle tro de hadde deltatt frivillig (54 prosent)
- en kontinuerlig redsel for at venner eller bekjente skulle se bildene (48 prosent)
- en kontinuerlig redsel for at personer som så bildene, skulle kjenne dem igjen (48 prosent)
- følte seg flaue overfor politi, sosialarbeidere eller andre som skulle se bildene (41 prosent)
- ville ikke snakke med noen om bildene (36 prosent)

¹³⁵ Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. 2011.

¹³⁶ Gewirtz-Meydan, Walsh, Wolak og Finkelhor. 2018.

¹³⁷ Barnafriad. 2017.

¹³⁸ Gewirtz-Meydan, Walsh, Wolak og Finkelhor. 2018.

¹³⁹ Tre prosent var uspesifisert eller ikke oppgitt.

- ville ikke snakke med politiet eller rådgivere om bildene (31 prosent)
- ville ikke bli tatt bilde av eller filmet av familie eller venner (29 prosent)
- tenkte at bildene ikke var «a big deal» sammenlignet med andre ting (22 prosent)
- benektet at det fantes bilder (22 prosent)

Disse reaksjonene viser en stor grad av benektelse og vegring mot å fortelle at man har blitt fotografert eller filmet. En britisk gjennomgang av 100 overgrepsutsatte barn som hadde opplevd at overgrepene var blitt filmet og delt, trekker frem noen årsaker til dette:¹⁴⁰

- På noen bilder så det ut som om de bare lot det skje.
 - Noen ble truet til å smile mens overgrepene fant sted.
 - I enkelte tilfeller fungerte barnet som «rekrutterer», ved at overgriperen også utsatte barnets overnattingsgjester for overgrep, noe som ga barnet skyldfølelse.
 - Noen barn ble truet til å ta del i seksuell omgang med andre barn, eller med dyr, noe som gjorde overgrepene enda vanskeligere å fortelle om.
 - Overgriperen fortalte barna at det var deres feil fordi de hadde latt det skje, og at de ville fortelle barnets foresatte eller andre omsorgspersoner at overgrepene var barnets skyld.
- Tre temaer var gjennomgående når respondentene svarte på hvilke reaksjoner de hadde hatt som voksne:
- Skam- og skyldfølelse. For mange skyldtes dette at de på bildene så ut som om de frivillig deltok i aktiviteten og faktisk likte det. Bildene utfordrer dermed følelsen av å være et offer. Mange ble beordret til å smile under overgrepene, eller bedt om å se lykkelige ut fordi bildene skulle gjøre dem til berømte filmstjerner.
 - Vedvarende sårbarhet i forbindelse med at bildene fantes på internett. Dette kunne resultere i en kontinuerlig redsel for at bildene skulle dukke opp og de skulle bli gjenkjent, noe som igjen kunne påvirke familielivet eller muligheten til å velge en offentlig rolle for eksempel innen politikk. Mange følte seg også reviktimisert – det at bildene fantes der ute, gjorde at de følte at overgrepene aldri tok slutt.
 - Vurdering av bilder og filmer som bevis. Noen av de voksne begynte etter hvert å se bildene og filmene som bevismateriale for at de hadde blitt utsatt for overgrep. Bildene hjalp dem med å forstå det de hadde blitt utsatt for, og de ble gjerne brukt i terapisaammenheng. Mange så også verdien av at overgrepene var dokumentert, fordi det kunne brukes som bevis i en straffesak mot overgriperen eller eventuelle nettverk av overgripere. Det poengteres imidlertid at mange kan oppleve det som belastende at materialet blir fremvist i en straffesak.

¹⁴⁰ Palmer og Stacey. 2004, fra Cooper. 2012.

I en kanadisk undersøkelse fra 2016 blant 150 personer som var avbildet i overgrepsmateriale, fremkom følgende funn:¹⁴¹

- 70 prosent av respondentene var konstant bekymret for at noen skulle kjenne dem igjen fra overgrepsmateriale.
- 30 prosent hadde opplevd at noen hadde kjent dem igjen fra overgrepsmateriale de hadde sett.
- 58 prosent hadde blitt misbrukt av mer enn én gjerningsperson, og 49 prosent så ut til å ha vært ofre for organisert seksuell utnyttelse, definert som «et eller flere barn utsatt for seksuelt misbruk av flere gjerningspersoner i samarbeid».

«As a victim of this most horrific form of child sexual exploitation, I have felt alone, misunderstood and helpless. It is time for the world to understand child pornography and the unimaginable impacts it has on us, the victims. We need to find our voice to help those who wish to better understand and help us.»

– Person utsatt for dokumenterte overgrep

Kilde: Canadian Centre for Child Protection. 2017.

6.2 Kategori 2: Barn som forledes inn i seksuell kontakt over internett, herunder seksuell utpressing

Den andre kategorien omfatter barn som har blitt forledet inn i seksualisert kontakt over internett, som oftest med noen de ikke kjenner fra før. Kontakten kan bestå av seksualiserte samtaler, produksjon og deling av seksualiserte bilder og filmer eller at barnet utfører direkteoverførte seksuelle handlinger

med seg selv eller andre foran et webkamera. I noen tilfeller setter gjerningspersonen barnet i en utpressingssituasjon.

6.2.1 Omfang

Norsk politi har gjennom etterforskning av flere omfattende sakskomplekser de siste årene identifisert flere hundre barn som har blitt forledet eller presset til seksuell kontakt over internett. I mange tilfeller har barna blitt forledet eller presset til å begå svært krenkende handlinger med seg selv, med andre og i noen tilfeller med dyr. Mange av overgrepene faller inn under voldtektsbestemmelsen i straffeloven. Ifølge rapporten *Voldtektssituasjonen 2017* var det minst 20 saker der voldtekten ble begått over internett, i 2017. En gjennomgang av straffehistorikken til de ti registrerte gjerningspersonene i disse 20 sakene viste at de til sammen var registrert som mistenkt, siktet eller domfelt i 1195 seksuallovbruddsaker, mot 520 unike fornærmede. Tallene illustrerer hvordan én person kan ramme mange fornærmede ved hjelp av internett.¹⁴²

Vi vet ikke hvor mange norske barn og unge som blir utsatt for seksuelle overgrep over internett, og det finnes lite norsk oppdatert forskning om temaet. Selv om det finnes flere omfangsundersøkelser om barn og unges utsatthet for vold og overgrep, dreier få av dem seg spesifikt om overgrep som utelukkende skjer over internett. Én relevant studie er en selv-rapporteringsstudie blant 7033 avgangselever ved videregående skole utført av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) i 2007. Studien fokuserte blant annet på i hvilken grad ungdommene hadde blitt utsatt for seksuell pågåenhet/trakassering på internett eller for fysiske seksuelle overgrep av en person de hadde møtt på internett. I rapporten fremkommer det blant annet at 31,9 prosent hadde fått forespørsel om «sexy bilder», 19,8 pro-

¹⁴¹ Canadian Centre for Child Protection. 2017.

¹⁴² Kripos. 2018a.

sent hadde fått tilbud om sex, 15 prosent hadde blitt krenket av grovt seksuelt språk, og 4,8 prosent hadde blitt tilbudt penger/gaver mot sex.¹⁴³

Det er uvisst i hvilken grad disse tallene fra NOVA representerer dagens situasjon, og om problemstillingene i rapporten er dekkende for det vi ser av overgrep over internett i dag. Det er svært trolig at barn og unges tilgang til stadig mer avanserte smarttelefoner, kombinert med en kraftig økning i digitale arenaer hvor man kan treffe på barn, har bidratt til at flere blir utsatt for seksuelle overgrep over internett. Ifølge Medietilsynets rapport fra 2018 har 95 prosent av norske barn egen smarttelefon.¹⁴⁴

I NOVAs rapport fremgår det ikke hvor mange som faktisk sendte «sexy bilder», og i hvilken grad de følte seg presset til det. I Medietilsynets rapport fra 2018 om unge og nakenbilder fremkommer det imidlertid at totalt 13 prosent av barn og unge i alderen 13–18 år hadde sendt nakenbilder av seg selv det siste året.¹⁴⁵ På spørsmål om de følte seg presset til å sende bilder, svarte de fleste nei. 30 prosent av jentene og 6 prosent av guttene svarte imidlertid at de hadde følt seg presset noen ganger. Det er altså en bekymringsfull andel av barn og unge som sender nakenbilder av seg selv etter å ha følt seg presset til det.

Sammenlignet med 2016 er det en økning i andelen jenter i alderen 13–16 år som har sendt nakenbilder til en de kun kjenner fra nettet (fra 14 til 23 prosent). Blant guttene gikk andelen ned fra 22 til 14 prosent. Andelen jenter som har følt seg presset til å sende nakenbilder, er relativt stabil, mens det er en tendens til at flere gutter følte seg presset til å sende bilder i 2018 enn i 2016.

Selv om vi ikke har relevante omfangstall fra Norge, kan vi se hen til den svenske Barnafrid-rapporten fra 2017 med et utvalg på 5839 ungdommer. Den viser at 23,2 prosent (n=1323) av ungdommene hadde blitt utsatt for «nettgrooming», definert som kontaktforsøk med et seksuelt formål innen 15-årsalder fra noen som var minst 5 år eldre. 15,9 prosent (n=906) av ungdommene hadde opplevd at noen hadde bedt dem om å vise «avkleddede bilder». Jenter var betydelig mer utsatt enn gutter. I underkant av 6 prosent (n=330) av ungdommene hadde i løpet av de siste månedene blitt kjent med noen på internett som de også hadde hatt seksuell kontakt med over internett. En tidel av disse hadde kjent seg overtalt, presset eller tvunget til den seksuelle kontakten.

Flere av de store sakskompleksene politiet etterforsker, starter med én enkelt anmeldelse, så leder etterforskningen til en rekke andre fornærmede som har vært utsatt for den samme gjerningspersonen. Eksempelvis har politiet i to saker med to ulike gjerningspersoner identifisert til sammen over 700 fornærmede, hvorav kun fire selv hadde kontaktet politiet, etter å ha varslet sine foreldre. Bakgrunnen for at så få anmelder denne typen overgrep, er sammensatt, men en av hovedårsakene er trolig knyttet til skyld og skamfølelse, som mange gir uttrykk for i avhør. I undersøkelsen til Wolak og Finkelhor hadde kun 16 prosent av 1631 utsatte anmeldt forholdet til politiet. Det var størst sannsynlighet for at de fornærmede anmeldte dersom mistenkte truet med vold eller de fikk trusler som i stor grad påvirket dem fysisk eller psykisk. Politiet ble også i større grad involvert når fornærmede hadde fortalt familie eller venner om forholdet, søkt helsehjelp eller blitt utsatt for vold eller trusler om vold fra gjerningspersonen.¹⁴⁶

¹⁴³ Suseg, Grødem, Valset og Mossige. 2008. I dette avsnittet er de oppgitte prosentandelene basert på 6677 elever.

¹⁴⁴ Medietilsynet. 2018a.

¹⁴⁵ Undersøkelse basert på et totalutvalg av 4805 barn og unge.

¹⁴⁶ Wolak og Finkelhor. 2016.

6.2.2 Barn som utsettes for både nettovergrep og fysiske overgrep av samme gjerningsperson

En del gjerningspersoner bruker internett ikke bare til å etablere seksuell kontakt med barn, men også til å manipulere eller true dem til fysiske møter for å begå fysiske overgrep (se kapittel 3.3). I en dom fra 2015 hadde en mann begått overgrep mot hundre barn og fysiske overgrep mot tre av dem. En av de tre jentenes forklaringer blir gjengitt som følger:¹⁴⁷

Hun hadde egentlig ikke lyst, men i frykt for tiltaltes temperament turte hun ikke la være. Hun stoppet ofte på en busslomme rett før huset hans og vurderte å snu mange ganger.

[...] Ved flere anledninger ødela hun både pc'er og mobiltelefoner med vilje i et desperat forsøk på å komme ut av situasjonen og slippe å ha kontakt med tiltalte. Dessuten visste hun at tiltalte hadde nakenbilder av henne. I tillegg løy hun overfor tiltalte ved å si at faren var sint og voldelig, og at hun derfor måtte logge av chattingen, selv om dette ikke stemte. Hun turte for øvrig ikke å fortelle om forholdet til sine foreldre – de trodde hun skulle treffe noen venninner og skjønte ikke at hun dro til tiltalte. Hun dro til tiltalte nesten hver helg både fredag og lørdag. Tiltalte fingret henne hjemme hos seg og i bilen sin, og i tillegg måtte hun masturbere ham. Det var alltid tiltalte som ba om dette, og hun turde ikke si imot. NN nevner særlig en episode hvor tiltalte fingret henne foran webkamera hvor det satt ukjente og fulgte med. NN turte ikke å protestere og følte seg tvunget til å samarbeide. NN forklarte at den seksuelle omgangen varte helt frem til tiltalte ble pågrepet.

6.2.3 Sårbarhet

I rapportene fra både NOVA og Barnafrid fremkommer det at barn og unge som blir utsatt for seksuelle overgrep over nett, er mer sårbare enn andre. NOVA beskriver at ungdom som har et dårlig forhold til

foreldrene sine, som har få eller ingen venner, eller som har en homofil eller bifil legning, langt oftere opplever seksuell pågåenhet på internett enn andre. Ungdom som har debutert tidlig seksuelt eller med alkohol, som har vært utsatt for seksuelle overgrep, eller som har nedsatt funksjonsevne, har også i større grad opplevd pågående seksuelle henvendelser på internett.¹⁴⁸ Barnafrid fant at barn som utsettes for nettgrooming, beskriver en dårligere tilknytning til sine foreldre og større problemer i kontakten med jevnaldrende, i form av at de har vært utsatt for mobbing.¹⁴⁹

En Kripos-etterforsker som har avhørt et stort antall barn utsatt for forledelse eller utpressing, har samme inntrykk:

Det som har slått meg, er at mange barn som har vært utsatt for internettrelaterte overgrep, forteller at de hadde en vanskelig periode i livet. De hadde kanskje få venner, og mange beskriver at de var ensomme. De søkte kontakt på nett og ble smigret. De fikk den bekreftelsen de søkte, og flere beskriver overgriperen som en god venn som de kunne betro seg til.

Samtidig understreker erfarne etterforskere fra blant annet Oslo politidistrikt at det blant barn som har blitt utsatt for denne typen kriminalitet, også er mange ressurssterke barn, og at den kan ramme «hvem som helst». I flere straffesaker har gjerningspersonene demonstrert hvordan de gjennom manipulasjon og trusler også når gjennom til barn og unge som ikke er spesielt sårbare, utover det at de er barn.

6.2.4 Skadevirkninger

Som tidligere nevnt vet vi mindre om skadevirkningene av seksuelle overgrep over internett enn fysiske overgrep. Barnafrid konkluderer med at

¹⁴⁷ TGJØV-2015-164934. Saken ble senere behandlet i lagmannsretten (LE-2016-99126) og i Høyesteretts ankeutvalg (HR-2017-898-U).

¹⁴⁸ Suseg, Grødem, Valsø og Mossige. 2008.

¹⁴⁹ Barnafrid. 2017.

seksuelle overgrep over internett kan medføre betydelige psykiske konsekvenser og posttraumatiske symptomer, og at dette indikerer at overgrep over internett er like alvorlig som fysiske overgrep.¹⁵⁰ I en høyesterettsdom fra 2017 siteres en sakkyndig uttalelse:

*Enemo fremhever at skadevirkningene av å bli utsatt for internettrelaterte overgrep kanskje vil skille seg noe fra, men også i stor grad være de samme som ved andre typer seksuelle overgrep. Hun peker på at skyld- og skamfølelse ser ut til å være sentralt ved internettrelaterte overgrep og forsterkes ved at de selv har vært aktive i kontakt med overgriperen. En særlig side ved slike overgrep er usikkerhet og frykt knyttet til om seksualisert materiale med fornærmede selv er eller kan være spredt på nettet. Usikkerheten og frykten forsterkes av at man selv ikke har noen mulighet til å kontrollere slik spredning.*¹⁵¹

I samtaler med etterforskere ved Kripos og ansatte ved Statens Barnehus i Oslo fremkommer det at mange barn som har blitt forledet eller utsatt for seksuell utpressing over internett, er sterkt preget av det de har opplevd. Mange ønsker ikke å snakke om det, og ønsker ikke å gå i detaljer. De føler stor skam og skyldfølelse, og ønsker ikke at familie og venner skal få vite hva som har skjedd.

Mange barn sitter igjen med en følelse av at de har sviktet foreldrene sine; de har jo lovet at de ikke skal snakke med ukjente på nettet. Mange nekter derfor for at overgrep har skjedd, selv etter at de har blitt konfrontert med politiets bevismateriale. Årsaken kan blant annet være at de selv har tatt initiativ til seksuelle poseringer og handlinger, i den tro at det var en jevnaldrende de var i kontakt med.

En erfaren Kripos-etterforsker beskriver situasjonen i avhør på denne måten:

De fleste forteller om overgrepene i avhør, men det er noen som til tross for at det fremlegges bildebevis, nekter for å ha gjort handlinger som vises på bilder. Mange sier at de ikke husker hva de har gjort, selv om de husker å ha hatt kontakt med overgriperen. Måten jeg stiller spørsmål på, gjør at jeg skjønner at de egentlig husker, men at de ikke vil fortelle fordi de synes at det er flaut, både å ha blitt lurt og handlingen de har utført.

Det som slår meg som felles for overgrepsutsatte, er at ingen forteller mer enn de må. I de internettrelaterte sakene sitter politiet ofte på fasiten i form av chattelogg-er og bilder/filmer av ofrene. Når jeg har bedt guttene i OP NN om å anslå antall filmer de har sendt, kommer de med et tall som er langt lavere enn politiets funn.

Ofte vil barnet som avhøres, være kun én av mange som har blitt utsatt for overgrep fra samme gjerningsperson. Avhørerne forteller at dersom barna får vite dette, kan det hjelpe dem med å forstå at de ikke er alene om å ha opplevd overgrep, noe som ser ut til å kunne redusere skamfølelsen. Samtidig har noen avhørere erfart at det paradoksalt nok også kan gi grobunn for en slags sorgfølelse hos barnet, som antok at han/hun betød noe helt spesielt for gjerningspersonen. Dette skjer typisk i saker hvor barna har blitt forledet, og ikke har forstått at vedkommende var en annen enn han eller hun ga seg ut for.

Noen barn som har vært utsatt for trusler mot seg selv eller familien, viser redsel for gjerningspersonen. De er også urolige og redde for at gjerningspersonen har spredd materialet, noe som kan føre til at de isolerer seg og ikke tør å treffe venner. Mange preges sterkt av at de aldri kan få kontroll over bildene.

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ HR-2017-1282-A. Sitatet er fra en sakkyndig uttalelse fra psykologspesialist Ida Enemo, men denne ble ikke gitt i forbindelse med den aktuelle saken.

Denne usikkerheten og frykten gjelder ikke bare for barn og unge som er blitt misbrukt og hvor materiale av det blitt delt, men også for unge som har opplevd at jevnaldrende har distribuert materiale av seksuell aktivitet de har deltatt frivillig i. Distribusjon av overgrepsmaterialet fører på mange måter til at overgrepet aldri tar slutt. Høyesterett beskriver forholdet som en «livsvarig krenkelse» og uttaler at «man må regne med at risikoen for at andre kommer over bildene vil være en betydelig tilleggsbelastning senere i livet for den det gjelder».¹⁵²

6.3 Kategori 3: Barn som utsettes for direkteoverførte bestillingsovergrep

6.3.1 Omfang

I denne kategorien er det store mørketall, blant annet fordi få saker rapporteres og kriminalitetsformen er vanskelig for politiet å avdekke. I prinsippet kan barn over hele verden bli utsatt for denne typen overgrep, men flere kilder fokuserer på asiatiske land, som Filippinene. Blant annet beskriver UNICEF Filippinene som «det globale episenteret for direkteoverførte bestillingsovergrep».¹⁵³ Den nederlandske organisasjonen Terre des Hommes rapporterer at de så dette fenomenet for første gang i 2007/2008, og at titusenvis av filippinske barn ble utsatt for direkteoverførte overgrep allerede i 2013.¹⁵⁴ Tilretteleggerne på Filippinene er i mange tilfeller foreldre, andre slektninger eller naboer, men kan også være organiserte gjenger eller utenlandske eller lokale halliker.

Utbredelsen av denne kriminalitetstypen på nettopp Filippinene skyldes sannsynligvis en kombinasjon av mange faktorer,¹⁵⁵ som utbredt fattigdom, en stor engelsktalende befolkning, spesielt god internett-

tilgang (også for barn), stor tilgang til betalings-tjenester, lav seksuell lavalder (12 år) og manglende kunnskap om skadepotensialet ved denne typen misbruk av barn.¹⁵⁶ Andre årsaker kan være knyttet til kulturelle forhold, som sterke familieverdier og en forventning i samfunnet om at barn skal betale tilbake det de skylder foreldrene sine.¹⁵⁷ I tillegg hevder Terre des Hommes at det er stor sammenheng mellom rus og direkteoverførte overgrep. Rusen fra det lokale narkotikumet shabu kan føre til alvorligere overgrep, og brukes til å dope ned barna under overgrepene.

Direkteoverførte bestillingsovergrep blir i enkelte kilder omtalt som «the cottage industry». Mye tyder imidlertid på at familiedrevne operasjoner, gjerne i utkantstrøk, i økende grad profesjonaliseres gjennom rekruttering av barn fra andre steder i landet. Tilsvarende profesjonalisering skjer i byene ved at lokale halliker har kontakt med operatører i utlandet. Det rapporteres stort sett om at det er jenter som er ofre, men det er mulig at tallene for gutter underrapporteres.¹⁵⁸

I etterforskninger av norske statsborgere mistenkt for å stå bak direkteoverførte overgrep har norsk politi gjennomført flere avhør av utenlandske barn, de fleste bosatt på Filippinene. En problemstilling har da vært hvilke rettigheter disse barna skal ha sammenlignet med norske barn utsatt for seksuelle overgrep i Norge. Se nærmere om dette i kapittel 8.5.

6.3.2 Skadevirkninger

Det finnes lite kunnskap om langtidsvirkningene for disse barna. I en rapport om temaet vises det imidlertid til lokale sosialarbeidere på Filippinene som har observert flere utsatte barn. Deres beskrivelser

¹⁵² HR-2001-1545.

¹⁵³ https://www.unicef.org/protection/philippines_91214.html.

¹⁵⁴ Terre des Hommes. 2016.

¹⁵⁵ Se Kuhlmann og Auren. 2015 for en grundig diskusjon av årsaksfaktorer.

¹⁵⁶ ECPAT International. 2017.

¹⁵⁷ Terre des Hommes viser til uttrykket «utang na loob», som kan oversettes med «takknemlighetsgjeld».

¹⁵⁸ Terre des Hommes. 2016.

er gjenkjennbare fra annen litteratur om skadevirkninger ved seksuelle overgrep: lav selvfølelse, skam, reviktimisering, seksualisert atferd, øvrige atferdsproblemer, kognitive problemer, mareritt og humørsvingninger.¹⁵⁹ Ifølge Terre des Hommes er det ikke sjelden at barna etter hvert blir prostituerte og/eller får store rusproblemer.

6.4 Kategori 4: Barn og unge som fotograferes/filmes av jevnaldrende i en seksualisert situasjon, herunder overgrep

Denne kategorien gjelder først og fremst tenåringer som fotograferes eller filmes i en seksualisert situasjon, før materialet deles på internett. I noen tilfeller er den seksualiserte situasjonen ikke frivillig. Straffbarheten av slike handlinger omtales i kapittel 5.

6.4.1 Omfang

Omfanget av denne kategorien er ukjent, men Kripos mottar jevnlig tips og annen informasjon som tilsier at mange unge opplever å bli filmet eller fotografert av andre i seksualiserte situasjoner, og at materialet deles i etterkant, eller at seksualiserte bilder deles uten samtykke. Dette bekreftes i Barneombudets rapport fra 2018.

6.4.2 Skadevirkninger

Skadevirkningene av denne typen overgrep kan være store. Ungdommene kan føle skam og skyld selv om de ikke selv er skyld i det som har skjedd. De ønsker ikke at foreldre eller andre voksne skal få vite om hendelsen, og forteller derfor ikke om den. Mange bekymrer seg for i hvilken grad bildene finnes på internett, og føler seg deprimerede og har selvmordstanker.¹⁶⁰

Det er avsagt flere dommer i slike saker de siste årene. Slik beskrives noen av konsekvensene for de ulike fornærmede i dommene:

- *Fornærmede har i lange perioder hatt problemer med å gå på skolen og å gjennomføre skolearbeid.*¹⁶¹
- *Spredningen av filmen har medført en svært stor påkjenning for fornærmede. Hun fikk angst og flere av hennes venner har brutt kontakten med henne på grunn av dette. Tiltalte har bekreftet at fornærmede har vært utsatt for mobbing på grunn av filmen.*¹⁶²
- *Fornærmede forklarte at hun er sterkt preget av det som skjedde. Hun mener at bildene er spredt til en stor krets av personer. Hun er blitt kalt «hore» og «løs tøs». Dette medførte at hun fikk et svært lavt selvbilde. Hun begynte å drikke en del alkohol, røykte hasj og tok amfetamin og ecstasy. Hun forsøkte å ta livet sitt.*¹⁶³
- *Moren forklarte at hendelsen satte familiens liv på hodet.*¹⁶⁴

6.5 Kategori 5: Barn og unge som frivillig produserer seksualiserte bilder eller filmer av seg selv

Den femte kategorien er barn og unge som frivillig produserer og publiserer seksualiserte bilder eller filmer av seg selv på internett, enten ved å sende materialet til andre eller ved å legge dem ut på ulike plattformer på internett.

¹⁵⁹ Kuhlmann og Auren, 2015.

¹⁶⁰ <https://www.aftenposten.no/norge/i/G4glx/Psykologiprofessor-advarer-Nettovergrep-like-ille-som-fysiske-overgrep>.

¹⁶¹ 12-201395AST-BORG/01.

¹⁶² 16-115404MED-SAFD.

¹⁶³ LB-2016-197003.

¹⁶⁴ Ibid.

6.5.1 Omfang

Tall fra Medietilsynet fra 2018 viste at 13 prosent av barn og unge i alderen 13–18 år hadde sendt nakenbilder av seg selv i løpet av det siste året.¹⁶⁵

I Barneombudets rapport fra 2018 kommer det frem at produksjon, deling og spredning av nakenbilder ikke er et ukjent fenomen for ungdommene: «Vi ble fortalt at på en skole er det minst to-tre tilfeller i året med spredning av nakenbilder.»

De fleste unge sender bilder til en de kjenner, for eksempel en venn eller kjæreste. I Medietilsynets rapport kommer det frem at 52 prosent av jentene og 38 prosent av guttene hadde sendt bilder til kjæresten sin.

Årsaken til at unge sender nakenbilder til hverandre, varierer. I en undersøkelse i regi av EU blant 50 svenske og engelske ungdommer oppga de følgende årsaker til at de hadde sendt eller lagt ut bilder på internett:¹⁶⁶

- Det er moro, en måte å flørte på.
- For å utforske egen seksualitet.
- For å få bekreftelse.
- Det er sosialt akseptert, alle gjør det.
- Det forventes i en kjærlighetsrelasjon.
- De var blitt spurt/tvunget til å sende bilder.

Kripos har også informasjon om at ungdommer bes om eller forledes til å sende bilder mot betaling. Nye og enkle betalingsapplikasjoner gjør at slik handel med seksualisert materiale kan gjøres enkelt og effektivt. En ungdom siteres slik i Barneombudets rapport: «Innimellom så kan de ta kontakt på Snapchat og si 'dersom jeg betaler så og så mye, kan du da sende nudes?' Det er ofte fremmede, men av og til også noen man kjenner.»

I Medietilsynets rapport er kjønnsforskjellene små, med unntak av blant annet 18-åringene, hvor hele 25 prosent av guttene hadde sendt nakenbilder av seg selv, mot 12 prosent av jentene. Også Barneombudets rapport omhandler en økende trend blant gutter til å sende nakenbilder, men ungdommene understreker at det er viktig at de som avbildes, har samtykket, og at de som mottar bildene, vet hva som kommer. Unge menns deling av såkalte *dick-picks* skjer ifølge en ung jente ikke alltid med samtykke fra mottakeren: «Jeg vil ikke forklare hvorfor jeg ikke vil se tissen din. Det er irriterende når gutta ikke tar nei for et nei. Folk burde skjønne selv at de ikke skal gjøre det når man sier nei.»

Det å sende nakenbilder til en person under 18 år er ikke bare irriterende for mottakeren, men rammes også av straffeloven § 310. Se mer om dette i kapittel 5.2.

Det er ifølge Barnafriid svært få barn og unge som legger ut egenprodusert seksualisert materiale på nettsider på internett.¹⁶⁷ I 2017 så imidlertid Kripos en økning i antall tips om at norske barn i 8–10-årsalderen lastet opp nakenbilder og -videoer av seg selv på internett. Kripos mottar ofte slik informasjon i «bolker», så det kan se ut til å være mer populært i perioder.

Informasjon fra NetClean indikerer at noen barn utfordrer hverandre til å berøre eller utføre seksuelle handlinger med seg selv for deretter å legge ut dokumentasjon av det på nettet. I andre tilfeller kan disse oppfordringene komme fra voksne som gir seg ut for være barn.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Medietilsynet. 2018b.

¹⁶⁶ Barnafriid. 2017. Her henvises det til EU-prosjektet SPIRTO, se www.spirto.health.ed.ac.uk.

¹⁶⁷ Barnafriid. 2017.

¹⁶⁸ NetClean. 2018.

6.5.2 Skadevirkninger

De fleste barn og unge som sender nakenbilder av seg selv til noen de kjenner, eller legger ut selvprodusert materiale på internett, vil ikke oppleve noe ubehagelig i etterkant. Samtidig foreligger det alltid en viss risiko, fordi materialet kan havne i feil hender. For det første er det en fare for at mottakeren senere vil bruke materialet til å presse barnet. For det andre kan materialet bli videredistribuert og ende opp i private samlinger av overgrepsmateriale. Nakenbilder og -videoer som spres på internett, blir erfaringsmessig delt fortløpende, og er umulig å fjerne fra nettet. Slikt egenprodusert materiale utgjør en økende andel av det materialet som utveksles mellom gjerningspersoner på internett.

6.6 Politiets avdekking av overgrep som har skjedd tilbake i tid

I store sakskomplekser hvor politiet avdekker flere titalls eller hundretalls fornærmede, vil det ofte ha gått lang tid mellom den faktiske hendelsen og politiets identifisering av barnet. Det kan medføre flere problemstillinger både for politiet og den fornærmede.

For det første blir barnet, eller foreldrene, oppsøkt av politiet, og blir dermed plutselig og uten å være forberedt involvert i en straffesak de ikke visste eksisterte. Dette står i kontrast til andre saker, hvor fornærmede selv bestemmer når og hvordan de skal anmelde, slik at de er mentalt forberedt på å skulle bidra til sakens oppklaring.

Politiet opplever at barn reagerer svært ulikt når de tar kontakt, kanskje avhengig av hvordan de har opplevd det de har vært utsatt for. Noen barn har ikke opplevd kontakten med gjerningspersonen som overgrep, men har tvert imot utlevert seg selv til en person de gjerne trodde var jevnaldrende.

Mange kan da bli triste når de får vite at forholdet ikke var reelt. I andre saker, hvor barna har fått trusler i forbindelse med overgrep, kan de derimot bli lettet over at gjerningspersonen er tatt, og særlig dersom politiet har kontroll på materiale de har delt med gjerningspersonen.

I enkelte tilfeller ønsker ikke den fornærmede å bidra i etterforskningen ved å forklare seg til politiet. De anser seg kanskje som ferdige med det som har skjedd, og er redde for at saken skal bli kjent for familie og venner. Dette gjelder særlig i saker med økonomisk utpressing av eldre tenåringer eller unge voksne.

For det andre kan det at det har gått lang tid fra hendelsen til politiet avdekker den, gjøre at både gjerningspersonen og de fornærmede har vansker med å forklare seg fordi de ikke husker hva som har skjedd. Gjerningspersonen kan ha problemer med å skjelne mellom de ulike fornærmede i saker med mange fornærmede, og de fornærmede kan ha problemer fordi de kan ha hatt seksuell kontakt over internett med flere enn gjerningspersonen.

For det tredje kan det at et barn har blitt eldre, utløse rettigheter og plikter som det er viktig å være klar over. Alder, sakstype og relasjon til den mistenkte vil ha betydning for om barnet har forklaringsplikt eller ikke.¹⁶⁹ Forklaringsplikten kan medføre et dilemma når barnet synes det er flaut å fortelle alle detaljer som er relevant for saken.

En del overgrepsutsatte barn er bekymret for hvordan foreldrene kommer til å reagere, og ønsker å vite om de må få vite om saken. Mindreårige mellom 15 og 18 år kan i henhold til straffeprosessloven § 93 g selv utøve sine rettigheter. Samtidig skal barn mellom 15 og 18 år ha en verge. Dette vil være foreldrene dersom det ikke er oppnevnt andre.

¹⁶⁹ Straffeprosessloven § 122 og § 239 a.

Normalt vil foreldrene ha rett til å få vite om straffbare forhold barna deres er utsatt for, slik at de kan ivareta foreldreansvaret. Kripos er kjent med at politiet har ulik praksis for om foreldrene i kraft av å være verger blir informert, og eventuelt hvor mye informasjon de får. Erfaring tilsier at de fleste barn opplever at foreldrene ivaretar dem på en god måte, også etter at de har fått vite hva som har skjedd. Foreldrene vil da kunne være en støtte for barnet under og etter at etterforskningen er ferdig.

Dersom barnet har fylt 16 år når politiet avdekker saken, vil han eller hun normalt bli avhørt i et vanlig politiavhør, og ikke i et tilrettelagt avhør.¹⁷⁰ Dersom det blir tatt ut tiltale og det skal avholdes hovedforhandling i retten, vil barnet normalt ha plikt til å møte for å avgi muntlig forklaring, noe mange opplever som vanskelig. I de mer alvorlige tilfellene har fornærmede rett til bistandsadvokat. Påtaleinstruksen § 25-10 gir fornærmede med bistandsadvokat rett til på begjæring å få en samtale med aktor før hovedforhandlingen. En slik samtale kan bidra til at barnet blir mer forberedt på hva som vil skje under hovedforhandlingen.

6.7 Samfunnsmessige kostnader

Vi har i dette kapitlet sett hvilke skadevirkninger seksuelle overgrep over internett kan få for et barn eller en ungdom. I et større perspektiv er det liten tvil om at disse skadevirkningene i sum innebærer store samfunnsmessige kostnader, både i et nasjonalt og et globalt perspektiv.

Kripos kjenner ikke til at det i Norge er foretatt en samfunnsøkonomisk analyse av kostnadene ved slike overgrep, som kostnader til behandling av direkte eller indirekte helseskader, kostnader som skyldes ofrenes reduserte arbeidskapasitet eller langvarige arbeidsledighet, og kostnader knyttet til myndighetenes forebyggende arbeid eller behandling av gjerningspersoner. I tillegg kommer politiets og rettsvesenets utgifter.¹⁷¹

I et globalt perspektiv vil bedre internetttilgang i stadig flere land sannsynligvis føre til at flere barn og unge vil bli utsatt for seksuell utnyttelse over internett. Dermed vil ovennevnte kostnader også gjøre seg gjeldende i mange land som allerede har en svært sårbar økonomi.¹⁷²

¹⁷⁰ Tilrettelagte avhør kan også brukes der den fornærmede er over 16 år, men kun dersom vedkommende er «særlig sårbar».

¹⁷¹ WeProtect Global Alliance. 2018.

¹⁷² Ibid.

Oppfølgende
og forebyggende politiarbeid

7

Kapittel 7

Oppfølgende og forebyggende politiarbeid

I dette kapitlet skal vi for det første se på oppfølgingen av barn som identifiseres som fornærmet i en seksuallovbruddssak hvor overgrepet har skjedd helt eller delvis over internett. Deretter skal vi se på hva norsk politi gjør i forebyggende øyemed.

7.1 Oppfølging av barn og unge i forbindelse med etterforskning

De siste årene har politiet identifisert hundrevis av barn som har blitt utsatt for seksuallovbrudd over internett. Mange av disse har aldri fortalt noen om det de har opplevd, og de reagerer ulikt på at de plutselig har fått en sentral rolle i en omfattende straffesak. Mens de som selv anmelder seksuallovbrudd har hatt anledning til å forberede seg på den rettslige behandlingen, har disse barna ikke fått denne muligheten. Det er derfor meget viktig at de ivaretas på best mulig måte mens straffesaken pågår.

7.1.1 Barnehusets rolle

Alle fornærmede under 16 år som avhøres i tilrettelagt avhør, skal som utgangspunkt avhøres ved Statens Barnehus. Dette gjelder blant annet barn som har blitt utsatt for seksuelle overgrep over internett.

Barna avhøres av polititjenestepersoner med spesialutdanning innen avhør av barn. Etter avhøret har ofte de ansatte på barnehuset en samtale med barnet og eventuelt foreldrene, og de kan tilby videre kartlegging og oppfølging tilpasset det

enkelte barnets behov. Slike saker kan påvirke hele familien, og oppfølgingen kan også innebære samtaler med foreldre eller søsken. Denne oppfølgingen kan være viktig for hele familien.

Barnehusene erfarer at seksuelle overgrep via nett kan ha like store omkostninger for den enkelte som andre former for seksuelle overgrep. En betydelig andel av de utsatte rapporterer om skyld og skam og om at de holder det hemmelig. Dette medfører ofte at de ikke tar imot videre tilbud om oppfølging, slik at barnehusene må ta en særlig aktiv og inviterende tilnærming.

Ettersom antallet nettrelaterte saker øker, har barnehusene ansatte som særlig fokuserer på denne gruppen. Det er i tillegg opprettet et nasjonalt kompetansenettverk på tvers av barnehusene.

Det er elleve barnehus i Norge. Barnehusene er organisatorisk plassert i politiet, med sivilt ansatte som har yrkesbakgrunn og erfaring fra oppfølgingsarbeid med barn og unge. Når det foreligger en anmeldelse om at barn, unge eller psykisk utviklingshemmede kan ha vært utsatt for, eller vitne til, vold eller seksuelle overgrep, foretar politiet det tilrettelagte avhøret ved sitt regionale barnehus. Barnehusene skal tilrettelegge for avhør og medisinske undersøkelser, tilby behandling og oppfølging av målgruppen og ivareta koordinering av tverrfaglig og tverretattlig samhandling. I tillegg skal de bidra til faglig utvikling av saksfeltet og gi råd og veiledning til offentlige og private aktører.

7.1.2 Offeromsorgskontorene

I 2017 ble det opprettet et offeromsorgskontor i samtlige politidistrikter. Offeromsorgskontoret er et tilbud til ofre for integritetskrenkende kriminalitet og skal gi ofrene psykososial støtte, oppfølging, informasjon og veiledning gjennom hele straffesaks-kjeden, og løse dem til profesjonell hjelp, både i det kommunale og statlige tjenesteapparatet.¹⁷³

7.1.3 SLT-samarbeidet

I mange tilfeller kontakter politiet også andre aktører rundt fornærmede som kan bidra til å lette belastningen for vedkommende. Lokalt i kommunene har politiet mange potensielle samarbeidspartnere som er viktige i arbeidet med barn og unge. Mange av disse er en del av det såkalte SLT-samarbeidet (sam-ordning av lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak).¹⁷⁴

7.2 Forebyggende politiarbeid gjennom tilstedeværelse på internett

En av politiets viktigste oppgaver er å forebygge straffbare handlinger. Dette fremkommer klart i politiinstruksens § 2-1: «I ethvert tilfelle gjør politiet best nytte for seg hvis det på forhånd lykkes i å forebygge eller avverge lovbrudd eller ordensforstyrrelser.» Det kommer også til uttrykk i politiets virksomhetsstrategi *Politiet mot 2025*¹⁷⁵, der trygghet i det digitale rom er et av fire strategiske temaer.

I 2015 ga Kripas ut rapporten *Politiets tilstedeværelse på internett*. Den omhandler politiets virke på nettet, og ser på mulighetene for effektiv forebygging av kriminalitet på internett. I rapporten defineres forebygging som «et planmessig og systematisk arbeid for å forhindre og begrense kriminalitet, til forskjell fra arbeidet med å forhindre og avverge den enkelte forbrytelse».

I Politidirektoratets oppdragsbrev for 2018 ble alle politidistrikter pålagt å etablere en tilstedeværelse på internett med forebyggende formål. Politiets åpne tilstedeværelse er typisk når politidistrikter og særorganer deler informasjon og kommuniserer med befolkningen på sosiale medier. Her er det ingen tvil om at politiet er til stede. Ved skjult tilstedeværelse er det et poeng at politiet ikke gir seg til kjenne, og de går aktivt inn for å skjule sin identitet.¹⁷⁶

Politiet er i økende grad åpent til stede på internett gjennom forebyggende tiltak mot internettrelaterte seksuallovbrudd. Det finnes imidlertid ingen samlet oversikt internt i politiet over hvem som er til stede og hvor.¹⁷⁷ Gjennom sosiale medier ønsker politiet å komme i kontakt med ulike målgrupper i befolkningen, for å dele informasjon om fenomener, saker og hvordan man skal gå frem i ulike situasjoner.

Politiets nettpatrulje – Kripas

Kripas etablerte i 2015 en Facebook- side kalt «Politiets nettpatrulje – Kripas». Siden får jevnlig inn spørsmål og tips om blant annet seksuelle overgrep på internett. Her kan befolkningen også oppsøke politiet for å få kriminalitetsforebyggende råd eller veiledning i konkrete saker eller for å komme i dialog med politiet. I tillegg finner man artikler om straffbare forhold som overgrep og utpressing på nett og ulovlig bildedeling.¹⁷⁸ Tilsvarende nettpatruljer er lansert i flere politidistrikter.

¹⁷³ Brev fra Justis- og beredskapsdepartementet. 2016a.

¹⁷⁴ www.kriminalitetsforebygging.no/slt/slt-modellen/.

¹⁷⁵ Politidirektoratet. 2017.

¹⁷⁶ Kripas. 2015.

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ www.politiet.no/rad/trygg-nettbruk/politiets-nettpatrulje/.

Denne «stoppsiden» møter mange som forsøker å åpne en nettside med overgrepsmateriale. Stoppsiden er en teknisk løsning utviklet i samarbeid mellom Kripos og Telenor, og har vært i bruk siden 2004.

Kripos' nettpatrulje

- har rundt 100 én-til-én-samtaler på Facebook i måneden
- har nesten ukentlig situasjoner der handlingsplikten blir utløst
- publiserer 1–2 innlegg i uka av forebyggende karakter
- deltar i forebyggingskampanjer i samarbeid med andre seksjoner ved Kripos

Tips.politiet.no

Politiet har opprettet en egen tipsløsning hvor en av kategoriene er seksuell utnyttelse av barn på internett.

Her kan befolkningen sende inn tips om for eksempel forledelse og seksuell utpressing, krenkende seksuell atferd på nett, nettsteder med overgrepsmateriale og direkteoverførte overgrep. Tipsmottaket for denne kategorien tips driftes av Kripos og er døgnbemannet.

7.3 Forebyggende politiarbeid gjennom tekniske løsninger på internett

Formålet med å utvikle forebyggende tekniske løsninger er at disse kan fungere som en opplevd og reell kontrollfunksjon på vegne av politiet. Slike løsninger vil normalt kreve samarbeid med aktører utenfor politiet, som tjenestetilgangsløseleverandører. Dette kapitlet redegjør for noen slike løsninger.

7.3.1 Omdressering på web

Omdressering på web er en teknisk løsning utviklet i samarbeid mellom Kripos og Telenor, og har vært i bruk siden 2004. Løsningen er et system der data-trafikk dirigeres vekk fra domener som politiet har konstatert at inneholder fremstillinger av seksuelle overgrep mot barn, til en «stoppside» hos internettleverandøren. Når noen forsøker å åpne en nettside med overgrepsmateriale, omdresseres altså trafikken, og personen får i stedet se politiets stoppside. Denne siden opplyser at brukerens nettleser har prøvd å kontakte et nettsted som benyttes til distri-

busjon av overgrepsmateriale, og henviser til gjeldende straffebud. Det står også at siden kun er ment å være forebyggende, og at det ikke lagres informasjon om brukeren.

Omadressering på web har vært vellykket og har også blitt adoptert i andre land. Interpol har ved hjelp av Norge utviklet en tilsvarende løsning som har vært i bruk siden 2010. Kripos har vært en av flere leverandører til denne løsningen. Interpol genererer en liste med domener som gjøres tilgjengelig i alle verdens land, basert på kriterier som er strengere enn etter norsk lov.

Noen norske internettleverandører, som Telenor, har valgt å bruke Interpols liste over adresser i land der de har eierandeler i lokale internettleverandører, som i Pakistan, India og Thailand. Dette er land der det ellers ville vært vanskelig å få politiet til å iverksette lokale versjoner av denne løsningen, men der internettbransjen selv velger å bidra for å begrense seksuell utnyttelse av barn. Slik får arbeid utført i ett land, som Norge, betydning for internettbrukere over hele verden.

7.3.2 Police2Peer

Police2Peer¹⁷⁹ er et teknisk forebyggingsprosjekt i regi av Europol og EMPACT¹⁸⁰. Flere land deltar i prosjektet.

Police2Peer retter seg mot brukere av åpne fildelingsnettverk (peer-to-peer-nettverk), og går ut på å gjøre tilgjengelig filer med navn som indikerer at de inneholder overgrepsmateriale, men som i stedet er tomme eller inneholder bilder eller filmer av polititjenestepersoner som informerer om risikoen ved å distribuere slikt materiale. De deltagende landene har hittil tilgjengeliggjort totalt 46.000 unike «falske» filer. Filene er lastet opp mer enn 11 millioner

ganger fra Norge alene. Filene formidler alle det samme budskapet og har som formål å informere og øke brukernes følte oppdagelsesrisiko og slik motivere dem fra å distribuere overgrepsmateriale.

Når filene først er tilgjengeliggjort på fildelingsnettverket, deles de også mellom brukerne uten at politiets datamaskiner er involvert. Den mest populære filen er delt 130.000 ganger mellom brukerne på nettverket. På denne måten blir fildelingsnettverkets funksjonalitet utnyttet mot brukerne til å spre politiets budskap.

I filene informerer polititjenestepersonene om hvordan politiet kan identifisere brukerne, men viser også til et nettsted¹⁸¹ med lenker til hjelperessurser for dem som ønsker bistand for å unngå å misbruke barn, eller for å stanse sitt pågående misbruk av barn. Nettstedet hadde per 31. desember 2018 hatt mer enn 25.000 unike besøkende fra over 172 land.

7.4 Politiets forebygging gjennom andre tiltak

7.4.1 Direkte dialog med barn og unge

Alle politidistriktene har ansatte som jobber med forebyggende politiarbeid. Politiet besøker skoler og driver aktivt oppsøkende patruljering. Dialogen mellom politiet og de unge kan også omfatte internettrelaterte seksuelle overgrep. Mange forebyggende enheter i politidistriktene bidrar også med skoleforedrag om nettvett for elever og foreldre.

Det gjenstår imidlertid mye jobb med å nå ut med informasjon til barn og unge og de voksne rundt dem. I etterforskning av straffesaker og gjennomgang av elektroniske spor ser politiet at svært mange unge ikke anmelder seksuelle overgrep de har blitt utsatt for på internett. Det er nødvendig med et godt samarbeid mellom politiet og de som jobber tetttest

¹⁷⁹ <https://www.europol.europa.eu/partners-agreements/police2peer>.

¹⁸⁰ EMPACT (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats) er en plattform for samarbeid mellom EUs medlemsstaters kriminalitetsbekjempende myndigheter.

¹⁸¹ <https://helplinks.eu>.

på de unge på skoler, fritidsklubber, barnevernet og andre arenaer, for å kunne gi barn og unge mer informasjon om dette temaet. Da vil de ikke bare i større grad kunne unngå å bli utsatt, men også vite hva de skal gjøre hvis de opplever noe ubehagelig eller i verste fall straffbart. De må ikke minst vite at de vil bli møtt med hjelp og støtte hos de voksne rundt seg.

Som en del av satsningen mot internettrelaterte overgrep mot barn og unge, og i tråd med politiets strategi om trygghet i digitale rom, startet Kripas i 2018 arbeidet med et forebyggende undervisningsopplegg om ulovlig bildedeling og seksuelle overgrep blant ungdom, deriblant seksuell utpressing. Undervisningsopplegget heter «Delbart?» og ble lansert i januar 2019. Med dette tiltaket ønsker Kripas i samarbeid med politidistriktene å bidra til at målgruppen – ungdom i alderen 13–16 år og deres foreldre – settes bedre i stand til å ta gode valg og håndtere situasjoner som oppstår.

7.4.2 Samarbeid og kontakt med andre aktører

På nasjonalt nivå er politiet ved Kripas en del av Medietilsynets Trygg bruk-nettverk¹⁸². Dette nettverket samler offentlige og private aktører og frivillige organisasjoner som jobber for at barn og unge skal ha en trygg digital hverdag. Nettverket har også et eget fagråd, hvor Kripas er representert.

I 2018 har Kripas blitt en del av fagpanelet til nettsiden ung.no. Den driftes av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og er det offentliges informasjonskanal for ungdom. Kripas bidrar blant annet med å svare på spørsmål fra ungdom om seksuelle overgrep og straffbarhet.

Kripas og politidistriktene bidrar også med foredrag og innlegg på forskjellige konferanser og fagsamlinger for aktører i offentlig, privat og frivillig sektor.

Målet er å dele kunnskap og bidra til å skape flere trygge voksne som vet hvordan de skal håndtere informasjon om barn og unge som har vært utsatt for overgrep.

I kommunene er det tverretatlige samarbeidet viktig for forebygging av kriminalitet. Alle kommunene i Norge har en politikontakt, som skal bidra til tettere og mer systematisk samarbeid mellom politiet og lokale aktører for å forebygge kriminalitet.

7.4.3 Informasjon om fenomener og alvorlige trender

De siste årene har Kripas og flere politidistrikter omtalt internettrelaterte straffbare forhold i mediene. Ved å være åpne om funn i forbindelse med etterforskninger og etterretning har politiet bidratt til å synliggjøre omfanget og alvorlighetsgraden av overgrep på internett. Slik informasjon øker ikke bare kunnskapsnivået og bevisstheten i befolkningen, men gir også potensielle overgripere et signal om straffbarheten og øker den følte oppdagelsesrisikoen.

7.4.4 Varsel om dømte seksualforbrytere via Green Notice

Norsk politi erfarer at norske statsborgere dømt for seksuelle overgrep også begår overgrep mot barn i andre land. I forebyggingsøyemed drifter Interpol et varslingssystem hvor et lands politimyndigheter etter gitte vilkår kan sende et varsel til alle Interpols 192 medlemsland for å informere om en persons kriminelle aktivitet. Dette gjøres ved å utstede en såkalt Green Notice på den aktuelle personen.

En Green Notice deles i forebyggingsøyemed. Det presiseres i varselet at vedkommende ikke er etterlyst, og landet som utstedte det, bes kontaktet før eventuelle tiltak iverksettes.

¹⁸² https://www.medietilsynet.no/barn-og-medier/trygg-bruk/#anchor_264.

7.4.5 Oppfølging av mindreårige gjerningspersoner

Også mindreårige begår seksuallovbrudd på internett. Disse overgrepene er det viktig å avdekke for å kunne forebygge nye overgrep, også i voksen alder.¹⁸³ Politiet ser at flere som begår seksuallovbrudd i voksen alder, startet med overgrep som ung.

Behandlingstilbudet er begrenset for barn og unge som har utvist skadelig seksuell atferd, men som ikke nødvendigvis er anmeldt til politiet. To rapporter fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress i 2017 peker på at det mangler kompetanse på dette området, og foreslår en landsdekkende struktur for behandling av denne gruppen.¹⁸⁴

I flere politidistrikter tilbyr Statens Barnehus oppfølging av barn og unge anmeldt for seksuallovbrudd etter at de er avhørt, særlig dersom de er under 16 år.¹⁸⁵

Et av flere tiltak som iverksettes for å følge opp unge anmeldt for seksuallovbrudd, er en bekymringssamtale hos lokalt politi. Denne samtalen brukes blant annet for å kartlegge den unge og de foresattes evne og motivasjon til å endre egen livssituasjon.¹⁸⁶ Også mindreårige som har utvist bekymringsfull atferd uten å være anmeldt, kan kalles inn til en bekymringsamtale.

7.4.6 Forebyggende arbeid mot potensielle overgripere

Sammenlignet med andre europeiske land har Norge et svært begrenset tilbud til personer med seksuell interesse for barn som ønsker hjelp for ikke å begå overgrep.

Redd Barna beskriver i rapporten *Hjelpelinje for personer med seksuelle følelser for barn* situasjonen for denne gruppen i Norge.¹⁸⁷ Rapporten konkluderer med at en hjelpelinje for potensielle overgripere kan spille en viktig rolle i det langsiktige arbeidet med å forebygge seksuelle overgrep mot barn.¹⁸⁸

En lavterskel hjelpelinje for personer med seksuelle følelser for barn vil bidra til å utvide og styrke en bredere, helhetlig folkehelsestrategi ved å rette seg også mot personer som ikke er kjent for myndighetene, før overgrep har skjedd, og på den måten bidra til en reduksjon i seksuelle overgrep mot barn.

Tiltak mot personer som laster ned overgrepsmateriale – Proteus-prosjektet

En del gjerningspersoner som oppsøker overgrepsmateriale på internett, begår som nevnt også fysiske overgrep. Trøndelag politidistrikt opprettet våren 2018 en egen etterforskningsgruppe, SOBI (seksuelle overgrep mot barn på internett). Gruppen monitorer utvalgte fildelingsnettverk og identifiserer gjerningspersoner som laster ned overgrepsmateriale. Ved hjelp av et risikovurderingsverktøy vurderer politiet risikoen for at disse gjerningspersonene også begår fysiske seksuelle overgrep mot barn.

Gjerningspersoner som vurderes å utgjøre en høy risiko for fysiske overgrep, blir etterforsket av politiet.¹⁸⁹

Dersom risikoen vurderes som lav, følges vedkommende opp i det forebyggende sporet. Han eller hun blir da kontaktet av politiet, som etter samtykke kommer inn og tar en samtale om aktiviteten de har observert på fildelingsnettverk. De ber også om samtykke til å beslaglegge datautstyr og gir

¹⁸³ Se Kripos. 2017: «Mindreårige anmeldt for voldtekt».

¹⁸⁴ Det er opprettet et Nasjonalt klinisk SSA-nettverk: <https://betaniensykehus.no/helsefaglig/forskning-og-utvikling/nasjonalt-klinisk-ssa-nettverk#prosjektets-hovedm%C3%A5l>

¹⁸⁵ <https://www.konflikttraadet.no/ungdomsstraff.372347.no.html>.

¹⁸⁶ Politidirektoratet. 2011.

¹⁸⁷ Redd Barna. 2017.

¹⁸⁸ I statsbudsjettet for 2018 ble det bevilget tre millioner kroner til et slikt tiltak. I Prop. 85 S (2017–2018), Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2018, ble beløpet foreslått overført fra Redd Barna til Helsedirektoratet, etter initiativ fra Redd Barna.

¹⁸⁹ Beskrivelsen av prosjektet kommer fra Trøndelag politidistrikt.

informasjon om et behandlingsopplegg kalt Proteus-prosjektet. Politiet følger ikke opp hvorvidt vedkommende faktisk starter behandling, og prosjektet utleverer ikke informasjon om behandlingsløp til politiet. Politiet destruerer beslaglagt datautstyr og irettfører den ulovlige nedlastingen av overgrepsmateriale som er observert på fildelingsnettverk.

Ansvarlig for Proteus-prosjektet ved Seksjon for nasjonale rettspsykiatriske funksjoner, avdeling Brøset, St. Olavs hospital, beskriver prosjektet slik:

Proteus-prosjektet ble startet i mai 2018 som et samarbeid mellom Trøndelag politidistrikt og kompetansesenteret for retts-, sikkerhets- og fengselspsykiatri, avdeling Brøset. Dette er et unikt samarbeidsprosjekt, både i Norge og internasjonalt. Politiet benytter programvare i samarbeid med Kripas og tar direkte kontakt med personer som bruker fildelingsnettverk til å laste ned overgrepsmateriale. Basert på prioriteringsretningslinjer utviklet av norsk politi får noen av disse tilbud om et program for å forebygge videre internettrelaterte lovbrudd og fysiske seksuelle overgrep mot barn.

Programmet bygger behandlingen på en individuell risikovurdering og individuelle samtaler, men partner til deltageren blir invitert til én eller to samtaler. Teknikkene baserer seg på kognitiv atferdsterapi og det såkalte Risk-Need-Responsivity-prinsippet fra kriminologi og sikkerhetspsykiatri.

Både deltagere, behandlere og opplevd nytte blir evaluert underveis. Det planlegges en effektstudie med tilbakefall til ny kriminalitet som effektmål.

7.5 Internasjonale kampanjer

7.5.1 Stop Child Abuse – Trace an Object – Europol

Europol lanserte i 2017 kampanjen *Stop Child Abuse – Trace an Object*, der de ber om hjelp fra befolkningen til å identifisere objekter som kan ses i beslaglagt overgrepsmateriale, som brusflasker, emballasje og bygninger.¹⁹⁰

Tanken bak kampanjen er at jo flere som kan bidra til å identifisere gjenstandene, jo kortere vil undersøkelsesprosessen bli, noe som igjen gjør at politiet raskere kan identifisere fornærmede og gjerningsperson.

7.5.2 #SayNo!-kampanjen – Europol

#SayNo! er en forebyggende kampanje fra Europol som har til formål å øke bevisstheten rundt seksuell tvang og utpressing av barn på internett.

Kampanjen består blant annet av en video om nøkkelfaktorene i seksuell tvang og utpressing på internett. Videoen setter søkelyset på gjerningspersonenes motivasjon og modus, og gir råd og veiledning til utsatte personer. Det ligger informasjon om kampanjen og ulike hjelpetiltak, både for ofre og i forebyggende øyemed, på Europols hjemmeside (www.europol.europa.eu/sayno).

En av kampanjevideoene er oversatt til norsk og er blant annet blitt brukt i Kripas' informasjonsarbeid rundt seksuell utpressing.

Europol fokuserer også på å styrke samarbeidet mellom relevante aktører i ulike EU-land for å finne en best mulig løsning på hvordan slike hendelser bør håndteres.¹⁹¹

¹⁹⁰ Europol. 2017a.

¹⁹¹ Europol. 2017b.

A wooden gavel with a dark handle and a light-colored head rests on a red book. The book's spine features the text 'NORGES LOVER' and '1687-2015' along with a royal crest. The background is a blurred courtroom setting with a judge's bench.

Utfordringer for politi og påtalemyndighet

8

Kapittel 8

Utfordringer for politi og påtalemyndighet

Seksuallovbrudd begått ved bruk av internett medfører en rekke utfordringer for politiet og påtalemyndigheten. Etterforskning og irettføring av disse sakene er viktig av hensyn til de fornærmede, men også for i forebyggende hensikt å ivareta den individual- og allmennpreventive virkningen dette kan ha. I dette kapitlet presenteres tolv av utfordringene norsk politi møter i arbeidet med å avdekke og etterforske slike saker. Flere av dem er tidligere beskrevet i Samordningsorganets årsrapport for 2017.¹⁹²

8.1 Manglende krav til lagring av abonnementsinformasjon for IP-adresser

Identifisering av gjerningspersoner og fornærmede er avgjørende for raskest mulig å avdekke og avverge seksuelle overgrep. Da er det sentralt å kunne knytte IP-adressene¹⁹³ som er benyttet i forbindelse med overgrepene, til internettabonnenter.

Internettleverandørene er ikke pålagt å lagre knytningen mellom abonnement og IP-adresse. Dermed lagrer leverandørene i enkelte sammenhenger ikke denne informasjonen, eller de lagrer ikke nok detaljer til å identifisere et enkeltabonnement. Dette gjør det vanskeligere for politiet å identifisere personer

som begår eller er utsatt for seksuelle overgrep over internett.

Dersom politiet for eksempel mottar informasjon om at noen har brukt en bestemt IP-adresse til å tilby direktestrømming av seksuelle overgrep mot sitt eget barn, kan den manglende lagringsplikten gjøre det umulig for politiet å identifisere de involverte, eller at arbeidet krever betydelig mye mer tid og ressurser enn om informasjonen hadde vært lagret hos internettleverandørene.

I tillegg har flere internettleverandører teknologi som gjør at en rekke abonnenter bruker samme IP-adresse samtidig. Dette gjelder særlig enkelte leverandører av mobilt internett. Dersom politiet kun vet hvilken IP-adresse som er benyttet ved et overgrep, og det ikke er lagret tilstrekkelig detaljert informasjon til å identifisere én abonnent blant alle abonnenter som bruker IP-adressen samtidig, vil det iverksettes undersøkelser mot en større personkrets enn det som ville ha vært nødvendig dersom det ble lagret tilstrekkelig abonnementsopplysninger. Konsekvensen kan også her bli at politiet ikke har mulighet til å identifisere brukeren.

Kripos stiller seg bak Samordningsorganets tilrådning om at Justis- og beredskapsdepartementet bør vurdere en lovendring som pålegger slik lagring.¹⁹⁴

¹⁹² Samordningsorganet består av ledere i Politidirektoratet, Riksadvokaten, Kripos, ØKOKRIM og Oslo politidistrikt. Det gir økonomisk støtte til politidistrikter og særorganer i deres innsats mot alvorlig kriminalitet. I 2017 delte Samordningsorganet ut 9,5 millioner kroner til etterforskning av seksuelle overgrep, noe som utgjorde 42 prosent av midlene.

¹⁹³ En IP-adresse er enkelt forklart en datamaskins telefonnummer. I Rt-1999-1944 beskriver Høyesterett knytningen mellom IP-adresse og abonnent slik: «En opplysning om abonnentens navn på grunnlag av et IP-nummer som er tildelt for bruk på et bestemt tidspunkt, har atskillig likhet med en opplysning om hvem et bestemt hemmelig telefonnummer tilhører, selv om anonymiteten i siste tilfelle er knyttet til avtale, mens den her beror på tekniske begrensninger i systemet. I begge tilfeller dreier det seg om abonnementsopplysninger.»

¹⁹⁴ Samordningsorganet. 2017.

8.2 Plikt til å slette koblingen mellom IP-adresse og abonnent etter 21 dager

En datamaskins IP-adresse er et sentralt spor i straffesaker av den typen denne rapporten omhandler. Norske internettleverandører har adgang – ikke plikt – til å lagre koblingen mellom en identifiserbar kunde og en IP-adresse. Datatilsynet har imidlertid pålagt leverandørene å slette koblingen etter 21 dager. Dette regelverket byr på utfordringer for norsk politi, da sporing av IP-adresser ofte vil være den eneste og/eller den mest pålitelige muligheten til å knytte straffbar kommunikasjon til en gjerningsperson. I praksis vil dette si at dersom det er mer enn 21 dager siden det straffbare forholdet fant sted når det anmeldes, og IP-adressen er alt politiet har å gå etter, blir det vanskelig og i noen tilfeller umulig å identifisere gjerningspersonen.

Politiets erfaring er at dette regelverket alene har ført til at mange i Norge som kan mistenkes for å ha utnyttet barn seksuelt på internett, ikke har blitt identifisert. I noen sammenhenger fører det dessuten til at Norge blir en mindre aktuell samarbeidspartner for andre land når spor leder til Norge eller norske VPN-tjenester.

Kripos har ved flere anledninger tatt opp problemstillingen med Justis- og beredskapsdepartementet og Politidirektoratet.¹⁹⁵ Spørsmålet har også blitt drøftet i Stortinget, som 15.06.2017 vedtok å be Regjeringen utrede dette.¹⁹⁶ Dette arbeidet er ikke ferdigstillet.¹⁹⁷

8.3 Manglende regulering av VPN-leverandører

VPN-teknologi (virtuelt privat nettverk) benyttes for å opprette en sikker og kryptert forbindelse (en «tunnel») mellom en brukers dataenhet og en

VPN-tjeneste. Man kan da se at en bruker benytter VPN-tjenesten, men ikke hva den benyttes til. Brukeren kan også fremstå som om han befinner seg et annet sted enn han faktisk gjør. Flere VPN-leverandører tilbyr oppkoblinger i Norge.

Dersom politiet eksempelvis får informasjon om en IP-adresse som har blitt benyttet til deling av overgrepsmateriale, kan identifisering av gjerningspersonen være avhengig av at VPN-leverandøren har logget informasjon som knytter bruk til bruker.

Leverandører og underleverandører av slike tjenester er ikke regulert. VPN-leverandørene hevder ofte at de ikke logger hva brukerne gjør når de benytter tjenestene deres, og at de dermed ikke har data å utlevere til myndighetene.

Europol omtaler VPN som en av mange krypterings- og anonymiseringsløsninger som seksualforbrytere bruker i stor og økende grad.¹⁹⁸

Kripos stiller seg bak Samordningsorganets tilråding om å utrede et eventuelt påbud for norske VPN-leverandører om å loggføre identifiserende brukerdata samt et forbud mot at norske vertsselskaper leverer tilgang til VPN-leverandører som ikke etterkommer påbudt logging.¹⁹⁹

8.4 Manglende regulering av kryptovaluta

I forbindelse med kommersialisering av overgrepsmateriale er det ingen tvil om at kryptovaluta er et av mange tiltak sikkerhetsbevisste gjerningspersoner anvender for å skjule sin identitet. Ifølge UNICEF er økt bruk av kryptovaluta en medvirkende faktor til at omfanget av direkteoverførte bestillingsovergrep vokser.²⁰⁰ Hvor mange norske

¹⁹⁵ Kripos. 2017d.

¹⁹⁶ Stortingsvedtak 944 og 945 av 15.06.2017.

¹⁹⁷ Statsministerens kontor. 2019.

¹⁹⁸ Europol. 2017a.

¹⁹⁹ Samordningsorganet. 2017.

²⁰⁰ UNICEF. 2017.

gjerningspersoner som betaler for overgrepsmateriale eller direkteoverførte overgrep med kryptovaluta, er ukjent. I Norge har man kunnet kjøpe kryptovaluta helt anonymt, noe som har gjort det vanskelig å identifisere nordmenn som har brukt kryptovaluta til å kjøpe eller selge overgrep eller overgrepsmateriale.

Norske vekslings tjenester for kryptovaluta har ikke tidligere vært regulert utover at de har måttet forholde seg til den norske straffeloven. En ny forskrift om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering (hvitvaskingsforskriften) trådte i kraft 15. oktober 2018. Forskriften utvider hvitvaskingslovens anvendelsesområde til også å gjelde virtuell valuta. Det er for tidlig å konkludere hvilken effekt denne lovendringen vil ha på transaksjoner som gjelder seksuell utnyttelse av barn på internett. Det er grunn til å følge utviklingen videre.

8.5 Uavklarte prosessuelle rettigheter for fornærmede i utlandet

Norsk politi vet at et stort antall barn i utlandet har blitt ofre for seksuelle overgrep bestilt av norske gjerningspersoner. Sannsynligvis er det også store mørketall.

Norsk politi har avhørt flere filippinske barn i forbindelse med etterforskning av norske statsborgere mistenkt for å ha bestilt overgrep mot dem. Ofte avdekker man barn som har vært utsatt for slike overgrep, uten å registrere dem som fornærmede i den norske straffesaken. Det blir da heller ikke oppnevnt bistandsadvokat for dem i Norge. Dette medfører at det i realiteten ikke er noen utover politiet som har til oppgave å påse at barnas rettigheter blir ivaretatt i straffesaken. Dette har betydning på flere måter, for eksempel fordi en bistandsadvokat kunne krevd erstatning og oppreisning til barnet, foreslått etterforskningsskritt for å ivareta barnets interesser eller klagd på en eventuell henleggelse

– noe det er vanskelig å tenke seg at andre ville hatt interesse av å gjøre i disse sakene.

Det er svært ressurskrevende og i en del tilfeller umulig for politiet å dra til utlandet for å avhøre samtlige fornærmede i saker som gjelder direkteoverførte overgrep.²⁰¹ Dersom den norske straffesaken kan opplyses tilstrekkelig uten avhør av de fornærmede, eller ved at kun noen få fornærmede avhøres, vil politiet i en del tilfeller ikke ta de siste etterforskningsskrittene som kunne ført til en mer sikker identifisering av de fornærmede. Dette kan for eksempel være tilfelle når den mistenkte selv har gjort opptak av direkteoverførte overgrep, eller når det foreligger chattelogger som i tilstrekkelig grad belyser straffespørsmålet. I slike tilfeller har det hittil i liten grad blitt oppnevnt bistandsadvokat for de fornærmede, selv når det har dreid seg om svært alvorlige forhold hvor straffebestemmelsen ellers ville gitt rett på det.

Voldsoffererstatningsloven og voldsoffererstatningsforskriften er begrenset til å gjelde forhold der skaden er påført i Norge, eller i særlige tilfeller dersom skadelidte bodde i Norge på skadetidspunktet.²⁰² Dette innebærer at loven ikke gjelder for utenlandske fornærmede som er utsatt for direkteoverførte overgrep i utlandet.

I forslaget til ny voldsoffererstatningslov, NOU 2016:9, er det foreslått at ordningen skal utvides til tilfeller der norske statsborgere eller andre med bopel i Norge på handlingstidspunktet utsetter barn for grove straffbare handlinger i utlandet, dersom saken behandles av en norsk domstol og straffebestemmelsene har en strafferamme på over fire år.²⁰³ Forslaget innebærer at barn utsatt for slike handlinger ikke omfattes dersom saken for

201 Årsaker til dette kan være at de utsatte barna er vanskelig å lokalisere, eller at sikkerhetssituasjonen i det aktuelle landet er problematisk.

202 Lov om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m., § 2. Forskrift om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling, § 3.

203 Justis- og beredskapsdepartementet. 2016b.

eksempel henlegges. Videre innebærer forslaget at barn som utsettes for direkteoverførte overgrep, jf. straffeloven § 310, eller for overgrep som dokumenteres på bestilling fra en gjerningsperson i Norge, jf. § 311, som begge har en strafferamme på tre års fengsel, ikke vil bli omfattet med mindre forholdene i tillegg rammes av andre bestemmelser med en høyere strafferamme.

Kripos er ikke kjent med at det har blitt idømt erstatning eller oppreisning til utenlandske ofre i slike saker, i motsetning til hva som er normalt for fornærmede i Norge.²⁰⁴ I Sverige er det flere eksempler på at gjerningspersoner har blitt dømt til å betale oppreisning til barn i utlandet som de har utsatt for internettrelaterte overgrep.²⁰⁵

8.6 Forkortet foreldelsesfrist i straffeloven § 305 b

Straffeloven § 305 kommer til anvendelse i en stor del av sakene som gjelder seksuelle overgrep over internett. Kun i et fåtall av sakene anmelder fornærmede forholdet når det skjer, så det tar ofte lang tid før politiet får kjennskap til det. Den tidligere straffeloven § 200 annet ledd, annet punktum, om å forlede et barn under 16 år til å utvise seksuelt krenkende atferd, er videreført i straffeloven av 2005 i § 305 bokstav b. Denne bestemmelsen har en strafferamme på ett år, og har med det en foreldelsesfrist på to år. I den gamle straffeloven hadde tilsvarende bestemmelse tre års strafferamme, og ved særdeles skjerpene omstendigheter var strafferammen seks år, slik at foreldelsesfristen da var på ti år.^{206, 207}

Med den nye forkortede foreldelsesfristen vil en ikke ubetydelig andel av sakene som politiet avdekker når de gjennomgår beslag, allerede være

foreldet (med mindre forholdet også rammes av bestemmelser med en høyere strafferamme).

Justis- og beredskapsdepartementet sendte i mai 2018 et forslag om endringer i straffeloven ut på høring der blant annet denne problemstillingen tas opp.²⁰⁸ Flere høringsinstanser sluttet seg til forslaget om økt strafferamme, eventuelt i kombinasjon med utskutt foreldelsesfrist.^{209, 210} Kripos skrev blant annet følgende i sin høringsuttalelse:

Dette bør etter Kripos' oppfatning repareres ved en utskutt foreldelsesfrist for handlinger som omfattes av § 305 b). Alternativt bør strafferammen for § 305 bokstav b) heves til 2 år.²¹¹

8.7 Lav strafferamme i straffeloven § 311

Straffeloven § 311 om fremstillinger av seksuelle overgrep mot barn, eller fremstillinger som seksualiserer barn, har en strafferamme på tre års fengsel. Representanter fra påtale- og politifaglig etterforskningsledelse ved politidistriktene som Kripos har vært i kontakt med i forbindelse med denne rapporten, har stilt spørsmål ved om strafferammen er for lav til å gjenspeile alvorligheten ved handlingene som rammes av bestemmelsen.²¹²

I flere rettskraftige dommer har retten brukt strafferammen i § 311 tilnærmet maksimalt.²¹³ I en av dommene ble det stilt spørsmål ved om straffe-

²⁰⁸ Justis- og beredskapsdepartementet. 2018.

²⁰⁹ Utskutt foreldelsesfrist innebærer at foreldelsesfristen begynner å løpe når fornærmede fyller 18 år.

²¹⁰ Riksadvokaten bemerket i sitt høringsvar av 20.09.2018 at de «heller til at det kan være grunnlag for å heve strafferammen til fengsel i to år, blant annet for å gi mulighet til å idømme en strengere fengselsstraff i de tilfellene der det er mange fornærmede. Dette gjelder særlig nettovergrepssaker, hvor det kan være flere hundre fornærmede». Riksadvokaten bemerket videre at «det kan i tillegg vurderes om også § 305 bør være blant straffebudene med utskutt foreldelsesfrist, men riksadvokaten heller til at det ikke er nødvendig dersom fristen for foreldelse forlenges på annen måte». Politi hogskolen støttet i sitt høringsvar av 24.08.2018 forslaget om å forlenge foreldelsesfristen for handlinger med ett års strafferamme, alternativt at strafferammen for straffeloven § 305 økes. De mener videre at det bør vurderes utskutt foreldelsesfrist.

²¹¹ Brev datert 06.09.2018 til Politidirektoratet.

²¹² Trøndelag, Oslo og Vest politidistrikter.

²¹³ Se for eksempel LE-2017-122181, Bergen tingretts dom 17-089296 og Oslo tingretts dom 17-139038.

²⁰⁴ Det ble nedlagt påstand om erstatning i Bergen tingretts sak 18-051923 MED-BERG.

²⁰⁵ Dom 2013-04-12 Malmö Mål nr. B 213-13 i Hovrätten över Skåne och Blekinge.

²⁰⁶ I tillegg er gjerningsinnholdet utvidet ved at bestemmelsen nå også omfatter tilfeller hvor man tvinger fornærmede til de aktuelle handlingene.

²⁰⁷ HR-2013-850-U

rammen er høy nok sett hen til «den teknologiske utviklingen, og de sterke allmennpreventive hensyn som har medført stadig strengere straffer».²¹⁴

Til sammenligning er strafferammen for «grovt barnpornografibrott» i Sverige seks år, mens en utredning fra juni 2018 foreslår å øke minstestrafen fra seks til ni måneders fengsel. Ved bedømmelsen av om forholdet er grovt, tas det blant annet hensyn til om det gjelder en særlig stor mengde bilder, og om barna på bildene er særlig unge, utsatt for vold eller utnyttet på en særlig hensynsløs måte.²¹⁵

I Danmark er strafferammen for tilsvarende bestemmelse, i straffeloven § 235, seks år dersom det foreligger særlig skjerpende omstendigheter, som at barnets liv er i fare, det er anvendt grov vold, eller det er snakk om utbredelse av «pornografiske fotografier eller film, andre pornografiske visuelle genfigelser eller lignende af personer under 18 år» av mer systematisk eller organisert karakter.²¹⁶

8.8 Ingen avvergingsplikt for straffeloven §§ 310 og 311

Saker om internettrelaterte seksuelle overgrep mot barn avdekkes, som vi har sett, som oftest enten fordi politiet får en melding fra en utenlandsk organisasjon som NCMEC, eller når politiet gjennomgår materiale i en straffesak. De blir sjelden anmeldt av de fornærmede eller av utenforstående. Dette er en utfordring fordi det nødvendigvis krever større ressurser når politiet må grave seg frem til sakene, enn når de blir anmeldt.

I boken *Tale eller tie – om plikt til å avverge alvorlige lovbrudd og uriktige domfellelser*²¹⁷ stilles det spørsmål ved om avvergingsplikten i straffeloven § 196 bør utvides til også å gjelde straffeloven § 311, om fremstillinger som viser seksuelle overgrep mot barn, og fremstillinger som seksualiserer barn. Det vil kunne medføre at slike saker i større grad blir anmeldt til politiet. Det samme vil kunne bli tilfellet dersom avvergingsplikten også omfattet straffeloven § 310.

Riksadvokaten sluttet seg i sitt høringsvar til NOU 2017: 12 til at det bør ses nærmere på om det er behov for endringer i straffeloven § 196 for å øke bestemmelsens betydning for å avdekke vold og overgrep mot barn. Riksadvokaten skriver:

Både kravet om at risikoen for fremtidig vold eller overgrep må fremstå som sikkert eller mest sannsynlig, og det at plikten er begrenset til å gjelde risiko for kroppsskade, drap og mishandling i nær relasjon og de mest alvorlige seksuallovbruddene, er nok medvirkende til bestemmelsen så langt ikke hatt noen særlig praktisk betydning. Også den korte foreldelsesfristen antas å være av betydning.

Kripos avga også høringsvar, og uttalte:

Kripos er positiv til at det vurderes. Dersom man ikke ønsker at plikten skal favne for bredt, er et alternativ å utrede om det bør omfatte § 311 der hvor det straffbare materialet viser barn under 14 år, eller barn som fremstår å være under 14 år.

*For en utenforstående vil det være vanskelig å vite hva slags seksuelle overgrep det er sannsynlighetsovervekt for at vil bli begått. Ved å inkludere § 311, vil denne vurderingen kunne være enklere å foreta.*²¹⁸

²¹⁴ Bergen tingretts dom 17-089296.

²¹⁵ Justitiedepartementet. 2018.

²¹⁶ <https://danskelope.dk/straffeloven/235>.

²¹⁷ Holmboe. 2017.

²¹⁸ Kripos. 2017c.

8.9 Manglende meldeplikt ved funn av overgrepsmateriale

Kripos mottar altså en mengde meldinger fra NCMEC, som resultat av at amerikanske tjenesteleverandører innen for eksempel sosiale medier og lagringstjenester har plikt til å melde fra dersom de oppdager overgrepsmateriale eller seksualisert materiale av barn som blir lagret eller distribuert via tjenestene deres.²¹⁹ Også flere andre land har lignende bestemmelser.²²⁰ Rapporteringsplikten i andre land gjelder også norske brukere av tjenestene som er omfattet av den. Flere personer i Norge har blitt domfelt for besittelse av overgrepsmateriale på bakgrunn av lovbestemt rapporteringsplikt i andre land.

Norske internettleverandører har etter dagens lovverk imidlertid ingen plikt til å rapportere det dersom de oppdager at tjenestene deres brukes til straffbar oppbevaring eller distribusjon av seksualisert materiale av barn. Flere norske saker som gjelder fysiske seksuelle overgrep har blitt avdekket som følge av rapporteringsplikten i andre land. Det bør vurderes om også norske tjenesteleverandører bør bidra i arbeidet med å avdekke personer som befatter seg med overgrepsmateriale, eksempelvis gjennom en varslingsplikt til politiet.

8.10 Komplisert juridisk praksis ved utveksling av IP-adresser mellom USA og Norge

I kapittel 2 fremgår det at det foregår omfattende informasjonsutveksling mellom Kripos og utenlandske myndigheter om personer som er i befatning med overgrepsmateriale, særlig med NCMEC i USA,

da de fleste store leverandører av internettjenester har hovedkontor der.

For å få informasjon fra amerikanske tjenestetilbydere utover det som er rapportert via NCMEC, er imidlertid Norge i flere tilfeller avhengig av å sende en rettsanmodning, noe som er en svært tidkrevende prosess. Det er ikke uvanlig med opptil ett års svartid på en anmodning. I saker som gjelder overgrep mot barn, er tidsfaktoren viktig for å kunne avdekke og eventuelt forhindre nye overgrep.

En annen utfordring er at de fleste tjenesteleverandører anser at landet som ber om å få utlevert IP-adresser, kun har rett på de IP-adressene som er «geografisk» tilknyttet dette landet. Så dersom norske politimyndigheter etterspør IP-adressen bak et brukernavn som har delt overgrepsmateriale, vil tjenesteleverandøren kun utlevere adressen dersom den er norsk. Er den ikke det, vil tjenesten henvise til landet der IP-adressen hører hjemme, uten å opplyse om hvilket land dette er. Som beskrevet over vil en norsk bruker kunne skjule sin identitet og geografiske plassering gjennom bruk av VPN.

Samordningsorganet ser klare fordeler med å inngå en gjensidig avtale med USA om bistand i straffesaker, og anbefaler at dette vurderes nærmere.²²¹ Kripos stiller seg bak denne anbefalingen.

8.11 Behov for tettere internasjonalt politisamarbeid

Denne rapporten peker i flere sammenhenger på hvordan seksualforbrytere over hele verden bruker internett til å komme i kontakt med hverandre eller utnytte barn i andre verdensdeler.

²¹⁹ Dette gjøres ved at tjenesteleverandørene sammenligner filer med en forhåndsdefinert liste med «hash-verdier» for bilder og filmer som viser overgrepsmateriale eller seksualisert materiale av barn. Listen oppdateres kontinuerlig etter hvert som overgrepsmateriale avdekkes eller innrapporteres. Tjenesteleverandørene rapporterer om treffene til NCMEC, som vidererapporterer til landet hvor det antas at brukeren befant seg på tidspunktet for opplasting/deling. <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2258A>.

²²⁰ Canada, bill C-22, 23rd March, 2011 og International Centre for Missing & Exploited Children, 2018.

²²¹ Samordningsorganet, 2017.

Effektiv bekjempelse av slik kriminalitet krever derfor et godt internasjonalt samarbeid, blant annet for å kunne håndtere situasjoner hvor gjerningspersonen, ofrene og tjenesteleverandøren befinner seg i forskjellige land. Tett internasjonalt samarbeid er også nødvendig for å håndtere forskjeller i lovgivning, begrepsbruk og nasjonale prioriteringer.²²²

Også Riksadvokaten har poengtert nødvendigheten og viktigheten av samarbeid med utenlandske politimyndigheter på dette kriminalitetsområdet.²²³

Et eksempel på en stor nettovergrepssak er en sak fra Øst politidistrikt som ofte er omtalt som «OP Sandra». Saken gjaldt en fotballdommer som var siktet for overgrep mot 458 fornærmede. Omfanget av bevisførselen for tingretten ble avgrenset ved at 247 saker ble avgjort med prosessøkonomisk påtaleunntatelse. De resterende og mest alvorlige forholdene, mot 329 fornærmede, skal behandles i retten, der hovedforhandling er berammet til ni måneder fra januar 2019.²²⁶

8.12 Praktiske utfordringer i saker med mange fornærmede

I mange saker ser vi at én gjerningsperson begår seksuallovbrudd mot flere hundre barn og unge over internett. Disse sakene medfører praktiske utfordringer for politi og påtalemyndighet i avgrensningen av saken, både når det gjelder identifisering av de fornærmede og omfanget av bevisførselen for domstolene.

Riksadvokaten har nedsatt en arbeidsgruppe som skal se på effektivisering av domstolsbehandlingen av større straffesaker. Første delrapport fra arbeidsgruppen gjengir flere forslag til effektivisering av etterforskningen og irtetteføringen av store nettovergrepssaker.²²⁴ Riksadvokaten har i hovedsak sluttet seg til arbeidsgruppens forslag²²⁵, og rapporten er også nevnt i Riksadvokatens kvalitetsrundskriv nr. 3/2018, *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (Kvalitetsrundskrivet)*.

²²² WeProtect Global Alliance. 2018.

²²³ Riksadvokaten. 2017a.

²²⁴ Riksadvokaten. 2018c.

²²⁵ Riksadvokaten. 2018a.

²²⁶ Riksadvokaten. 2018c.

Fremtidsutsikter 9

Kapittel 9

Fremtidsutsikter

Denne rapporten viser hvordan barn utnyttes seksuelt ved hjelp av internett. I et strategisk perspektiv mener Kripos følgende utviklingstrekk vil være sentrale fremover:

9.1 Den globale digitaliseringen vil føre til flere potensielle overgrepere og ofre

Utbredelsen av internett og en rivende teknologisk utvikling innenfor digital kommunikasjon innebærer at en stadig større andel av verdens befolkning får mulighet til å ta i bruk internett som kilde til overgrepsmateriale. Hver eneste dag blir seksuelle overgrep mot barn dokumentert og distribuert på internett. Dette materialet har en verdi og gir status blant seksualforbrytere, og blir derfor sjelden slettet.

Mengden materiale vil fortsette å vokse så lenge vi ikke klarer å utvikle systemer som effektivt avdekker og fjerner tilgjengelig overgrepsmateriale på internett. Videre vil internett for mange, særlig i fattige land, representere en inntektskilde for voksne som har tilgang på barn og oppdager at de har en «vare» de kan selge.

9.2 Omfanget av egenprodusert seksualisert materiale av barn på internett vil fortsette å øke

Seksualforbryteres evne til å forlede, manipulere eller tvinge barn til å utføre seksuelle handlinger foran et webkamera er beskrevet i en rekke dommer

de siste årene. Overgrepsmaterialet deles i noen tilfeller med andre gjerningspersoner. I tillegg deler barn og ungdom seksualiserte bilder og filmer av seg selv eller jevnaldrende. Også dette kan til slutt bli en del av det seksualiserte materialet på internett som er tilgjengelig for personer med seksuell interesse for barn. Med mindre tiltak som kampanjer, generelle advarsler og straffeforfølgning har en effekt, er det grunn til å tro at denne utviklingen vil fortsette.

9.3 Personer som ønsker å utnytte barn seksuelt ved hjelp av internett, vil benytte seg av stadig ny teknologi for å beskytte identiteten sin

Grunnleggende funksjonalitet i applikasjoner og tjenester som benyttes på internett, vil i stadig større grad innebære kryptert kommunikasjon mellom brukere og mellom brukere og innhold. Denne utviklingen kan styrke det generelle personvernet, men kan også beskytte personer som har til hensikt å begå overgrep mot barn eller utveksle overgrepsmateriale.

Dersom politiet skal lykkes i denne utfordrende situasjonen, forutsetter det at de får tilgang til avgjørende bevis gjennom et oppdatert og godt lovverk og samarbeid med tjenesteleverandører i Norge og utlandet.

9.4 Økt kommersialisering av seksuell utnyttelse av barn over internett

Innen seksuell utnyttelse av barn har det lenge forekommet profittbaserte aktører. Det er grunn til å tro at både det åpne og det mørke nettet også i fremtiden vil utgjøre en arena for kjøp og salg av overgrepsmateriale, særlig i form av direkteoverførte bestillingsovergrep. Selv om overgrepsmateriale for det meste utveksles gratis, og det hovedsakelig er nytt overgrepsmateriale som fungerer som valuta, kan man ikke se bort fra at flere aktører i fremtiden vil søke å tjene penger i dette markedet.

De siste årene har norsk og utenlandsk politi, i samarbeid med andre aktører, avdekket et stort omfang av direkteoverførte bestillingsovergrep. Det er sannsynlig at det i fremtiden vil bli avdekket flere slike saker, særlig på bakgrunn av et stadig sterkere fokus fra internettleverandører, betalingstjenester og internasjonale politimyndigheter. Samtidig vil den kontinuerlige utviklingen innenfor digital kommunikasjonsteknologi og anonymiserte betalingsløsninger være en utfordring i etterforskningen av disse sakene.

9.5 Sterkere fokus på forebygging blant personer med seksuell interesse for barn vil kunne forhindre overgrep, både via internett og fysisk

Redd Barnas rapport fra 2017 konkluderer med at det er et sterkt behov for et lavterskel hjelpetilbud og for å styrke og utvide behandlingstilbudet til personer med seksuell interesse for barn. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress har påpekt det samme behovet, og det omtalte Proteus-prosjektet er et eksempel på utprøving av forebyggende tiltak mot denne gruppen også i nært samarbeid med politiet. Dette vil igjen kunne bidra til at færre barn blir utsatt for overgrep.

9.6 Betydelige samfunnsmessige kostnader ved at flere barn utnyttes seksuelt over internett

Denne rapporten viser hvordan seksuell utnyttelse av barn over internett kan ha store skadevirkninger for de utsatte barna. I tillegg er det liten tvil om at disse skadevirkningene innebærer store samfunnsmessige kostnader i form av behandling av ofrenes helseskader, redusert arbeidskapasitet og langvarig arbeidsledighet samt kostnader knyttet til myndighetenes forebyggende arbeid og behandling av gjerningspersoner.

Mens en seksualforbryter tidligere oftest begikk seksuelle overgrep mot et begrenset antall barn, kan én gjerningsperson i dag nå flere hundre barn i løpet av kort tid over internett. Etterforskning av slike saker er ressurskrevende, og etterfølgende hovedforhandlinger kan være langvarige og involvere mange aktører, noe som medfører store kostnader for politi og rettsvesen.

Samfunnsmessige kostnader av denne typen vil kunne få særlig store utslag i land med sårbar økonomi. Manglende ressurser til å fange opp og rette tiltak mot denne typen kriminalitet kan få alvorlige konsekvenser for barn som utnyttes seksuelt over internett.

Referanser:

Aslan. 2011. Critically evaluating typologies of internet sex offenders: A psychological perspective. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 11(5), 406–431.

Babchishin, Hanson og Van Zuylen. 2015. Online child pornography offenders are different: A meta-analysis of the characteristics of online and offline sex offenders against children. *Archives of Sexual Behavior*, 44(1), 45–66.

Barnafrid. 2017. *Barn utsatta for seksuelle overgrep på nettet*. Linköpings universitet.

Barneombudet. 2018. *Alle kjenner noen som har opplevd det*.

Bartels og Merdian. 2016. The implicit theories of child sexual exploitation material users: An initial conceptualization. *Aggression and Violent Behavior*, 26, 16–25.

Broome, Izura og Lorenzo-Dus. 2018. A systematic review of fantasy driven vs. contact driven internet-initiated sexual offences: discrete or overlapping typologies? *Child Abuse & Neglect*, 79, 434–444.

Brottsförebyggande rådet. 2007. *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*, rapport 2007:11.

Canadian Centre for Child Protection. 2017. *Survivors' Survey. Executive Summary 2017*.

Collin-Vézina, Daigneault og Hébert. 2013. Lessons learned from child sexual abuse research: Prevalence, outcomes, and preventive strategies. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 7(1), 22.

Cooper. 2012. *The impact on children who have been victims of child pornography*. Written testimony before the US Sentencing Commission.

Cortoni, Babchishin og Rat. 2017. The proportion of sexual offenders who are female is higher than thought: A meta-analysis. *Criminal Justice and Behavior*, 44(2), 145–162.

DeMarco, Sharrock, Crowther og Barnard. 2018. *Behaviour and Characteristics of Perpetrators of Online-facilitated Child Sexual Abuse and Exploitation*. NatCen Social Research Final Report.

Dombert, Schmidt, Banse, Briken, Hoyer, Neutze og Osterheider. 2016. How common is men's self-reported sexual interest in prepubescent children? *The Journal of Sex Research*, 53(2), 214–223.

ECPAT International. 2016. *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*.

ECPAT International. 2017. Journal 2017, issue 12. *Online Child Sexual Exploitation. An analysis of Emerging and Selected Issues*.

ECPAT International. 2017. *The Sexual Exploitation of Children in Southeast Asia*.

ECPAT International. 2018. *Trends in online child sexual abuse material*.

ECPAT International og Interpol. 2018. *Towards a Global Indicator on Unidentified Victims in Child Sexual Exploitation Material. Summary Report*.

Europol. 2016. *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA)*.

Europol. 2017a. *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA)*.

Europol. 2017b. *Online sexual coercion and extortion as a form of crime affecting children*.

Finansdepartementet. 2018. *Høringsnotat. Forslag til forskrifter til ny hvitvaskingslov*.

Fortin, Paquette og Dupont. 2018. From online to offline sexual offending: Episodes and obstacles. *Aggression and Violent Behavior*, 39, 31–41.

FNs høykommissær for menneskerettigheter. 2009. *Report of the Special Rapporteur on the sale of children, child prostitution and child pornography*. Twelfth Session. UN Doc. A/HRC/12/23. (13. juli 2009).

Garrington, Chamberlain, Rickwood og Boer. 2018a. Risk assessment of online child abuse material (CAM) offenders: a review of existing tools. *Journal of Criminal Psychology*, 8(2), 150–161.

Garrington, Rickwood, Chamberlain og Boer. 2018b. A systematic review of risk variables for child abuse material offenders. *Journal of Forensic Practice*, 20(2), 91–101.

Gewirtz-Meydan, Walsh, Wolak og Finkelhor. 2018. The complex experience of child pornography survivors. *Child abuse & neglect*, 80, 238–248.

Henshaw, Ogloff og Clough. 2017. Looking beyond the screen: a critical review of the literature on the online child pornography offender. *Sexual Abuse*, 29(5), 416–445.

Holmboe. 2017. *Tale eller tie – om plikt til å avverge alvorlige lovbrudd og uriktige domfellelser*. Gyldendal forlag.

International Centre for Missing & Exploited Children. 2018. *Child sexual abuse material: Model Legislation & Global Review*, 9th Edition.

Internet Watch Foundation. 2018. *IWF Annual Report 2017*.

Justis- og beredskapsdepartementet. 2016a. Brev til Politidirektoratet, datert 22. 11.2016.

Justis- og beredskapsdepartementet. 2016b. Voldsoffererstatningsutvalgets utredning *Rettferdig og forutsigbar – voldskadeerstatning*, NOU 2016:9.

Justis- og beredskapsdepartementet. 2018. Snr. 18/2987 – høringsnotat om endringer i straffeloven mv. (oppfølging etter ikraftsettingen av ny straffelov).

Justis- og politidepartementet. 1991. Ot.prp. nr. 20 (1991–1992) *Om endringer i straffeloven og skadeserstatningsloven m.m (seksuelle overgrep mot barn)*.

Justitiedepartementet. 2018. Ds 2018:23 – *Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn*.

Kloess, Beech og Harkins. 2014. Online child sexual exploitation: Prevalence, process, and offender characteristics. *Trauma, Violence & Abuse*, 15(2), 126–139.

Kripos. 2015. *Politiets tilstedeværelse på internett*.

Kripos. 2017a. *Menneskehandel i Norge – Kriminelle aktører*.

Kripos. 2017b. *Mindreårige anmeldt for voldtekt i 2016*.

Kripos. 2017c. Høringssvar til NOU 2017:12 *Svikt og svik*, datert 01.12.2017.

Kripos. 2017d. Brev til Justis- og beredskapsdepartementet og Politidirektoratet, datert 02.03.2017.

Kripos. 2018a. *Voldtektssituasjonen 2017*.

Kripos. 2018b. Brev til Politidirektoratet, datert 06.09.2018.

Kuhlmann og Auren. 2015. *Nipa Huts with High Speed Internet: Commercial Exploitation of Children in the 21st Century*.

Long, Alison, Tejeiro, Hendricks og Giles. 2016. KIRAT: Law enforcement's prioritization tool for investigating indecent image offenders. *Psychology, Public Policy, and Law*, 22(1), 12.

Lussier, Bouchard og Beauregard. 2011. Patterns of criminal achievement in sexual offending: Unravelling the «successful» sex offender. *Journal of Criminal Justice*, 39(5), 433–444.

Malamuth. 2018. «Adding fuel to the fire»? Does exposure to non-consenting adult or to child pornography increase risk of sexual aggression? *Aggression and Violent Behavior*, 41, 74–89.

Medietilsynet. 2018a. *Barn og medier 2018. 9–16-åringers bruk og opplevelser av medier*.

Medietilsynet. 2018b. *Barn og medier 2018. Seksuelle kommentarer og deling av nakenbilder hos norske 13–18-åringer*.

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. 2011. *Seksuelle og fysiske overgrep mot barn og unge. Kunnskapsstatus. Revidert 2011*.

Nasjonalt tverretatlig analyse- og etterretningssenter. 2018. *Tema Kryptovaluta*.

National Society for the Prevention of Cruelty to Children. 2016. *A review of the research on children and young people who display harmful sexual behaviour online*.

NetClean. 2018. *NetClean-rapporten 2017*.

Ólafsson, Livingstone og Haddon. 2014. *Children's use of online technologies in Europe: a review of the European evidence base (revised edition)*.

Oslo politidistrikt. 2018. *Trender i kriminalitet 2018–2021. Digitale og globale utfordringer*.

Palmer og Stacey. 2004. *Just One Click—Sexual Abuse of Children and Young People through the Internet and Mobile Phone Technology*.

Phenix og Hoberman (red.). 2015. *Sexual Offending: Predisposing Antecedents, Assessments and Management*. Springer.

Politidirektoratet. 2011. *Veileder for politiets bekymringssamtale*.

Politidirektoratet. 2017. *Politiet mot 2025*.

Politidirektoratet. 2019. *Strasak-rapporten 2018*.

Politi høgskolen. 2018. Brev til Justis- og beredskapsdepartementet, *Høringssvar – forslag til endring av straffeloven mv.*, datert 29.08.2018.

Redd Barna (Silje Berggrav). 2017. *Hjelpelinje for personer med seksuelle følelser for barn*.

Riksadvokaten. 2018a. Brev til Justis- og beredskapsdepartementet, *Arbeidsgrupperapport om effektivisering av domstolsbehandlingen av straffesaker*, datert 13.08.2018.

Riksadvokaten. 2018b. Brev til Justis- og beredskapsdepartementet, *Høringssvar – forslag til endring av straffeloven mv.*, datert 20.09.2018.

Riksadvokaten. 2018c. *Effektivisering av domstolsbehandlingen av større straffesaker – Første delrapport fra arbeidsgruppe nedsatt av riksadvokaten*.

Riksadvokaten. 2018d. *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2018 – Politiet og statsadvokatene*. Rundskriv nr. 1/2018.

Riksadvokaten. 2018e. *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (Kvalitetsrundskrivet)*. Rundskriv nr. 3/2018.

Riksadvokaten. 2017a. Brev til Justis- og beredskapsdepartementet, datert 04.04.2017.

- Riksadvokaten. 2017b. Høringssvar til NOU 2017: 12 *Svikt og svik*, datert 24.11.2017.
- Samordningsorganet. 2017. *Samordningsorganets årsrapport 2017*.
- Schulz, Bergen, Schuhmann og Santtila. 2016. Online sexual solicitation of minors: how often and between whom does it occur? *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 53(2), 165–188.
- Seto, Cantor og Blanchard. 2006. Child pornography offenses are a valid diagnostic indicator of pedophilia. *Journal of Abnormal Psychology*, 115(3), 610.
- Seto, Hanson og Babchishin. 2011. Contact sexual offending by men with online sexual offenses. *Sexual Abuse*, 23(1), 124–145.
- Seto, Hermann, Kjellgren, Priebe, Svedin og Långström. 2015. Viewing child pornography: Prevalence and correlates in a representative community sample of young Swedish men. *Archives of Sexual Behavior*, 44(1), 67–79.
- Seto, Wood, Babchishin og Flynn. 2012. Online solicitation offenders are different from child pornography offenders and lower risk contact sexual offenders. *Law and Human Behavior*, 36(4), 320.
- Seto. 2015. *Internet-facilitated sexual offending*. US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Sex Offender Sentencing, Monitoring, Apprehending, Registering, and Tracking.
- Statsministerens kontor. 2019. Meld. St. 23 (2018–2019) *Anmodnings- og utredningsvedtak i stortingssesjonen 2017–2018*.
- Stinson og Becker. 2016. Pedophilic disorder. *Sexual Offending*, 15–27. Kapittelet inngår i Phenix og Hoberman (red.). 2015. *Sexual Offending: Predisposing Antecedents, Assessments and Management*. Springer.
- Stortingets justiskomiteé. 2016. *Innst. 6 S (2016–2017)*.
- Suseg, Grødem, Valset og Mossige. 2008. *Seksuelle krenkelser via nettet – hvor stort er problemet?* Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).
- Terre des Hommes. 2016. *Children of the Webcam. Updated report on Webcam Child Sex Tourism*.
- Thoresen og Hjemdal. 2014. *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (rapport 1/2014). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- UNICEF. 2017. *The state of the world's children 2017 – Children in a Digital World*.
- Webster, Davidson, Bifulco, Gottschalk, Caretti, Pham og Milazzo. 2012. *European online grooming project final report*. European Commission Safer Internet Plus Programme, Tech. Rep.
- WeProtect Global Alliance. 2018. *Global threat assessment 2018 – Working together to end the sexual exploitation of children online*.
- Wolak og Finkelhor. 2016. *Sextortion: Findings from a survey of 1,631 victims*. Crimes Against Children Research Center. University of New Hampshire
- Aanerød og Mossige. 2018. *Nettovergrep mot barn i Norge 2015–2017*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).

Dommer:

HR-2001-1545
HR-2013-850-U
HR-2017-1282-A
HR-2017-898-U
HR-2018-2306-U
HR-2018-2315-A
12-201395AST-BORG/01
15-004657MED-DRAM
16-061974MED-BBYR/01
16-115404MED-SAFO
16-161367MED-OFOT
16-163911MED-OTIR/02
17-055240MED-SOFT
17-086572MED-GJOV
17-089296MED-BERG/2
17-139038MED-OTIR/01
17-187613MED-BERG/2
Bergen tingretts dom 17-089296
LA-2017-111088
LB-2016-197003
LE-2016-38512
LE-2016-38512
LE-2016-99126
LE-2017-122181
LG-2017-147231
Oslo tingretts dom 17-139038
TBERG-2016-61974
TGJOV-2015-164934
TNERO-2015-155920
TOSLO-2017-152271
TOVRO-2016-491
TSAFO-2017-33010

Sverige:

Dom 2013-04-12 Malmö Mål nr. B 13-13 Hovrätten över Skåne och Blekinge

POLITIET
KRIPOS

KRIPOS

Telefon 23 20 80 00, Desken 23 20 88 88

Postboks 2094 Vika, 0125 Oslo

E-post: kripos@politiet.no

Internett: www.politiet.no/kripos

Mars 2019

Layout: Kripos

Trykk: Bryn Trykkservice AS